BESIER

DISQUISITIONEM HISTORICAM DE

SOCIIS DELINQUENDI

1852

SPECIMEN JURIS CRIMINALIS PATRII

CONTINENS

DISQUISITIONEM HISTORICAM DE SOCIIS DELINQUENDI,

QUOD

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI,

FRANCISCI CORNELII DONDERS,

MED. DOCT. ET PROF. EXTRAORD.;

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU,

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS JURIDICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE IN

JURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

Lodewijk Willem

LUDOVICUS GUILIELMUS ALEXANDER BESIER,

Macassariensis.

D. XIV M. DECEMBRIS A. MDCCCLII, HORA II.

TRAJECTI AD RHENUM,

APUD J. G. BROESE.

MDCCCLII.

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA GIEBEN ET DUMONT.

PROEVE

VAN EEN

HISTORISCH ONDERZOEK

BETREKKELIJK

DE LEER VAN DE MEDEPLIGTIGHEID

NAAR HET

NEDERLANDSCH STRAFREGT,

DOOR

L. W. A. BESIER.

UTRECHT,
J. G. BROESE.
1852.

MATRI

SACRUM.

VOORREDE.

Het is eene meermalen herhaalde en maar al te zeer gegronde opmerking, dat de Regtsgeschiedenis op eene betreurenswaardige wijze hier te lande verwaarloosd wordt. Terwijl elders deze wetenschap vele kundige beoefenaren vindt, ontbreekt het, op weinige verdienstelijke uitzonderingen na, bij ons zelfs aan de noodige bijdragen, die eenmaal tot eene volledige geschiedenis van het regt moeten leiden; de meeste navorschingen op dit gebied gedaan, behooren tot de vorige eeuw. Nogtans is de kennis van de bronnen des hedendaagschen regts van een ontwijfelbaar belang; de grondige beantwoording van menige ingewikkelde vraag vereischt dikwerf een naauwlettend onderzoek

naar den oorsprong, den aard en de ontwikkeling, zoowel der feiten als der beginselen, wier waardering en toepassing van den regter verlangd worden.

Vooral ten aanzien van de geschiedenis van het Strafregt is onze literatuur schraal en achterlijk. Wij bezitten niet, gelijk de Duitschers en andere volken, historische monographiën over de leer van medepligtigheid, poging, herhaling van misdrijf, verjaring enz. 1). *Om van den vroegeren arbeid van mannen als* GRIMM *en* EICHHORN *niet te gewagen, in Duitschland leverde in het bijzonder* WILDA *het resultaat zijner diepzinnige en geleerde navorschingen omtrent het Strafregt der Germanen als een* 1ste *deel van eene volledige geschiedenis des Duitschen Strafregts.* FAUSTIN HÉLIE *bewerkte in Frankrijk eene* Histoire de l'Instruction criminêlle, *in welke de beginselen van het Fransche Strafregt doorgaans gelijktijdig worden ontvouwd. In België gaf de Regtsgeleerde* VAN HOOREBEKE *sedert* 1846 *eene reeks van verhandelin-*

1) Zie echter Mr. M. M. VON BAUMHAUER in de Themis, 1846, bl. 386 en 538.

gen over de recidive, de compliciteit en de prescriptie van misdrijf.

De overweging, dat het eenvoudig gezond verstand van onze voorouders en hun gevoel van regt ideën schiep en deed ontkiemen, die nu nog, ook in het Strafregt, hare toepassing vinden, deed mij onderstellen, dat het van eenig nut zoude zijn, na te gaan, in hoeverre de in de Nederlandsche wet van 1847 *aangenomen onderscheiding van den aard der werkzaamheid, volgens welke verschillende personen aan een misdrijf deelnemen, gevestigd kan zijn op historische gronden, en in hoeverre de aldaar gehuldigde leer van medepligtigheid, niet eeniglijk als aan nieuwere wijsgeerige inzigten ontleend, maar als een uitvloeisel van de denkbeelden der oudere Nederlandsche criminalisten, ja zelfs van ons middeneeuwsch en Germaansch regt, te beschouwen zij. Deze overweging heeft mij genoopt, op het voorbeeld van sommige buitenlandsche Regtsgeleerden, de bronnen van ons Strafregt na te sporen, en tot de vroegste tijden op te klimmen. Het spreekt van zelf, dat ik daarbij den invloed, dien het Canonisch en Romeinsch regt op de uitlegging en toe-*

passing van ons voorouderlijk regt onmiskenbaar oefenden, niet met stilzwijgen mogt voorbij gaan.

Gaarne breng ik hier mijnen dank aan den Hoogl. VREEDE, *die mij èn tot het behandelen van dit onderwerp heeft doen besluiten, èn in den loop van mijnen arbeid met zijne welwillende hulp heeft bijgestaan.*

INHOUD.

I.

§ 1.

ALGEMEENE BESCHOUWING VAN HET GERMAANSCHE REGT, BESTANDDEELEN, KARAKTER.

Wanneer men spreekt van het Germaansche regt, als van eene der bronnen, waaruit ons hedendaagsch vaderlandsch regt is geput, zoo wordt daar voornamelijk mede bedoeld dat gedeelte van het meer algemeen heerschend regt, dat gold bij de tot het Frankische rijk behoorende volken. Hiermede is niet gezegd, dat niet ook het Scandinavische regt en dat der Angelsaksers eenigen invloed op de wording van ons regt zouden gehad hebben; maar als meer regt-

streeksche bronnen zijn toch aan te merken de wetgevingen der Frankische stammen. Hiertoe behooren in de eerste plaats de Salische en Ripuarische volksregten; verder die der Allemannen, Beijeren, Friezen, Saksers, Thuringers, Longobarden, Burgundiërs en Westgothen.

Nevens deze volksregten, waren ook van kracht de bijzondere verordeningen van de Frankische koningen, houdende veelal maatregelen van algemeen bestuur of andere tijdelijke voorzieningen. Wat nu de Salische, de voornaamste dier volksregten betreft, zij is in verschillende vormen, in onderscheidene tijden, vooral onder de regering van KAREL *den Groote*, vermeerderd en gewijzigd, tot ons gekomen, maar heeft, niettegenstaande die omwerkingen, haar eigendommelijk karakter behouden. Ten naauwste is met haar verbonden het Ripuarische regt, dat wegens de enge verwantschap der beide volken, dikwijls woordelijk met de Salische wet overeenkomt. EICHHORN meent, dat de 33 eerste artikelen van de lex Ripuaria te beschouwen zijn als eene onder THEODORIK I (a°. 511—534) gemaakte beschrijving van het Ripuarisch regt, terwijl het ove-

rige eene aanvulling en soms woordelijke herhaling uit de Salische wet zoude zijn [1]). Daarentegen neemt WILDA aan, dat een oude vorm der Salische wet de grondslag is geweest van het geheele eerste ontwerp van het Ripuarische regt [2]). De oudste beschrijving nu van het Salische regt is waarschijnlijk uit de 5de eeuw, ofschoon geene andere handschriften aanwezig zijn dan uit de 8ste en 9de eeuw.

Men kan in het Germaansche strafregt 3 hoofdperioden onderscheiden, naar aanleiding der regtsgevolgen van het plegen van een misdrijf. De eerste bevat den tijd, waarin vredeloosheid de onvermijdelijke straf was van elke misdaad, terwijl in de tweede, behoudens de uitzonderingen, elke strafbare daad met geld gezoend en alzoo de straf afgekocht kon worden; tot dit tijdperk behooren de oudere volksregten, uit welke echter reeds blijkt, hoe dit algemeen boetestelsel slechts een overgang was tot dat van openlijke straffen in het derde tijdvak. Bij

---

1) EICHHORN, Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte § 38, I, p. 268 5de uitgave.

2) WILDA, das Strafrecht der Germanen, 1842, p. 89.

die onderscheiding dezer 3 klassen is echter alleen sprake van het heerschend beginsel van strafregt, daar in elke derzelve vredeloosheid zoowèl als boete en ligchamelijke straffen voorkomen.

In de 1ste periode dan was vredeloosheid het bovendrijvend denkbeeld. Vrede was namelijk: »der geordente und gesicherte Zustand unter der Herrschaft des Rechtes," zoo als WILDA zich uitdrukt [1]). Ieder, die in den vrede was, was daardoor van zijn regt verzekerd; door eene vredebreuk werd men vredeloos, d. i. men werd beschouwd als vijand en kon door ieder straffeloos gedood worden: vredeloosheid stond dus, althans in de vroegste tijden, bijna gelijk met de doodstraf; later ging zij langzamerhand in verbanning over. Met haar was verbonden verbeurdverklaring van goederen en burgerlijke dood.

Deze vredeloosheid kon door het zoogenaamde *vrede*geld [2]) worden afgekocht; vredegeld dus, of

---

[1]) das Strafrecht der Germanen, p. 225.

[2]) H. DE GROOT noemt het maaggeld. Inleid. tot de Holl. Regtsgel. III, Dl. 32, § 7.

breuke, is hetgeen der gemeente of den koning, of wel beiden, betaald werd als straf voor eene vredebreuk, ten einde de door het misdrijf verbeurde maatschappelijke bescherming weder deelachtig te worden.

Onder de algemeene benaming van boeten, waren volgens het stelsel van de 2[de] periode, begrepen de eigenlijke boeten en het weergeld. Boete is eene vergoeding van het aangedane onregt in geld of geldswaarde; zij was echter niet geheel en al hetzelfde als schadeloosstelling, want zij werd betaald voor eene schennis van zulke regten, die meestal geene schatting toelieten, of op geen vasten prijs konden gesteld worden, zoo als gezondheid, eer, en andere; zoodat boete en schadeloosstelling soms te gelijk konden voorkomen, wanneer een aangedaan onregt zoowel materiele als intellectuele goederen had aangetast. Het onderscheid tusschen *breuke* en *boete* geeft TACITUS op, waar hij zegt: »sed et levioribus delictis pro modo poenae, equorum pecorumque numero convicti mulctantur, pars mulctae regi vel civitati, pars ipsi, qui vindicatur, vel propinquis ejus exsolvitur (TACITUS de moribus Germanorum c. 12).

Weergeld daarentegen is eigenlijk eene afwering, eene voorkoming van de bloedwraak, waarom ook de naaste bloedverwanten van den dader er voor aansprakelijk waren. In betrekking tot den dader alleen was het betalen van het weergeld een zoen van zijne schuld, een afkoop van de straf, wanneer deze in vredeloosheid bestond. Weergeld was dus, uit dit oogpunt beschouwd, geenszins eene straf, zoo als boete. Maar toen van lieverlede de bloedwraak verdween, streefde de wetgeving er naar om de verzoening door het weergeld als een pligt aan den dader en zijne magen op te leggen, en eindelijk beperkten de wetten deze gehoudenheid tot den schuldige alleen, waardoor het weergeld geheel het karakter van eene straf bekwam.

De capitularia zijn van veel lateren oorsprong dan de volksregten, en hadden een minder duurzaam gezag. Ontstaan uit de behoeften van het oogenblik en afhankelijk van de wisselvallige inzigten van de Vorsten, die elkander opvolgden, verloren zij dikwijls hunne kracht bij het verval of de vernietiging der magt, die hen in het leven had geroepen, vooral daar zij soms in strijd waren met de volksregten,

die toch meer als de uitdrukking van den volksgeest moesten aangemerkt worden, en dus de tijdelijke verordeningen overleefden. De capitularia hadden echter wel een' zekeren bestendigen invloed, zoowel onmiddelijk, als door de daardoor bevorderde politieke vereeniging en het naauwere verkeer der verschillende Frankische stammen, die van lieverlede de onderscheidene volksregten meer met elkander in overeenstemming bragten.

Wat den inhoud der capitularia aangaat, door den Koning met zijne grooten overwogen, op de landdagen vastgesteld en nu en dan bovendien aan de goedkeuring van het volk onderworpen, zij waren minder uitvloeiselen van algemeene regtsbeginselen, dan wel voorbijgaande verordeningen tot handhaving van het openbaar gezag; zij zijn daarom in zeker opzigt ook slechts ondergeschikte bronnen voor de geschiedenis van het strafregt, daar zij betrekkelijk weinig eigenlijk gezegde strafwetten bevatten, maar het strafregt als bestaande aanmerken, en slechts de toepassing er van trachten te verzekeren.

Het behoeft geen betoog, dat er noch in de volksregten, noch in de capitularia zoodanige algemeene

voorschriften worden aangetroffen, als de stand der wetenschap omtrent de leer der medepligtigheid thans zoude vorderen. Slechts hier en daar vindt men bij de behandeling van zekere misdrijven, vooral moord, doodslag, roof en diefstal eenige bepalingen aangaande zulke personen, die nevens den dader deel aan het feit hadden genomen. Door deze nu bijeen te brengen en onderling te vergelijken kan men zich welligt een denkbeeld vormen van den geest der strafwetgeving op dit punt bij de Frankische volken.

---

§ 2.

VOLKSREGTEN.

Reeds in het oude Germaansche regt treft men in de verschillende wetgevingen meermalen een onderscheid aan in de wijzen van aan een misdrijf deel te nemen.

Zoo vindt men genoemd:

1°. Den *dader*, d. i. degene, die in persoon de misdaad pleegt. In de Salische wet ontleende deze gewoonlijk zijnen naam aan het misdrijf, zooals *occisor*, *raptor*, en werd daardoor van

zijne medepligtigen onderscheiden [1]). Ook werd hij wel, wanneer een misdrijf door eene daartoe door hem verzamelde menigte gepleegd was, de aanvoerder of hoofdman genoemd, (qui contubernium collegit, qui ceteros collegit et adduxit).

2°. Den *hoofdmedepligtige*, bijv. hij, die bij moord den verslagene heeft vastgehouden.

3°. Hen, die op eene minder beslissende wijze met hunne daad of hunnen bijstand helpen, bijv. zij, die gedurende het plegen der daad met een misdadig oogmerk tegenwoordig zijn, om in geval van nood den dader bij te staan.

4°. Den deelnemer, die meer met raad bijstaat, bijv. zij, die den dader middelen hebben verstrekt tot volvoering van het feit, of het voornemen er toe bij hem hebben opgewekt, en daardoor tot het misdrijf oorzaak hebben gegeven, of hem raad hebben verschaft.

Het verschil tusschen dader of mededader en medepligtige volgens het Germaansch regt is het meest

---

[1]) L. Sal. em. XIV, § 4.

zigtbaar in het geval, dat iemand met eenige daartoe vergaderde liedcn een misdrijf pleegt. Bijvoorbeeld, iemand, die zich op een' ander' wilde wreken, verzamelde eenige wakkere metgezellen, die hem dan naar de plaats tot het misdrijf bestemd volgden. Alleen vrijen konden op deze wijze medepligtig worden, want de lijfeigenen werden slechts als werktuigen aangemerkt. Het Ripuarische regt onderscheidde de vrijen en onvrijen, die den aanvoerder volgden, door de benaming van *contuberniales* en *satellites* [1]). (Dit is het wat H. DE GROOT noemt *in vaerde of in velde geweest te zijn.* Inleid. tot de Holl. Regtsgel. III, 32, § 7, en 33, § 4).

Om tot zoodanig een gevolg van een' aanvoerder te behooren, werd gevorderd:

1°. Dat men tegenwoordig ware op de plaats, waar de daad gepleegd werd.

2°. Dat men kennis droeg van het te plegen feit.

---

[1]) L. Rip. LI. § 2. Si quis a contubernio probabiliter ligatus super res alienas fuerit, eum ad excusationem non permittimus; sed si unus homo cum satellitibus suis hominem ligaverit, aut ipsum excusare permittimus, aut proximus ejus, quod innocens ligatus est, cum sex juret.

3°. Dat men gewapend ware.

4°. Dat men in zekeren getale bij elkander ware.

Men vindt in de Lex Sal. XIV, § 1 [1]) eene bepaling, volgens welke de hoofddader (raptor) 62½ sol., zijne 3 hoofd-medepligtigen ieder 30, de overige ieder 5 betaalden. Die in § 3 genoemd worden, *qui cum sagittis fuerint*, zijn zij, die des bewust gewapend zijn medegegaan zonder verder deel aan de daad te nemen. Naar luid eener latere uitbreiding derzelfde wet waren allen, die aan de uitvoering door hunne tegenwoordigheid al of niet handdadig hadden deelgenomen, met elkander en met den eigenlij-

---

[1]) Si tres homines ingenuam puellam de casu aut de screuna rapuerint, unus quisque eorum...... solidos XXX, culp. jud. § 2. Illi vero qui super tres fuerint unus quisque eorum...... sol. V, culp. jud. § 3. Qui cum sagittis fuerint unus quisque eorum... ..sol. V, culp. jud. § 4. Raptor vero...... sol LXII. S. culp. jud. — De lex Sal. Herold. voegt er nog bij: »Si quis ingenuam puellam aut feminam, contubernio facto, seu in itinere aut in quolibet loco adsalierit, tam unus, quam plurimi, in ipsa violentia fuerint admixti, CC solidos unusquisque eorum culp. jud. Et si adhuc de illo contubernio remanserint, qui scelus illud non admisisse noscuntur et tamen ibidem fuerint, si plures aut minori numero quam tres fuerint, eorum quilibet pro ipsis XLV, sol. culp. jud."

ken dader gelijk gesteld, en was tevens de boete vóor hen zoowel als voor de andere volgers zeer verhoogd.

Het Ripuarische regt bepaalt aangaande vrouwenroof het volgende: »*si quis ingenuus homo ingenuam feminam rapuerit CC solidis noxius judicetur; quod si tres ingenui cum ipso fuerint, unusquisque eorum LX solidis noxius judicetur, et quanti super illos quatuor fuerint, unusquisque XV sol. noxius judicetur.*" Deze wet staat dus in het midden tusschen de oude en de nieuwe Salische wet, daar ze even als de laatste de boete voor den dader afzonderlijk bepaalt, voor de volgelingen verhoogt, maar tevens, even als de eerste, verschillende klassen van volgelingen aanduidt.

Eene gelijksoortige bepaling bevat de Ripuarische wet voor het geval, dat iemand een' ander' in zijn huis opzoekt en hem daar vermoordt. Dan betaalde de aanvoerder, de eigenlijke dader, een driedubbel weergeld, ieder der volgelingen, die eene wond had toegebragt, het volle weergeld, terwijl daarenboven nog ieder moest boeten voor de schade, die hij had aangerigt, en voor zijne medepligtigheid door den dader te volgen, en wel de drie hoofdvolgelingen ieder met 70, de overige ieder met 15 sol. Deze

laatste zijn wel zonder twijfel die, welke in de lex Salica. l. l. aangeduid worden, door de woorden: *qui cum sagittis fuerint* [1]).

Volgens de Angelsaksische wet daarentegen betaalden zij, die gemeenschappelijk eenen moord hadden gepleegd, slechts te zamen het enkele weergeld.

Wat nu aangaat het vereischte aantal der volgelingen, dit is niet met zekerheid te bepalen, daar men in de verschillende wetgevingen meestal de onbestemde uitdrukking vindt van *Heir*, *exercitus*. De Salische wet spreekt veelal van »alle volgelingen," en zoo er al een bepaald getal genoemd wordt, zoo kan men daaruit nog niet opmaken, hoeveel er minstens gevorderd werden. Het Ripuarisch regt noemt reeds vijf personen een' *exercitus*. Zooveel schijnt echter zeker te zijn, dat volgens het Longobardisch regt er minstens 5 (1 hoofddader en 4 volgelingen), en volgens het Angelsaksische waarschijnlijk 7 personen vereischt werden, tot het bestaan van die soort van strafbare medepligtigheid, waaraan zij zich schuldig maakten, die eenen hoofddader volgden. Wanneer

[1]) L. Rip. LXIV.

iemand met twee of drie anderen een misdrijf pleegde, zoo moest ieder slechts boeten voor zijn aandeel in het feit, niet ook voor het volgen van den hoofddader.

In het Angelsaksisch regt is nog eene opmerkelijke bijzonderheid ten opzigte van het getal schuldigen, namelijk bij diefstal; bestond de bende uit niet meer dan 7 personen, zoo werd de gepleegde daad als diefstal beschouwd, waren er echter meer, tot 35 ingesloten, zoo was het roof; en bij nog grooter aantal werd de vereeniging voor oproerig gehouden [1]).

Ook in de Salische wet komen twee belangrijke plaatsen voor over het volgen van eenen aanvoerder, om hem in het plegen van een misdrijf hulp te leenen. — Belangrijk zijn ze, omdat men daaruit het bewijs heeft willen afleiden van het bestaan van de zoogenaamde *freoborg*, als eene algemeene Germaansche instelling, terwijl bij de Franken toch slechts hier en daar sporen te vinden zijn, dat hun de ver-

---

1) Leg. Inae 12. Fures adhuc appellamus societatem septem hominum; a septem usque ad XXXV, turmam, et deinde est praedatorum exercitus.

pligting in vroegeren tijd niet vreemd was, voor ontkomene misdadigers te boeten. Volgens de freoborg was hij de Angelsaksers iedere landsgemeente verdeeld in kleinere gemeenten, bestaande uit de vereeniging van 10 vrije mannen, onder eenen friborgshoofd (freoborgsheofod) met het doel om elkander onderling bij te staan en te vrijwaren, zoodat wanneer aan een van hen een moord of manslag was gepleegd, de anderen de bloedwraak moesten uitoefenen, of door het weergeld zich verzoenen; daarentegen moesten zij ook instaan voor de boeten van elke vredebreuk, die door een van hen was gepleegd, wanneer deze niet zelf den beleedigde verzoenen kon of wilde. ROGGE [1]) en GRIMM [2]) nu hebben gemeend, dat het *Contubernium*, waarvan in de Salische en Ripuarische wetten gesproken wordt, zulk een freoborg beteekende en zich daartoe op de bovengenoemde plaatsen beroepen [3]). Deze twee plaatsen zijn de volgende:

---

1) Gerichtswesen der Germanen, p. 61, volgg.

2) Rechtsalterthümer, p. 294.

3) Zie A. KRUSEMAN, Dissertatio Juridica Inauguralis de Fidejussione Universali, p. 11.

L. Sal. em. 44 § 1. Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo sua adsalierit et ibidem eum occiderit.... sol. DC, culp. jud. § 3. Quodsi corpus occisi hominis tres plagas vel amplius habuerit, tres, qui inculpantur, et quod in eo contubernio fuïssent convincuntur, legem superius comprehensam singillatim cogantur exsolvere. Alii vero tres de eodem contubernio.... sol. XC unusquisque illorum culpabilis judicetur; et tres adhuc in tertio loco de eodem contubernio...... sol. XLV singuli eorum cogantur exsolvere.

L. Sal. em. 45 § 3. Si quis foris casa sive iter agens seu in agro positus a contubernio fuerit occisus, et tres plagas vel amplius habuerit, tres de eodem contubernio qui convicti fuerint, singillatim mortis illius compositionem componant, et tres alii de ipso contubernio.... sol. XXX unusquisque illorum culpabilis judicetur, et tres adhuc alii de ipso contubernio.... sol. XV, singuli eorum culpabilis judicetur.

In deze twee plaatsen wordt zeker wel van 10 personen gesproken, die boete moeten betalen, doch van eene gemeenschappelijke onderneming, van gewelddadigheden door eene gemeente van 10 personen gepleegd is geenszins sprake, wel van de uitvoering

van een misdrijf door één' persoon, in zijn bijzonder belang, bijgestaan door daartoe verzamelde volgelingen. En hieruit volgt alleen, dat, hoeveel volgelingen er ook mogen geweest zijn, er altijd slechts tien boete betalen [1]. Dit klinkt wel eenigzins vreemd, men vindt echter eene dergelijke bepaling in de West-Gothlandsche wetgeving. En vraagt men naar den grond dezer bepaling, die schijnt alleen daarin gezocht te moeten worden, dat men den omvang van onafzienbare regtsgedingen wenschte te beperken [2]; volgens deze bepaling toch kon, wanneer bij twist of oploop iemand gedood was, slechts een zeker aantal der aanwezigen ter verantwoording opgeroepen worden; en vond men onder deze den waren schuldige niet, zoo moest men evenwel van alle verdere vervolgingen afzien. Daarentegen werden somtijds ook wel de zoodanigen aansprakelijk gesteld, die slechts vermoed werden aan het misdrijf deel genomen te hebben of er mede bekend geweest te zijn en dus den dader te hebben kunnen aanwijzen.

---

1) Zie WILDA, p. 621.
2) WILDA, p. 261.

Voorbeelden van zoodanige beperkte vervolging vindt men nog in de l. Sal. Heroldina XLII. § 3, waar bepaald is, dat wegens roof van lijfeigenen slechts 3 vrijen ter verantwoording konden geroepen worden; en in de l. Sal. em. XLV. § 1 [1]). Ook in het oud-Zweedsche regt leest men, dat wanneer tien of meer personen een' ander' hadden omgebragt, dan slechts drie doodslagers werden genoemd: »kumu tin män äller flere dräpä en man, thri af them banamän heta, en radhbani, annär haldbani ok thridi sander drapare" (verslaan tien personen of meer eenen man, zoo heeten 3 van hen doodslagers, een de raadgever, de andere de houder, namelijk die den verslagene vasthoudt, dat hij zich niet verweeren kan, de derde de werkelijke doodslager) [2]).

Nog een ander voorbeeld levert het Angelsaksische

---

1) Si quis in convivio ubi quatuor aut quinque fuerint homines, unus ex ipsis interfectus fuerit, illi qui remanent, aut unum convictum reddant, aut omnes mortis illius compositionem conjectent; quae lex usque ad septem qui fuerint in convivio illo convenit. § 2. Si vero in illo convivio plus quam septem fuerint, non omnes teneantur obnoxii, sed quibus fuerit imputatum illi secundum legem componant.

2) Zie GRIMM, Deutsche Rechtsalterthümer, p. 626.

regt, waar zelfs bij een grooter getal deelnemers, nooit meer dan 7 dieven werden aangenomen. De oude Germaansche wetten onderscheidden, even als bij moord, zoo ook bij diefstal den dader en zijne helpers: »thrir äru thiuvar, en radher, annär stiäl ok thridi taker vidh." (drie zijn dieven, de een geeft raad, de andere steelt en de derde neemt weg [1]).

De lex Frisionum spreekt van het geval, dat iemand in een' oploop is gedood (de homine in turba occiso), zonder dat men kan gewaar worden, wie eigenlijk aan den manslag schuldig zij. In zulk een geval mogt degene, die het weergeld wilde eischen, zeven van hen, die bij het feit tegenwoordig geweest waren, van de misdaad beschuldigen; deze moesten zich dan door eenen eed van de verdenking zuiveren, en vervolgens werd door het lot beslist, wie van hen niet naar waarheid had gezworen. Zoo het bleek, dat allen onschuldig waren, konden weder anderen beschuldigd worden, waarmede op dezelfde wijze gehandeld werd. Bij een ander gedeelte der Friezen (inter Flehum et Cincfalam fluvium) gold

---

1) GRIMM, p. 636.

voor een zoodanig geval nagenoeg dezelfde wet, alleen mogten er niet meer dan de eerste zeven personen beschuldigd worden, en die dan van het feit overtuigd werd, moest de boete betalen en aan den koning het dubbele weergeld. Bij nog een ander gedeelte der Friezen (inter Laubachi et Wisaram fluvium) gold de volgende gewoonte, dat men namelijk slechts één persoon mogt aanklagen, die wanneer hij zijne onschuld niet kon bewijzen, eenen derden, onverschillig wien, als den schuldige mogt aanwijzen; ontkende ook deze zijne schuld, dan moest een geregelde kampstrijd beslissen, wie overwinnaar en bijgevolg onschuldig was. De overwonnene, of, zoo hij het leven verloren had, zijn naaste erfgenaam moest de boete betalen en aan den koning 60 sol. [1]). Volgens de leges HENRICI I (gemengd Noormansch en Angelsaksisch regt) daarentegen werden alle aanwezigen beschuldigd, wanneer iemand door eene bende was gedood, zonder dat men den eigenlijken dader kende [2]).

---

[1]) Zie lex Fris. de homine in turba occiso, bij RICHTHOFEN, friesische Rechtsquellen, p. XXXIV.

[2]) Leg. Henr. pr. 87. Si cohors aliquem occidat et non

De boete, die elk der volgelingen moest betalen, was zeer onderscheiden in de volksregten; in den regel was het de enkele gewone boete, of deze vermenigvuldigd, die of den koning als breuke of den beleedigde of beiden verschuldigd was. De hoegrootheid was veelal, behalve van den meerderen of minderen graad van medewerking, ook afhankelijk van de zwaarte van het gepleegde of voorgenomene misdrijf, soms ook van het grooter of geringer aantal volgelingen.

Volgens WILDA, kan als een algemeene regel worden aangenomen, dat bij opzettelijke (dolose) misdrijven ieder hoofdelijk, eene boete betaalde geëvenredigd aan zijne schuld en zijn aandeel aan het misdrijf, en niet naar den maatstaf van het door hem toegebragte materiële nadeel.

Uit het tot hiertoe aangevoerde blijkt, dat het Germaansche regt inderdaad wel onderscheid maakte tusschen den dader en de hoofd- en mindere medepligtigen; er zijn echter uitzonderingen op dezen

---

sciatur quis nominatim hoc fecerit, accusentur quotquot ibi esse constiterit, et communiter Weram occisi conjectent, et Wytam et Maubotam, qualis Werac pertinebit.

regel, zoo als in de lex Sal. em. § 1, volgens welke allen zonder onderscheid met gelijke straf worden bedreigd [1]).

Andere soorten van medepligtigheid, dan de hierboven behandelde, komen bij de Germanen weinig voor. Een geval, waarvan in vele regtsbronnen gewag wordt gemaakt, is dat van het des bewust leenen van wapenen tot het plegen van een bepaald misdrijf; die zich hieraan schuldig maakte moest of boete betalen of zweren, dat hij het wapen niet voorbedachtelijk verschaft had. Volgens het gewijzigd Angelsaksische regt hing de boete af van het voorwerp, dat men geleend had: voor een zwaard betaalde men ⅓ van het weergeld; vóor eene lans de helft, voor een paard het volle weergeld. In

---

[1]) Si quis villam alienam adsalierit, ipse et omnes qui convicti fuerint, quod in ejus contubernio fuissent..... sol. LXII, S. unusquisque eorum culp. jud. Zoo ook in de lex Ripuariorum: Quodsi ingenuus sonesti, i. e. 12 equas cum emissario, aut sex scrovas cum verre, aut 12 vaccas cum tauro furatus fuerit, sexcentis solidis culp. jud. et insuper capitale et delaturam restituat. Quodsi multi ingenui fuerint, sicut in omni furto constituimus, unusquisque sexcentis sol culp. jud. et insuper capitale et delaturam restituant.

het algemeen gold het regtsvermoeden, dat de eigenaar van het wapen de dader was, en moest hij tot tegenbewijs zich door een' eed zuiveren.

Twee beslissende voorbeelden tot staving van dat regtsvermoeden vindt men in hetzelfde Angelsaksische regt: namelijk het geval, dat men een wapen op eene zekere plaats had nedergelegd of opgehangen, en een ander op eenigerlei wijze daarmede gedood was, 't zij door toeval of door dat een derde het tot een misdadig oogmerk gebruikt had; en ten tweede, wanneer men zijn wapen bij een' zwaardveger had gebragt of in bewaring gegeven en een ander zich er van bediende tot het plegen van eenen moord [1]).

---

[1]) Leg. Henr. pr. 87. Qui ad occidendum aliquem arma sua praestiterit cum occisore de occisi persolutione conferri debebit et de sua parte weregildi conveniet ei. Qui gladium praestiterit, tertiam partem weregildi reddat, qui lanceam praestiterit, dimidiam; qui commodaverit equum, totum reddat. Inveritare tamen liceat arma sua commodanti, quod nulla mala suspicione vel intentione commodaverit, si possit vel velit. Si quis ad ostium alicujus lanceam suam ponat, dum ad loquendum vel ad quod velit agendum introeat, vel quaevis arma reclinet, ubi quiete jacerent, si permitterentur et arreptis armis hujusmodi dampnum ingeratur, justum est, qui dampnum

Eene nog veel strengere bepaling bevat eene oude wet van Koning AETHELBIRTH; daar wordt het des bewust leenen van wapenen gestraft, zelfs al was er geen misdrijf mede gepleegd.

Het psychologisch deelnemen aan een misdrijf schijnt men in tegenstelling van »daad" gewoonlijk »raad" genoemd te hebben; maar hiermede drukte men toch voornamelijk uit het opwekken of doen. ontstaan van een misdadig voornemen, of het versterken daarin. Het werd met verschillende boeten gestraft: volgens de Longobardische wet van Koning ROTHARIS, boette men *consilium mortis* of het *malum consilium* met 20 soliden. In het algemeen,

---

inde fecerit, dampnum illud emendet, et cujus arma fuerant, si ita procedat, emendet se, quod nec velle nec posse, nec consilio nec testimonio ejus exstiterit; et Dei rectum est, ut pacem habeat et videat, qui misfecit, ut per omnia secundum legem emendet. Observet autem ille, cujus arma erant, ut non ea recipiat, antequam in omni calumpnia munda sit. Si quaelibet arma politori vel emendatori commissa sunt ad purgandum, vel cuilibet ad servandum, et de subito arripiuntur ad aliquid male agendum, justum est, cui absoluta commissa sunt, absoluta restituant, nisi forte custodiam eorum diffinitis praelocutionibus abdicaret; si etiam ipse super his accusetur conscientiae vel possibilitatis in aliquo, perneget sicut rectum est.

en zoo ook bij vereeniging tot gemeenschappelijke uitvoering van een misdrijf, werden zij, die slechts raad gegeven hadden, ligter gestraft. De reden hiervan was deels, dat de physieke dader als de eerste en voorname oorzaak van het feit aangemerkt werd, en dus eene zwaardere straf moest ondergaan; deels dat de raadgever meer voor medepligtige dan voor mededader gehouden werd en zijne gebezigde verleiding eenigermate voor eene verwijderde poging.

Van de soort van medepligtigheid, door misleiding of lasterlijke aantijging, door een' ander in eene dwaling te doen verkeeren, wordt in de Salische wet slechts op eene plaats gewaagd [1]).

De wetgever schijnt daar gedacht te hebben aan het geval, dat iemand zijn' vijand bij eenen derden valschelijk betichtte, en daardoor dezen zoo zeer tot toorn vervoerde, dat hij hem vermoordde. — Som-

---

1) Lex Sal. em. XLIII. 12. Si quis hominem ingenuum cuilibet socio suo de quolibet crimine accusaverit, et per ejus commonitionem sive mendacium ille, qui accusatus est, occisus fuerit, si ei adprobatum fuerit, medietatem leudis ejus componat, ille vero, qui eum occidit, secundum legem pleniter eum emendet.

mige wetten spreken ook van het geval, dat iemand een' ander door list er aan blootstelt, om door eenen derden te worden gedood Zoo zegt de lex Angliorum et Werinorum tit. XIV de veneficis: »Si mulier maritum veneficio dicatur occidisse, vel dolo malo ad occidendum prodidisse, proximus mulieris campo eam innocentem efficiat, aut si campionem non habuerit, ipsa ad novem vomeres ignitos examinanda mittatur." De straf was dus volkomen dezelfde, hetzij zij in persoon haren man had vergiftigd, hetzij hare handeling eene mededaad was. De lex Frisionum maakt in een soortgelijk geval onderscheid, of de dader gevlugt, dan wel of hij gevat zij. Zoo ja, was de intellectueele deelnemer wel niet strafbaar, maar had zich toch te wachten voor de bloedwraak van de verwanten des vermoorden [1]).

Een ander tot het plegen van een misdrijf, be-

---

[1]) Lex Frisionum III, Forresni. Si nobilis nobilem per ingenium alio homini ad occidendum exposuerit, et is qui eum occidit, patria relicta profugerit, qui eum exposuit tertiam partem leudis componat. Si vero homicida non fugerit, nihil solvat sed tantum inimicitias propinquorum hominis occisi patiatur, donec, quomodo potuerit, eorum amicitiam adipiscatur.

paaldelijk tot een' sluipmoord, om te koopen, werd naar het Germaansche regt meer als eene regelregte deelneming aan het misdrijf beschouwd, dan het geven van raad en het brengen in eene dwaling. Zoo vindt men in de lex Sal. em. LVII. 6., de volgende bepaling: »Autor vero sceleris hujus (qui corpus jam sepultum effodierit) si ipse hoc fecit et comprobatus fuerit, vel alium ad istud faciendum locaverit...... sol. CC. culpabilis judicetur;" en in l. Sal. em. XXX. § 1. »Si quis furtim aliquem locaverit ut hominem interficiat et pretium propter hoc dederit..... sol. LXII, S. culp. jud. § 2. Similiter et ille qui pretium accepit, ut hominem occideret..... sol. LXII, S. culp. jud. § 3. Si vero per tertium locatio ipsa fuerit transmissa..... sol LXII. S. culp. jud. Sic dans, portans, accipiens, unusquisque illorum culp. jud." Hier kan echter alleen sprake zijn van het geval, dat de moord niet is volvoerd, gelijk schijnt te volgen uit de lex Sal. Herold. XXXI. 2., »Si quis in furtum aliquem intercipiat, et pretium ab hoc acceperit, *et non fecerit*, cui fuerit adprobatum.... sol. LXII et dimid. culp. jud." Was de moord door den omgekochte inderdaad volvoerd, zoo moesten

hoogstwaarschijnlijk de »dans, portans, accipiens" ieder het volle weergeld betalen [1]).

Had iemand op bevel van een' ander, van wien hij afhankelijk was, een misdrijf begaan, zoo droeg deze alleen de schuld. Zoo zegt de lex Saxonum II. § 5. van de daad van een' onvrije. »Litus si per jussum vel consilium domini sui hominem occiderit, ut puta nobilem, dominus compositionem persolvat vel faidam portet." Zelfs was bepaald, dat indien een onvrije in tegenwoordigheid van zijn' heer of gezamentlijk en in medestand met vrijen een misdrijf beging, hij slechts als een werktuig, als zonder eigen wil gehandeld hebbende aangemerkt zoude worden, terwijl de vrijen bij uitsluiting aansprakelijk werden gesteld. Hetzelfde gold ook voor vrije ondergeschikten: zoo werd aan niemand toegerekend, wat hij op bevel van zijnen koning of van een' anderen, die boven hem gesteld was, misdaan had. Even zoo was de betrekking van eene vrouw tot haren man een grond tot onstrafbaarheid van het misdrijf op zijn bevel gepleegd.

---

[1]) LXII. S. sol. was slechts het halve weergeld; het geheele weergeld bedroeg CXV sol.

Uit het bovenstaande blijkt genoegzaam, dat in de Germaansche wetten het intellectuele deelnemen aan een misdrijf strafbaar geoordeeld werd, ten minste erkende men daarin eene beleediging van hem, die het voorwerp des misdrijfs moest zijn: daarom vorderde men ten minste eene boete voor het niet achten der regten van eenen anderen. Of er nu ook breuken moesten betaald worden is niet met zekerheid uit elk bijzonder volksregt te bepalen; er schijnt geen overeenstemming daaromtrent geweest te zijn. Zelden werd de intellectuele deelnemer met den dader gelijkgesteld, en waar dit geschiedde, was het deels wanneer in die medepligtigheid eene zeldzame bedriegerij of arglist doorstraalde, deels wegens het gevaarlijke of afschuwwekkende van het feit zelf. Overal echter komt de dader voor als hoofdpersoon, wien vóór elken anderen de strafwet treft.

Omtrent de begunstiging, zoogenaamde medepligtigheid na de daad, was het regt vrij streng, deels wegens gebrek aan maatregelen van policie, deels omdat de begunstiging de straffeloosheid bevordert: deels omdat ze voor den beleedigde de vergoeding van het geleden nadeel onmogelijk maakte. De be-

gunstiging was dus zoowel eene schending van het regt, als eene storing der openbare orde.

Het was bij de Duitsche volksstammen eene algemeene verpligting, dat zij, die bij het plegen van een misdrijf tegenwoordig waren, of die het zoogenaamde noodgeschrei hoorden, gehouden waren den misdadiger te vervolgen en te grijpen; dit niet alleen na te laten, maar zelfs den misdadiger te begunstigen, moest natuurlijk voor onregtmatig en zeer strafbaar gehouden worden.

Volgens het Ripuarische regt was hij, die eenen dief bij zich opnam, even schuldig als deze [1]). Zoo werd ook volgens het Angelsaksische regt de heler volkomen met den dief gelijkgesteld (Leg. Inae. 46). Dit gold mede omtrent het bevorderen van de vlugt en het met opzet geheim houden der daad [2]). Nog

---

[1]) L. Rip. LXXVIII. Si quis furem in domo receperit, vel ei hospitium seu victum praestiterit, dum res alienas furatus fuerit, ipse similis furi culpabilis judicetur, aut cum sex juret quod eum nec celasset nec in domo pavisset.

[2]) L. Rip. LXXIII, § 1. Si quis ingenuus Ripuarius furem ligaverit, et eum absque judicio principis solvere praesumserit LX sol. culp. jud. § 4. Si autem, cui commendatus fuerit, fuga evaserit, LX sol. culp. jud.

zwaarder werd gestraft het eigenmagtig bevrijden van een' misdadiger uit de handen van den beambte, die hem gegrepen had [1]).

Een in het Germaansche regt bijna algemeen aangenomen regel is, dat de heler zoo goed is als de steler. Bijv. in de Graugans is bepaald c. 115 (II, p. 190): »in gleicher Schuld ist der, welcher das gestohlene Gut annimmt, oder wissentlich kauft, als der, welcher stahl; so ist auch Diebsgenosse, wer zu dem Diebstahl die Gelegenheit verschaffte." Zoo zegt ook het Westgothische regt: »Es sagt das Recht, das drei Diebe sind: Einer der die Sache stiehlt und fortnimmt, der Andere dem sie der Dieb überantwortet, der Dritte, der sie in Empfang nimmt; diese sind alle drei in gleicher Schuld." Alleen het Beijersche regt maakt hierop in zoover eene uitzondering, dat hij, die eene gestolene zaak wetens gekocht of bewaard heeft, eerst dan met den dief wordt gelijk gesteld, wanneer hij zijne schuld loo-

---

[1]) Lex Sal. em. XXXIV. § 3. Si quis hominem noxium ligatum per vim (Herold. per superbiam aut virtutem) tulerit Grafioni, vitam suam redimat.

chent; geeft hij het voorwerp des gevorderd terug, zoo betaalt hij slechts eene breuke van 12 schellingen [1]).

---

§ 3.

CAPITULARIA.

De capitularia door de Frankische koningen uitgevaardigd, veelal in overeenstemming met de regelen die reeds in de volksregten gegeven waren, niet zelden echter van die oude inzettingen afwijkende, behielden de oude onderscheiding tusschen daders, hoofd- en mindere medepligtigen. Dit blijkt onder anderen uit een capitulare van KAREL *den Groote* van het jaar 805, alwaar men leest: »de conspirationibus vero quicunque facere praesumpserint et sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primo, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur, adjutores vero eorum singuli alter ab al-

---

[1]) L. Bajuv. VIII, 13. § 2, en 14. § 1 et 3. Verg. in het algemeen CASSE, Dissertatio de auctoribus delictorum psychologicis. Hauniae, 1835.

tero flagellentur, et nares sibi invicem praecidant [1]."
Van dit beginsel van verscheidenheid van straf wijkt echter af eene bepaling voorkomende in een ander capitulare van KAREL *den Kale* van het jaar 873, waarin de medepligtigen geheel en al met den dader worden gelijkgesteld. Daar wordt namelijk gehandeld over *malefici homines et sortiariae* en gezegd: » non solum tales istius mali auctores sed et *conscii* ac *complices* illorum, sive masculorum sive feminarum, disperdantur, ut una cum iis scientia tanti mali de terra nostra pereat."

Dit verschil in strafbaarheid volgens de onderscheidene capitularia was een natuurlijk gevolg van den aard dier verordeningen, die naar de behoefte van het oogenblik werden ingerigt; uit de twee aangehaalde voorbeelden blijkt evenwel, dat er althans in den regel onderscheid gemaakt werd tusschen daders en medepligtigen, en dat zelfs deze laatsten niet altijd onderling gelijk stonden, want er worden hier twee klassen genoemd, *conscii ac complices*; waarschijnlijk werden hier met *conscii* niet alleen bedoeld

---

[1]) De hier aangehaalde en volgende capitularia zijn allen te vinden bij BALUZIUS.

de meewustigen maar ook anderen die intellectueel aan een misdrijf deelnamen, terwijl de physieke medepligtigen *complices* heetten. Van zoodanige deelneming wordt ook gewag gemaakt in een capitulare van LODEWIJK II of *den Duitscher*, waar gesproken wordt van hen die misdadigers gewoonlijk herbergende, hen tot roof aanzetten en in hunnen buit deelen; deze worden daar teregt niet als medepligtigen maar als mededaders beschouwd (*quia non solum ipsi mala peragunt sed etiam aliorum opere et officio ad scelera utuntur* [1])). Er zijn ook capitularia die spreken van eenvoudige niet-aangifte van roof, en haar met eene geringe boete straffen, bijv. het

---

[1]) Cap. Lud. II. Audivimus quoque quod quidam domos et possessiones habentes, concilient sibi atque consocient latrones aliunde venientes, eosque occulte foveant et solatientur ad tale facinus perpetrandum, ut quicquid ipsi ex pernicioso opere adquiescerint cum iis partiantur, quod genus malefactorum pessimum judicamus, quia non solum ipsi mala peragunt, sed etiam aliorum opere et officio ad scelera utuntur. Ubicunque igitur in tali suspicione quilibet venerit, ut rumor in populo dispersus fuerit quod haec facinora exerceat, si adhuc prolatum est, cum duodecim se purget. Si autem in aliquo manifestatus aut deprehensus est, statim capiatur et destringatur et damnationem legibus praefixam sustineat.

capitulare van KAREL *den Groote* van 813: »si quis latronem viderit cum furto ambulantem et cognitum non fecerit, in fredo dominico sol. IV. componere faciat." Hiermede is waarschijnlijk bedoeld, dat iemand, bij het plegen van een misdrijf tegenwoordig zijnde of het noodgeschrei hoorende, den dader niet vervolgde en aanhield. De grond der strafbaarheid van de niet-aangifte is daarin te zoeken dat men wegens de eigenaardige betrekkingen tusschen de Germaansche volksstammen en hunne opperhoofden, en later tusschen den leenheer en den leenman uitdrukkelijk de verpligting vaststelde, dat men aangifte moest doen van hetgeen men wist omtrent gevaren of zamenzweringen, die het opperhoofd of den leenheer bedreigden; zoodat het verzuim daarvan gerekend werd tot de *feloniae, quae omittendo committuntur.* Zoo leest men in een capitulare van KAREL *den Kale* van 844: »et si quis quemcunque contra nos et contra hanc pactam sinceritatem aliquid moliri manifeste cognoverit, *aperte prodat atque denotet.*"

Volgens het zuiver Germaansche regt, zagen wij hierboven, werd het intellectueel deelnemen aan een misdrijf in het algemeen ligter gestraft dan de daad

zelve; bij uitzondering op dit beginsel vindt men waarschijnlijk op gronden van staatsbelang in een capitulare van KAREL *den Groote* bepaald, dat raadgeving even strafbaar is als het feit zelf; want daar leest men, behalve de ingewikkelde bedreiging van doodstraf ook die van verbeurdverklaring van goederen: »si quis cornitem interfecerit vel de ejus morte consilium dederit, hereditas illius ad partem regis eveniat, et in jus ejus redigatur." — Ook omtrent de deelneming door last te geven tot het plegen van een misdrijf vindt men eene bepaling in de capitularia van KAREL *den Groote;* volgens de hiervoren vermelde lex Saxonum was de *lastgever alleen* aansprakelijk, indien de dader een onvrije was of aan hem ondergeschikt. KAREL *de Groote* nu verordende in een capitulare van 803, naar aanleiding van eene kort te voren bedreven ontzettende misdaad, dat ook in het geval dat de dader niet afhankelijk ware van den lastgever, deze echter daarom niet straffeloos zoude zijn, maar als oorzaak der gepleegde gruwelen eene zware boete moest betalen [1]).

---

1) Cap. v. 803, de homine qui servum comprehendit.

In vele capitularia wordt gehandeld over het verbergen van misdadigers, het bevorderen hunner vlugt, en in het algemeen over begunstiging. Volgens een capitulare van KAREL *den Groote* van 813, werd de beambte, die zich liet omkoopen, om een' ter dood veroordeelde te doen ontvlugten, met dezelfde straf bedreigd, die deze zoude hebben moeten ondergaan: »Ut sicarii munera ne accipiant pro illis latronibus, qui ante comitem judicati fuerint ad mortem. Quod si hoc perpetraverint, tale judicium sustineat sicut et latro judicatus est; quia postquam scabini eum dijudicaverint, non est licentia comitis vel vicarii ei vitam concedere." Eene even strenge bepaling bevatte een capitulare van CHILDEBERT en CLOTARIUS,

---

Jussit eum occidere dominos suos duos infantes, unum qui habuit 9 annos, alium qui habuit 11. Ad extremum illum servum postquam dominos suos illos pueros occidit, in foveam quandam projecit. Et judicatum est ut illum qui novem annos habuit weregildo componat; alium vero qui 11 annos habuit dupliciter, servum, quem mordricum, tripliciter; et bannum nostrum ad omnia. Dit is nu wel slechts eene regterlijke uitspraak geweest in een bijzonder geval, maar de wetgever heeft toch zeer zeker, door haar in de capitularia in te vlechten, er een regtsregel van willen maken.

van het jaar 593, ten aanzien van wederregtelijken afkoop en oogluiking omtrent misdrijven; daar toch heet het: »qui furtum vult celare et occulte sine judicio compositionem acceperit latroni similis est." Voorts in een capitulare van CLOTARIUS II van 595: »si quis occulte de re sibi furata a quolibet latrone compositionem acceperit utraque latronis culpa subjaceat." Uit deze laatste plaats zoude men kunnen afleiden, dat die groote gestrengheid niet zoo zeer het gevolg was van de meening, dat medepligtigheid of begunstiging even strafbaar waren als de daad zelve, want er kan hier van geen deelneming aan het misdrijf van den roover sprake zijn, (diefstal of roof van eigen goed is toch niet denkbaar); er is meer grond voor het gevoelen, dat die gelijkstelling van hem, die voor den roof jegens hem gepleegd eigenmagtig eene vergoeding aanneemt, met den roover zelven, toe te schrijven is aan de zucht om geen misdrijf ongestraft te laten, zoodat hij die naliet hem aan het geregt over te leveren, en hem alzoo van de regtmatige straf bevrijdde, in zijne plaats die straf moest ondergaan.

Vele capitularia bevatten bovendien de gelijkstel-

ling als van ouds van den heler van misdadigers met de misdadigers zelve; bijv. in een capitulare van omstreeks het jaar 744 leest men: »si quis a fure nesciens aliquid emerit, quaerat accepto spatio furem, quem si non potuerit invenire, probet se sacramento innocentem, et rem restituat et furem quaerere non omittat. Quodsi furem celaverit et perjurasse postea derectus fuerit, tanquam fur et ipse damnetur."

Verder in een ander capitulare van KAREL *den Groote* van 806 »quemcunque post Missam sancti JOHANNIS latroni mansionem dederit, si Francus est cum 12 similibus Francis juret quod latronem eum fuisse non scisset, licet pater ejus sit aut frater vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit et ab aliquo convictus fuerit quod latronem in hospitio suscepisset, quasi latro et infidelis judicetur, quia latro infidelis est noster et Francorum et qui illum suscepit similis est ei." In een capitulare van KAREL *den Groote* van 801 wordt degene die de vlugt van eenen dief bevordert geheel met dezen gelijkgesteld en in zijne plaats gestraft: »Si quis furem vel latronem comprehenderit et eum indemnem dimiserit neque illum ad praesentiam Ducis aut Comitis vel loci servatoris qui

missus Comitis est, non adduxerit, et de hoc facto sive de hac nequitia post hoc in praesentia judicis convictus fuerit, ipsius damni aestimatione pro quo fur vel latro comprehensus est, componere cogatur."

In al deze gevallen wordt dus de begunstiging van een misdrijf geheel en al gelijkgesteld met het misdrijf zelf; men mag hieruit echter nog niet besluiten, dat dit een algemeene regel zoude zijn, want er worden daarentegen ook vele plaatsen in de capitularia gevonden, waar de begunstiging met eene bepaalde straf wordt bedreigd zonder naar die van den dader te vragen. Zoo zegt bijv. een capitulare van KAREL *den Groote:* »de latronibus et malefactoribus qui de uno comitatu ad alium confugium fecerint, si quis eos receperit in sua potestate et septem noctibus secum detinuerit, nisi ad praesentandum, nostrum bannum solvat. Similiter si comes eum absconderet et ad justitiam faciendum praesentare noluerit, et ad hoc excusare non potest, honorem suum perdat." Meerdere voorbeelden vindt men in de capitularia van KAREL *den Groote* van 798, van 809, 810 en 813.

II.

GRAFELIJKE PERIODE.

STEDELIJKE KEUREN, LANDREGTEN.

Het is voorzeker eene dwaling, dat, nadat deze landen aan het gebied der Franken waren onttrokken; nadat zij, die in naam der Frankische koningen het bewind voerden, zich een erfelijk regt hadden weten te verschaffen, dat toen tevens de oude regten in onbruik zouden geraakt zijn, en dat gedurende drie eeuwen onze voorouders regt gesproken zouden hebben, niet naar geschreven wetten, maar alleen volgens hun natuurlijk gevoel van billijkheid. Evenwel meenen sommigen dit te mogen afleiden uit de uit-

drukking, in eenige stukken uit die tijden afkomstig, gebezigd, dat men regt moest spreken *naar zijne vijf zinnen;* maar dit beteekent eenvoudig, dat men in regtszaken de grootste naauwkeurigheid en zorg moest aanwenden. Het zoude ook bijna eene ongerijmdheid zijn, dat in eens geheel het oude Frankische regt zoude zijn afgeschaft, daar wij toch eerst langzamerhand den band geheel en al verbraken, die ons aan bet Frankische rijk verbond. Integendeel is het wel buiten twijfel zeker, dat de wetten en costumen, die bij den aanvang der grafelijke regering het regt uitmaakten, hun gezag onder de eerste Graven hebben behouden, totdat zij door nieuwe wetten werden afgeschaft; zoodat, behalve de overgebleven zeden der Batavieren, de Salische en Ripuarische wetten eigenlijk de hoofdwetten van het land geweest zijn; waarbij men nog moet voegen het Romeinsche regt uit den Codex Theodosianus en verscheidene costumen, die door het verkiezen van andere wetten, als die der Saksers, Friezen, Burgundiers en andere, zijn ingeslopen, en als algemeen landregt aangenomen. Door de schaarschheid der afschriften echter en de geringe geleerdheid der 11de en 12de eeuwen

verbasterden die wetten langzamerhand en werden daarenboven van lieverlede minder geschikt en nuttig voor het volk uithoofde der verandering van den regeringsvorm, zoodat men toevlugt nam tot vreemde wetten, tot het Pauselijke en vooral tot het Romeinsche regt, dat nu in de scholen van Italië volgens den Codex van JUSTINIANUS geleerd werd [1]. — Het valt echter geenszins te loochenen, dat ook onder de eerste graven reeds eigene gebruiken en gewoonten werden ingevoerd, die het bestaande regt wijzigden, die de oude regten deden wankelen, maar die ze evenwel niet omverwierpen. En het regt, dat later uit deze nieuwe gebruiken en gewoonten is voortgekomen, draagt vele kenmerken van Frankischen oorsprong.

Die nieuwe bepalingen dan, welke door de Graven en Heeren der verschillende landen of door de overheid der onderscheidene steden werden vastgesteld, waren veelal slechts uitvloeiselen van de reeds bestaande gewoonten. Sommige van deze bleven onveranderd van kracht, zoo als blijkt uit de dikwijls

---

1) Zie V. D. SPIEGEL, Oorspr. en Hist. der Vaderl. regten, p. 68 volgg.

voorkomende uitdrukking, dat men regt moest spreken *naar de oude costumen*, *naar gewoonte en costumen in den lande*, *naar 't landrecht*, *naar oude zeden en gewoonheden;* andere werden in de 12de en 13de eeuw en later tot geschreven regt gemaakt; onder den naam van keuren [1]), algemeene landregten en municipale of stadregten; want niet alleen gaven de Graven nieuwe algemeene regtsbepalingen voor hun land, maar ook de steden, bij het steeds aangroeijen van hare welvaart en de klimmende behoeften van den Vorst, wisten voor zich bijzondere voorregten te verkrijgen in de zoogenaamde handvesten.

Maar desniettegenstaande waren er verscheidene regtsonderwerpen, die noch door de costumen noch door de land- of stadregten konden worden ver-

---

1) Omtrent de afleiding van dit woord zegt RAEPSAET (Oeuvres complètes V, p. 303): »Je ne pense pas que le mot *keure* soit un mot derivé du mot flamand *kiesen*, qui signifie proprement *choisir*, *opter;* je préfère considérer ce mot comme un mot propre, qui signifie une *loi conventionnelle*, et que, par opposition, on apelle *wille-keuren* les ordonnances de police, parcequ'elles émanent et qu'elles ont force de loi, par la seule volonté (*wille*) du magistrat, au lieu que les *keuren* renferment un pacte."

klaard en dan wendde men zich natuurlijk tot het Romeinsche regt. Dit leert DE GROOT in zijne *Inleiding tot de Hollandsche Regtsgeleerdheid* I. 2, § 25: »Soo wanneer van eenige saken geen beschreven Lantregten, Handvesten, Keuren ofte gewoonten en werden bevonden, soo syn de Rechters van ouds by Eede vermaent geweest daerin te volgen de beste reden naer hare wetenheyt ende bescheydenheyt. Dog alsoo de Roomsche wetten, insonderheyt sulx, als die ten tijde des Keysers JUSTINIAEN vergadert syn geweest, by verstandige luyden bevonden werden wysheyts ende billykheyts vol te zyn, soo zyn deselve eerst als voorbeelden van wysheyt ende billikheyt, ende metter tydt door gewoonte als wetten aangenomen." En hij voegt er terstond bij: »Gelyk ook daernaer gebeurt is dat eenige saken in meerder billikheyt zynde overleyt, by een goet deel der Christenheyt yet naerder aangenomen, ende seer oneygentlick bekomen hebbende den naem van Geestelycke of Pauselike regten, ook in dese Landen kragt van wet heeft bekomen." Men houde evenwel in het oog, dat ofschoon eerst in 1236 en 1281 door de Duitsche Keizers FREDERIK II en RUDOLPH het

verbindend gezag van het Canonische regt is erkend, en dit eerst van dien tijd af bij onze voorvaders, die ten naauwste met het Duitsche rijk verbonden waren, als zoodanig kan gegolden hebben, men toch reeds veel vroeger sporen vindt, dat het in voorkomende gevallen geraadpleegd was geworden. Zelfs kan de oudste van onze regtsgeleerden uit de 14de eeuw, PHILIPS VAN LEIDEN, ten voorbeeld strekken van de vereenigde beoefening van Pauselijk en Romeinsch regt.

Wil men dus de leer der deelneming en medepligtigheid gedurende de middeleeuwen leeren kennen, zoo is men genoodzaakt de verschillende verzamelingen van de toen bestaande regten en gebruiken na te gaan, en die aan te vullen met de beginselen en bepalingen van het Romeinsche en Canonische regt.

Er kan echter niet wel sprake zijn van eene algemeene theorie van compliciteit; de zoodanige was op den lagen trap van wetenschappelijke ontwikkeling, waarop men zich toen bevond, niet wel te verwachten; zij was niet mogelijk in landen, die, zelfs wanneer zij aan éénen Heer onderworpen waren, in zoovele streken en plaatsen veel eigendommelijks be-

hielden, waarvan ieder gedeelte, elke stad, elke gemeente bijkans verschillende regten had, en waar die regten meestal slechts geschreven gewoonten waren, in welke geen wijziging gebragt werd dan voor een of ander buitengewoon geval. Er kon geen sprake zijn van philosophie van het regt, waar alles aan de praktijk en de behoeften van het oogenblik werd ontleend.

Het is in de oudste gemeentelijke keur, door VAN MIERIS in het Groot Charterboek van Holland en Zeeland geboekt, dat het eerst voor eene soort van medepligtigheid eene bijzondere straf wordt bepaald, en wel in eene keur door FLORIS Graaf van Holland en DIEDERIK Heer van Voorne in het jaar 1223 aan Westcappel gegeven, in welke het leenen van wapenen tot een gevecht verboden wordt [1]). Hierin wordt wel niet gezegd, dat dit leenen van wapenen medepligtigheid is, maar er is toch geen reden om te denken, dat het niet als zoodanig strafbaar zoude

---

1) Si quis oppidanus foraueo ad pugnandum infra opidum arma sua praestiterit, emendet comiti unam libram, opido quinque libras. Verg. wegens dit leenen van wapenen hiervoren, bl. 36.

gesteld zijn, daar toch reeds volgens de oude volksregten, zooals hierboven is aangetoond, het leenen van wapenen voor deelneming aan het misdrijf, dat er mede werd gepleegd, gehouden werd; er wordt echter hier in de Zeeuwsche keur niet gevraagd naar de straf van den dader, daar die van den medepligtigtige er niet van afhankelijk werd gemaakt.

Maar zoo in dit stuk de benaming *medepligtig* werd verzwegen, reeds in de 13de eeuw vindt men in de Charters medepligtigen genoemd en als zoodanig gestraft; zij komen daar veelal voor onder den naam van *medehulpers* [1]). Dit is het woord, waarmede doorgaans alle diegene werden aangeduid, die eenen werkdadigen bijstand leenden, die aan het feit zelf deelnamen. Zoo vindt men ook *helpers*, *hulper-hulperen*, *medehulperen*, *medestanders*, *gesellen*, *die mede aen vaerde en den velde waren*, *die helpen en aen staeden staen.*

Van eene onveranderlijke benaming voor hen, die op welke wijze ook aan het misdrijf door een ander

[1]) Onder anderen in een Handvest van Beverwijk van 1298. „Voorts soo verre iemant een ander versloegh, den aansoeker ofte gewelder met alle zijne *medehulpers* sullen in onser macht wesen.

gepleegd deelnemen, vindt men geen sporen in de bronnen van het middeleeuwsch regt, en zeer natuurlijk; evenmin als de leer der medepligtigheid in haren geheelen omvang in de Germaansche wetten of in de capitularia was behandeld, kon men verwachten, dat dit het geval zouden zijn in de keuren en handvesten der Graven of in andere plaatselijke of landregten van dien tijd. Wanneer men van medepligtigheid gewag vindt gemaakt, zoo is dit meest bij moord en doodslag of roof; dikwijls komt het geval voor, dat iemand zijne vrienden aanzocht, om hem bijstand te willen leenen tegen zijne vijanden [1]); dan heette de hoofddader *die aenleyder*, *gewelder*, *aensoeker*, *beghinner*, *handdadige*, *hooftlieden*, *insetters*, en zijne medepligtigen *volgers* of *helpers* [2]). Het ontbrak der-

---

1) Zie hiervoren bl. 9, volgg.

2) Handvest v. Kennemerland, 1291, bij v. MIERIS, I, p. 536. »Soo wie dat vermaende sijne vrienden met voorrade, ende met hen vijven, of daer boven sijne vijanden sochtte, ende daermede vochten, dat is gaderinghe, ende anders geen daer af verwonnen worde, als recht is, die *aenleyder* verboerde tien pont, ende die *volgers* tien schellingen hoeveel datter sijn."

Handvest v. Beverwijk, 1298 bij v. MIERIS, I, p. 600. »Voorts soo verre iemant een ander binnen syn huys of met meer an-

halve aan eene vaste uitdrukking, zooals tegenwoordig die van *medepligtige*, bij welk woord men terstond aan een misdrijf denkt; die benamingen waren eenvoudig uit het dagelijksche spraakgebruik op het strafregt (in zooverre het toen bestond) overgebragt, en werden ook wel buiten hetzelve voor geheel onschuldige zaken gebruikt. Wanneer er bijv. eene verzoening plaats had tusschen twistende partijen, of deze zich tot eenen derde wendden, om zich aan zijne uitspraak te houden, of wanneer iemand beloofde geen wraak te zullen oefenen over een gepleegd misdrijf, zoo werd altijd gewag gemaakt van de *helpers*, *medehulpers*, *medestanders*; en deze waren dan dezelfde die ook voorkomen onder den naam van *maghen en vrunden*, namelijk of medeplig-

---

deren aensochte ende hem versloegh, den *aensoeker* ofte *gewelder* met alle sijne *medehulpers* sullen in onser macht wesen."

Handvest van Delft, bij v. MIERIS I, p. 229. »So wie yemant in een woninghe alleen of met hem velen soekt, ende dien daer dootslaet, die *handdadighe* en alle daermede in der misdaet. die hem bestaen, zullen wesen in mynre gracie ende mynre macht."

Zie verder een stuk van 1837, bij v. MIERIS, III, p. 467, en een stuk van 1417, bij v. MIERIS IV, p. 407.

tigen in den meer beperkten zin of mededaders of wel blootelijk de staatkundige aanhang der twistende partijen, soms echter zelfs de hoofddaders van een of ander strafbaar feit. Zoo wordt in een stuk van 1322 te vinden bij v. MIERIS, Gr. Ch. B. II. p. 291, hetwelk de uitspraak van Graaf WILLEM en den Heer VAN VOORNÉ behelst over den twist en een' doodslag te Bergen-op Zoom, ook van de *helpers* gesproken; er was namelijk twist ontstaan, tusschen GHERARD VAN WESEMALE en BOUDYN VAN DER MAALSTEDE; beiden hadden hunne partij, hunne dienaren, hunne vrienden, hunne magen, die voor hen streden en der wederpartij zooveel mogelijk afbreuk zochten te doen door roof en doodslag; die zich in persoon aan deze misdaden schuldig maakten waren voorzeker geene medepligtigen maar daders, echter komen zij in de uitspraak van Graaf WILLEM en den Heer VAN VOORNE voor onder den onbestemden naam van *helpers;* want er wordt gewaagd van alle *twiste, doetslaghe, leemte, smerte, scade, bruke ende eysche, die sedert die tyt* (namelijk sedert den doodslag), *Hair* GHERARD VAN WESEMALE *ende hoir vriende, hoir maghe ende hoir helpers eyschende sien* BOUDYN VAN

DER MAELSTEDE *ende hoiren vrienden.* Zoo wordt ook in eene oorkonde van 1330 gesproken van *hulperen;* hierin wordt namelijk den Heer RODERIK VAN VOORST geboden de door hem en *syne hulperen* den Bisschop van Utrecht toegebragte schade te beteren; kennelijk wordt hier onder *hulperen* verstaan de aanhang, de partij van den Heer V. VOORST [1]). Voorts in eene acte van 1341 te vinden bij V. MIERIS II, p. 648, waarbij verscheidene zeeuwsche Edelen overeenkomen zich te onderwerpen aan de uitspraak van den Graaf wegens gepleegde doodslagen en vijandelijkheden, wordt insgelijks melding gemaakt, van *maghen*, *vrienden* en *helpers*; en daarmede bedoeld alle degenen, die behalve de in dit stuk genoemde edellieden schuldig waren aan de genoemde feiten. — In al deze voorbeelden en in meer andere heeft het woord *helpers* niet de eigenlijke beteekenis van hetgeen thans in de Nederlandsche wet eng

---

1) V. MIERIS, Gr. Ch. B. II, p. 495. Wi WILLEM VAN HEYNEGOUWEN, doen ju te weten, Heren ROEDERIC VAN VORST, ende juwen hulperen, dat ons die Biscop van Utrecht geclaghet hevet, dat ghi hem ende sinen Ghestichte grote scade ende grote scande ghedaan hebt .... enz.

genomen *medepligtig* heet, maar den meer algemeenen en ruimeren zin van deelneming.

Men kan echter door vergelijking der verschillende land- en stadbrieven en andere middeleeuwsche oorkonden tot het besluit geraken, dat er reeds eenige algemeene denkbeelden bestonden omtrent meerdere of mindere strafbaarheid voortspruitende uit de wijze van aan een misdrijf deel te nemen. Zoo kan men veilig stellen, dat er onderscheid gemaakt werd tusschen daders, mededaders en medepligtigen, en dat deze laatste in den regel ligter gestraft werden. Even als in de leges Barbarorum, zoo is ook hier dit onderscheid zigtbaar in het geval dat iemand met eenige daartoe verzamelde lieden een misdrijf pleegde, hetzij dan om wraak te oefenen over eene aangedane beleediging, hetzij hij zelf de aanvallende partij ware. Daartoe vereenigde hij dan zijne vrienden en trok met hen op tegen zijnen vijand. Zoolang zij niet slaags waren geweest bleef dit feit onstrafbaar, maar hadden zij hun voornemen ten uitvoer gebragt, zoo waren zij schuldig aan *gaderinghe*, en werden te dier zake met boete gestraft. Om echter zulk een feit

gaderinghe te kunnen noemen, moesten er minstens vijf volgers zijn. Men vindt hier dus nagenoeg dezelfde bepalingen als die in de leges Salica en Ripuaria een zoodanig geval regelden. Om tot de zoogenaamde volgers te behooren, wordt gelijk dáár vereischt, dat men tegenwoordig ware op de plaats, waar de daad gepleegd werd, dat men vooraf kennis droeg van het te plegen feit (»in *voorrade*"), dat men in zekeren getale bij elkander ware; het blijkt echter niet, dat men ook gewapend moest wezen. Zoo leest men in het hiervoren vermeld handvest door Graaf FLORIS V aan Kennemerland gegeven in het jaar 1291 [1]). *Een man die gaderden als mit syne vrienden alsoo lange als hy niet en vochte mit dien gaderden volcke, soo en verbeurde hy noch syne vrinden niet. Soo wie dat vermaende syne vrinden met voorrade ende met hen vyven of daer boven syne vyanden sochte, ende daermede vochten, dat is gaderinghe, ende anders geen daaraf verwonnen worde, als recht is, die aenleyder verboerde tien pont ende die volgers tien schellingen, hoe veel datter syn.* Hier

[1]) V. MIERIS, Gr. Ch. B. I, p 536.

is dus wel degelijk verschil in de straf van den dader en van zijne medestanders. Bijna letterlijk wordt hetzelfde aangetroffen in een handvest door FLORIS V geschonken aan Westfriesland in het jaar 1299 [1]).

Er zijn daarentegen ook andere handvesten, waarin wel hetzelfde geval behandeld wordt, doch geene bepaling voorkomt omtrent het aantal der volgers; zoo in het reeds aangehaalde handvest van Delft (zie hiervoor bl. 50, in de noot), en in dat van Beverwijk van 1298 [2]). »Voorts soo verre iemant een ander binnen syn huys of met meer anderen aensochte, ende hem versloegh, den aensoeker ofte gewelder met alle syne medehulpers sullen in onser machte wesen. Soo een geweldenaer yemandt binnen syn huys quetse, door hem selven of door een ander, nochtans niet ter doodt, deselve gewelder sal betalen thien ponden, ten ware alle schepenen dochte, dat hy swaerder gestraft behoorde te worden, ende elck van de medehulpers vyf en veertig schellingen Hollandsch, mits hy den gequetsten boete of beteringhe sal doen

---

1) v. MIERIS, Gr. Ch. B. I, p. 618.

2) v. MIERIS, Gr. Ch B. I, p. 600.

ter discretie van schepen." Geheel eensluidend is een handvest van Enkhuijzen van 1555 [1]).

Dat zelfde handvest van Delft wordt nog vermeld in eene uitspraak van 1387, bij welke Hertog ALBRECHT een geval beregt van moord gepleegd aan zekeren JAN REYMBRANTSZOON, en verklaart, dat volgens dat handvest de daders en medepligtigen de een meer de ander minder zal boeten, naar mate van hunne persoonlijke deelneming, terwijl alleen van den hoofddader (*den aenlyder*), althans dengene, die er voor werd gehouden, gezegd wordt, dat hij den *doetslagh sal ghelden.* Zie VAN MIERIS, III, p. 467. »AELBRECHT bi Gods ghenaden..... doen cont allen luden, want onse raed van onsen weghen, ende 't gerechte van Delf een waerheyt gheseten hebben van JAN REYMBRANTSOENS doet.... daer men in waerheyt niet en vind, *wie* JAN REYMBRANTSOEN *selve metterhant* doet ghesteken heeft; maer wael vind men in der waerheyt dat BERTELMEEUS COSTYNSZOEN een *beghinner* en een *aenleyder* daer of gheweest heeft, ende gevochten heeft met

---

1) V. MIERIS, II, p. 832.

eenre berdoekxe, ende na mit eenen pieke. So is onse segghen, dat BERTELMEEUS COSTYNSZOEN, mit sinen maghen den doetslagh van JAN voersz. ghelden sal. Ende omdat die handvesten van onser stede van Delf in eenen punte inhouden: Si quis aliquem infra mansionem solus vel cum pluribus quaesierit, et eum ibidem occiderit, ille malefactor cum omnibus in dicto malefacto sibi assistentibus cum omnibus bonis suis in mea erit gratia et potestate; in den eersten so sal ons gheven JAN VAN DER HAER hondert pont, WILLEM mitten groten voeten vyftien pond.... [1]). Overigens zijn er nog vele

---

[1]) In deze oorkonde wordt gewaagd van *eene waerheyt te sitten*. Daarover zegt Mr. W. C. ACKERSDYCK in eene verhandeling over het ontdekken van misdaden en overtredingen, p. 9 en 10 te vinden in de nieuwe werken van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde, II, 1829, dat alleen vrije lieden gehouden waren zich bij het jaarlijksch *generale placitum* of *jaargeding* in persoon te bevinden, en bekend te maken alle misdrijven, die zij wisten, dat sedert het laatst gehouden jaargeding binnen den omtrek van het regtsgebied waren gepleegd, ja zelfs hunne eigene misdaden en overtredingen. Geen wonder, dat men zulks *gemeene waarheid* noemde, ook *stille waarheid*, wijl er geheime ondervragingen gedaan werden. — Bij V. D. BERGH, Verhandeling over de oude wijze van strafvordering, p. 49, leest men daaromtrent het vol-

voorbeelden bij te brengen van keuren en uitspraken, waarbij diegene, welke aan de uitvoering van een misdrijf meer of min regelregt deelnemen, ook buiten het geval van voorafgaande verzameling of *gaderinghe*, ligter worden gestraft dan de dader; bijv. in eene keur van Domburg van 1223 leest men: »Si quis oppidanum armata manu ad domum, ubi sit manens, quaesierit, ibique pugnaverit, emendabit praedicto X libras, comiti VI libras, oppido unam

---

gende: »De lijfstraffelijke gerigten waren in ons vaderland in de 13[le] eeuw van tweederlei aard, welke *stille waarheden* en *openbare vierscharen* genoemd werden." En verder, p. 52: »*stille waarheid* was dus in de 13[le] eeuw niet enkel geheim onderzoek op geheime aanklagten van wege den staat of de gemeente, maar eenvoudig regtsonderzoek voor den Graaf, om het even door wien gevorderd. Doch toen de stedelijke en landelijke schepenbanken in het einde dezer en het begin der volgende eeuw een gedeelte van het lijfstraffelijke regtsgebied verworven hadden en naar het geheel streefden, kwam deze inmenging van 's heeren regter, vooral waar hij buiten de schepenen onderzoek deed, allengs als eene anomalie voor, die men zocht af te schaffen; en toen begon men in de regtszaal door stille waarheid alleen dat geheim onderzoek te verstaan, dat op vaste tijden door den heer gedaan werd, op geheime aanbrenging van daartoe aangestelde personen."

libram. Quicunque in Domburg ad domum alterius armata manu quaesitus fuerit, quaesitor emendabit obsesso V libras, hospiti V libras et comiti VI libras; oppido unam libram. Praeterea quicunque in auxilium quaerentis armata manu *accesserit*, solvet comiti III libras et dampnum quod de foris in domum agitur duplo restituetur [1])."

Voorts in eene keur van Koning WILLEM Graaf van Holland aan Middelburg gegeven in 1253 [2]), »Wat manne, die ghesocht wordt 't anders mans huis stridelyke, die dat doet hi sald den man, dien hy zoekt, boeten V ℔, den weerd V ℔, den Heere VI ℔, ende der Port I ℔, werd hys verwunnen van drie scepenen. So wie dat in des huussokers helpe stridelike comdt, hi sal boeten den Heere III ℔ ende der Port I ℔." Ook in Vlaanderen kwam deze misdaad der storing van den huisvrede (*Huissouk* of *Huissouking*) dikwijls voor, en werd in vele keuren gemeld. In de eerste keur van Gent, Brugge en Yperen is voor den hoofddader eene

---

[1]) V. MIERIS, I, p. 191.
[2]) V. MIERIS, I, p. 275.

boete bepaald van 60 pond, en even zooveel voor de helpers. Ook de keur van Dendermonde bestraft den aanvoerder en de volgelingen ieder met eene gelijke boete van 10 pond; maar in andere keuren werden deze ligter gestraft: onder anderen in die van Mariakerke Basserode betaalden zij slechts 60 schellingen, de aanvoerder daarentegen 10 pond; verder volgens de keur van Waesland 3 pond, de aanvoerder 10 pond; volgens die van Saffelaer 40 schellingen aan den Graaf, 20 aan den klager, de aanvoerder 5 pond den Graaf, 3 den klager [1]. In een' zoenbrief van Hertog ALBERT over den moord gepleegd aan FLORIS VAN RYSOORT (1396) [2] worden onderscheiden de dader en twee soorten van deelnemers; althans er worden drie personen opgenoemd, allen onder den naam van *hulperen*, en die allen ligter worden gestraft dan eerstgemelde, terwijl echter twee van hen slechts tot eenen bedevaart worden veroordeeld, en de derde even als de dader eene boete moet betalen. Het is dus wel te onderstellen,

[1]) WARNKÖNIG, Flandrisches Staats- und Rechtsgeschichte, III, bl. 240.

[2]) V. MIERIS, II, p. 652.

dat deze derde in persoon het feit mede had gepleegd, en de twee anderen medepligtigen waren. Het kan echter ook wezen, dat allen, die hier onder den naam van *helpers* voorkomen, met den dader gezamentlijk het misdrijf hadden gepleegd, maar ligter werden gestraft omdat zij in mindere mate aan het feit hadden deelgenomen. Het voorval, dat tot dezen zoenbrief aanleiding gaf, was het volgende: FLORIS VAN RIJSOORT was *by onsen* (ALBRECHT) *willen om grootte breucke wille en by onsen bevel van* WILLEM HEYNEN SOON, *die doe ter tyt schout was tot Leyden, met synen hulperen, die by hem waren, als* WILLEM HERMANSZ., HEYN DIE WITTE *ende* GELLIS COEL, *doot geslagen.* Zijne magen verlangden nu een zoen daarover en ALBRECHT wees voor regt: *Eerst is ons segghen, dat* WILLEM *ende* WILLEM *voorsz. Gode ter eere van onsent wegen sullen doen doen vyff hondert zielmissen,* FLORIS *ziele te rusten...... Voorts is ons segghen dat* WILLEM *ende* WILLEM *voornoemt geven sullen met heuren magen ses hondert Dordrechtsche guldens...... daer aff sal* WILLEM HEYNEN SOON *met syne magen te borde brengen vier hondert Dordrechtsche guldens, ende* WILLEM HERMANSZ. *mit syne magen*

tweehondert Dordrechtsche guldens...... Voorts soo sullen HEYN DIE WITTE *en* GELEYN COEL *een bedevaert doen tot St. Jacob in Galissen.*

In het algemeen kan men dus wel aannemen, dat medepligtigen ligter gestraft werden dan hoofd- of mededaders; dat zij eene straf ondergingen geëvenredigd aan de mate van hunne deelneming. Dit blijkt duidelijk uit de laatste zinsnede van eene andere uitspraak van Hertog ALBRECHT over een oproer dat te Oudewater had plaats gehad in 1398 [1]).

Nu en dan echter werden allen, die aan eene zware misdaad of aan staatsmisdrijven deel hadden genomen, naar het schijnt ten afschrik en als bij uitzondering, even schuldig geoordeeld en dus met dezelfde straf gestraft. Zoo in de uitspraak, over den moord gepleegd te Purmerende en over het schenden der kerk te Edam, wordt van alle helpers of volgers gezegd, dat zij gelijkelijk zullen boeten, hetzij dan daders of enkel medepligtigen [2]).

---

[1]) V. MIERIS, III, p. 676. Zie ook nog V. MIERIS, p. 129.
[2]) V. MIERIS, III, p. 199. AELBRECHT etc. doen cond allen

Zoo ook werden de moordenaars van ALEID VAN POELGEEST (1392) met hunne magen, vrienden en hulperen allen tot dezelfde straf veroordeeld [1]).

Eene zoodanige gelijkstelling vindt men ook in eene uitspraak van denzelfden Hertog over de beroerte en den opstand binnen Haarlem (1377)...... »in welcken ondersoek wi ghevonden hebben alrehande lude, die daer in misdadich ende sculdich syn van *opsette*, van *raede* ende van *daede*, soe van luden doet te slaene, die dat opset gherne ghevordert hadden, soe van husen te besetten met volke omme die ghene te starken, die dat opset maecten, ende daer uyt sochten ende worpen, ende

---

luden, want wi een segghen gheseit hebben over MELYS... etc., haren maghen ende hulperden, die mede *an den velde waren,* doe men die kercke van Yedam besloch ende smeette, ende die mit him waren tot Puurmerende, doe men JACOP, JAN DILLEISOEN, van den live brochte alse dat si gheven sullen ses dusent mottoenen tot sulken daghen, als 't segghen dair of begrypt, ende op sulke pene, soe hebben wi him ghegheven, ende is onse wille, dat alle die maghe ende hulperen diser ses voorscreven, die mit him waren, alse voirsz. is, mit him gelden sullen gelyc, *want wise also sculdich gevonden hebben ende kennen alse die sesse voirz.*

[1]) V. MIERIS, IV, p. 248.

sonderlinghe van JAN BAKEN huse...... Waar bi dat wi met onsen ghemeene raede ende steden overdraghen syn, ende ghevonden hebben, dat alle die ghene die daerin sculdich syn, ende bedraghen, dat wi die houden ende kennen voor onse wederwerkere, ende ballinghe ons ghemeens lands, ende hoer lyf ende hoer goet verboert jegens onser Heerlickheyt." Zoo werden eveneens eene halve eeuw later (1417) door JACOBA VAN BEIJEREN allen, die schuldig waren aan een oproer te Gouda, zoowel »die *hoiftlude* ende *insetters* dair off waren," als die dezen »hulpe off bistant gedaen hebben met alle des sy vermochten, ende die voirscrevenen mueyteryen gestarct, ende mede gehanteert hebben in verderfnisse ende qualicvaren onser goeder steden," allen veroordeeld tot verbanning [1]). Er komen nog meer voorbeelden voor van algeheele gelijkstelling van elken werkdadigen medestander met den dader. Zoo wordt in den Liber Albus van Utrecht bepaald, dat wanneer iemand een' ander burger doodde, »so soude hi ballinc wesen uyt de stat ende uyt den

---

1) V. MIERIS, IV, p. 407.

lande honderd jaer ende eenen dagh," en verder: »waert. dat yemant daer mede ware *in de reyse*, (hetzelfde wat vroeger voorkomt van *aen. velde en vaerde*) de dien man mede sloeghe of stycte, of wonde, de ware also sculdich alse degene ware, de dat metter hant ghedaan hadde."

Even eens vindt men in een handvest van Dordrecht van 1359 [1]) die gelijkstelling van den dader van eenen maagdenroof en »alle dieghene die met hem aen vaerde en an den velde waren."

Wanneer gewag gemaakt wordt van de daders en hunne *helpers*, en voor allen slechts ééne straf bepaald, te weten dat zij gezamentlijk eene zekere boete zullen betalen, wordt ieders bijzonder aandeel niet immer of zelden met juistheid aangewezen [2]). Dit heeft echter slechts eene schijnbare moeijelijkheid, die vervalt, wanneer men de verklaring, hierboven aan het woord *helpers* gegeven, aanneemt, dat het namelijk in vele gevallen gebruikt wordt, om de volgelingen, den aanhang, de partij van dezen

---

[1]) v. d. wall, Handvesten en Privilegiën van Dordrecht.

[2]) V. supra v. mieris, III, 467; II. 652.

of genen hoofdpersoon aan te duiden. Immers geldt het in zulke stukken niet zoo zeer het plegen van een bepaald misdrijf en het deelnemen daaraan, als wel staatkundige partijen, die vijandig tegen over elkander staan, als volgelingen van twee twistende Edelen, die als hoofden alleen genoemd werden bij het opleggen der boete, daar zij toch waarschijnlijk meestal degene waren, die haar betaalden, en daardoor ook hunne *helpers* bevrijdden. Zoo leest men in de uitspraak (1350) over den moord, gepleegd aan den Heer VAN MOURMONT en den Bastaerd VAN BORSELEN, het volgende: »In die eersten segghen wij dat Haer Wolfaert VAN BORSELEN .... ende hare helpers gelden sullen aan des Heeren doot VAN MOURMONT twalef duysent ponden zwerter tornoise.... Voirt segghen wij dat FLORENS VAN HAEMSTEDEN ende sinen helpers gelden sullen van Wolfaert des Bastaert doot VAN BORSELEN twee duysent pont tornoyse" [1]). Even eens werden in jaar het 1388 *des Heeren kinderen van Zevenberghen ende haer hulperen* alleen gezamentlijk tot

---

[1]) V. MIERIS, II, p. 769.

éëne boete verweren ter verzoening van doodslagen door hen begaan [1]).

Uit de tot nog toe aangevoerde oorkonden kan men dus den regel stellen, dat in ons middeleeuwsch regt zekere graden van deelneming aan een misdrijf in het opleggen der straffen werden in aanmerking genomen; dat diegenen, die niet voor zich, maar om den dader te helpen het misdrijf medepleegden, behoudens zekere uitzonderingen, ligter werden gestraft. Het duidelijkste voorbeeld, dat hiervan te geven zij, bevat een stuk van het jaar 1316, houdende eene uitspraak over den dood van JAN VAN DE WESTKERKE [2]).

---

[1]) v. MIERIS, III, p. 501.

[2]) v. MIERIS, II, p. 171. In den eersten so is onse segghen, omme dat wi ter waerheyd wel vonden hebben, dat GILLES VAN BAERSDORP een aenleyder was, daer JANNE VAN DER WESTKERKE bij doot bleef, ende hi selve binnen die eerste steke gaf, so sal GILLES VAN BAERSDORP over die misdaet varen in 't land van Chipers sonder nemmermeer te kerne, ende hi sal poeren tusschen bier ende beloken Chinxchen, die nast comd. Vord, want wi ter waerheyd wel vonden hebben, dat Haer FLORENS VAN DER VERE vraeghede GILLES VAN BAERSDORP, alse hi hem vermaende, joft buter vrede ware tusschen hem ende JAN VAN DER WESTKERKE, ende GILLES VAN BAERSDORP, die zeide, dat buter vreden ware, so es onse segghen, dat Haer FLORENS VAN DER VERE, WOUTER ende JAN VAN DER MAALSTEDE ende horen helpers

Hierin toch wordt verklaard, dat GILLES VAN BAERSDORP, als mededader of oorzaak (*anleyder*) en wegens de voorbedachtelijk door hem gebezigde misleiding (*die zeide, dat buter vrede ware*) (zie hiervoren over het oorzaak zijn van iemands dood door misleiding bl. 25), gebannen zoude worden, terwijl FLORIS VAN DER VERE en zijne volgers, die door GILLES VAN BAERSDORP waren aangezet om hem te helpen (*alse hi hem vermaende*) en overgehaald, slechts tot het stichten van eene kapel en tot eene geldboete veroordeeld werden. Het is echter niet te ontkennen, gelijk hierboven reeds is aangetoond, dat er nu en dan uitzonderingen op dien regel voorkomen. Zie een handvest van Zuid Holland van 1303 [1]) en een handvest van Amstelland [2]).

---

aldus ghedane stucken sullen doen, alse hierna gescreven staet. Dats te wetene, dat Haer FLORENS VAN DER VERE ende sine helpers voersz. sullen stichten een capelrie van dertich ponden tournoys 's jaers.... Vord is onse segghen dat Haer FLORENS VAN DER VERE, WOUTER ende JAN VAN DER HAALSTEDE ende hore helpers ghelden sullen JANNE VAN DER WEIJKERKE dusend pond swarter tornoys. Vord is onse segghen, dat Haer FLORENS VAN DER VERE ende sine helpers ons geven sullen voir hore boke ende misdaet viere dusent ℔ swarter tornoys.

1) V. MIERIS, II, p. 28.

2) V. MIERIS, III, p. 484.

Wat nu aangaat de eigenlijke medepligtigheid, namelijk zoodanige hulp, waardoor iemand, geen oorzaak tot eenig misdrijf gevende, den dader of de mededaders in het plegen van het door hen voorgenomen feit ondersteunt, van deze komen, althans in de eerste eeuwen der grafelijke regering, weinige gevallen voor. Er werd echter reeds vroeg onderscheid gemaakt (ten minste in naam) tusschen intellectuele en physieke deelneming. Zoo wordt in een stuk van 1278 gesproken van *hulper met raede en met daede.* Maar wat de straf aangaat, er blijkt nergens, dat er eenig denkbeeld bestond van meerdere of mindere strafwaardigheid in verhouding tot de physieke of intellectuele medewerking.

Eene soort van medepligtigheid, die, als in de voorouderlijke gewoonte geworteld [1]), natuurlijk veel voorkwam, is het leenen van wapenen tot een misdrijf. Zoo spreekt daarvan de vroeger vermelde keur van 1223 aan Westcappel gegeven door Graaf FLORIS en DIRK VAN VOORNE [2]). Ook vindt men deswege

[1]) Zie hiervoren, bl. 22.

[2]) V. MIERIS, I, p. 186.

eene bepaling in eene keur van Domburg van het zelfde jaar [1]), en eene keur van 1253 door Koning WILLEM, Graaf van Holland, aan Middelburg geschonken [2]), zegt: »So wat poortre, die leent een man van buyten wapene mede te vechtene binnen Middelburgh, hi boet den Heere 1 ℔, der Port X ℔ [3])."

Overigens zwijgen de keuren meest van andere bijzondere wijzen van medepligtigheid; alle denkbare gevallen werden zamengevat in de uitdrukking *raed of daed schuldig*. Eene enkele keer vindt men

---

1) V. MIERIS, I, p. 191.

2) In het verdienstelijke werk van Mr. JOHAN MEERMAN, Geschiedenis van Graaf WILLEM VAN HOLLAND, 's Gravenhage 1747, dl. 4, bl. 99 volgg., wordt bij de vermelding der wetten en de behandeling der regtspleging in Zeeland en Holland, ook gewag gemaakt van de bepalingen omtrent medepligtigheid, en onder anderen gezegd, dat het te Middelburg verboden was buiten de poort te gaan, om eenen landman in zijn' strijd *te helpen*, op straf van niet weder binnen gelaten te worden; voorts, dat zoowel te Zierikzee als te Middelburg zij, die eenen *huiszoeker* te hulp kwamen, den Graaf 3 pond moesten geven en aan de stad 1; dat te Haarlem de *huiszoeker* en zijne *medepligtigen* ieder eene breuke van 45 schellingen moest betalen, te Delft daarentegen de *medepligtigen* minder dan de *aanvoerder*.

3) V. MIERIS, I, p. 275.

nog onderscheid gemaakt tusschen hen, die »schuldigh syn van opsette, *van raede ende van daede*," en hen, die »schuldigh syn *van raede ende wete*." Althans in de reeds aangehaalde uitspraak van Hertog ALBERT van 1377 [1]) over het oproer in Haarlem wordt van gene gezegd, »dat wi die houden voor onse wederwerkere ende ballinghe ons ghemeens lands, ende haer lyf ende goet verboert jeghens onser heerlichheyt," terwijl er volgt: »Voert soo synre sommighe lude bedraghen in der waerheyt, dat si schuldigh syn *van raede ende wete*, die houden wi 't onsen verclaeren." Hunne deelneming, in raadgeving en medeweten bestaande, moest dus waarschijnlijk anders gestraft worden dan de physieke medewerking.

Eene merkwaardige bijdrage betrekkelijk die onderscheiding van physieke en intellectuele deelneming bevat het handvest van den Bommelerweerd van 1409; daar toch is bepaald, dat wanneer iemand van moord is beschuldigd, »hy sweren sal ten heyligen, dat hy onschuldigh is *raets, daets ende weten-*

1) V. MIERIS, III, p. 340.

heyts van dode des menschen, daer hy aff aengesproocken ende beklaeght is; daermede sal die mensche vry ende quyt syn van ons ende van der klaegen, ende men sal den mensche noch syne hulperen niet bevanghen in geenre wys."

Eene menigte oude handvesten houden bepalingen in omtrent begunstiging na het plegen van het feit, zoo door heling van gestolen goederen, als door herberging der misdadigers en door hun in hunne vlugt behulpzaam te zijn [1]). In alle voorkomende gevallen wordt deze begunstiging streng gestraft en meestal (althans wanneer de misdadiger niet te vinden was) door den begunstiger de straf op te leggen, die anders genen zoude getroffen hebben. Zoo vindt men in de keur van Zeeland van 1290 daaromtrent deze bepaling: »so wie eenen roovere onthout off herberghet off sterct, hi sal ghelden den roef [2])." Voorts in een handvest aan die van Jerseke in Zeeland van 1323 [3]): »so wie

---

1) Zie hiervoren het Germaansch regt, bl. 29, en de capitularia bl. 37.

2) V. MIERIS, I, p. 517.

3) V. MIERIS, II, p. 332.

denghenen wech-helpe, die boet scoudich ware, die soude wesen in dieselve boete, daer die misdadighe in ware. (Dezelfde bepaling is te vinden in eene keur van Goes van 1333, v. MIERIS, II, p. 543).

Volgens nog andere charters werd de begunstiging zelfs strenger gestraft, door hem, die zich er aan schuldig had gemaakt, niet alleen de straf van den begunstigden misdadiger op te leggen, maar daarenboven nog eene breuke van hem te eischen; zoo is onder anderen bepaald in een handvest van Vlissingen van 1315: »voirt soo wie van onsen Baliu mit scependom wort verbannen van deser chore, wie dat ne huysde of voerde binnen synen scepe, wort hire of verwonnen mit drien scepenen, die verboert jeghens ons thien pont, ende hy sal ghelden des misdadichs scout [1]." Voorts in eene vernieuwing van Rechten en Wetten van de Friezen van 1323: »so oock yemandt den dief oft het ghestolen goedt gewaltelycker wyse beschermt, sal den diefstal boeten en tot straffe aen den Rechter betalen 20 sterlingen." In eene keur van 1342

[1]) v. MIERIS, II, p. 158.

van Goes daarentegen wordt op dezen anders vrij algemeenen regel eene uitzondering gevonden; daar wordt namelijk de heler van gestolen goederen enkel met eene boete gestraft [1]). Zoo vindt men ook in den Liber Albus van Utrecht het des bewust herbergen van eenen misdadiger slechts met eene boete bedreigd: »waer yemant in de stat of in de Tollenstege of in de Lynpade of in de Weerde, de eenigen man huesde ofte herberghde, de van coere uyt der stadt ware, ende men dat ter waerheyt vonde, dien soud men panden voor een pont, en waer hi van quaetheyde uyt, so verboerde vyf pont degeene, die dien huesde, de van quaetheyde verdreven ware, of si souden sweren ten heyligen, dat sys niet en wisten, doe si se herberghden of huesden, de van dien feyte waren."

Dezelfde beginselen werden toegepast op hen, die een' schuldenaar aan de vervolging van zijnen schuldeischer onttrok; de zoodanige werd wel niet medepligtige genoemd, maar dezelfde gestrengheid van

---

1) v. MIERIS, II, p. 672. Onder wien men dieffelyck goed vint, hy verboerde VI ℔ en 't goedt weder vierscatte, sonder den gheenen, die selver steelt, sel men doen die wette van den lande.

straffen werd in zulk een geval aangewend. Onder anderen is in een handvest van Beverwijk van het jaar 1298 [1]) het volgende bepaald: waer 't saecke dat een poorter den schuldenaer van syn medepoorter herberghde tegens danck van den schulteysscher, die waerd, den schuldenaer innemende, sal den schulteysscher, poorter wesende, moeten vaststaen voor hetgeene die gast schuldich is."

Dit beginsel ziet men bevestigd door een privilegie van Enkhuysen van 1355 [2]).

Ook in de onderscheidene keuren van het naburig Vlaanderen vindt men dergelijke gestrengheid. In de eerste keur der drie groote steden Gent, Brugge en IJperen van het jaar 1173 en in de tweede van Brugge (1192) is hem, die een' gebannene (banlinc) herbergt, eene boete opgelegd van 60 pond, en deze was de zwaarste, die voor een misdrijf ooit opgelegd kon worden. De derde keur (1281) was echter eenigzins milder; volgens deze werd die zware boete beperkt tot straf voor het

---

[1]) v. MIERIS, I, p. 603.
[2]) v. MIERIS, II, p. 335.

herbergen van hen, die tot de dood- of andere lijfstraf veroordeeld waren, terwijl ten opzigte van andere ballingen, de heler slechts die boete betalen moest, tot welke zij zelve verwezen waren.

Merkwaardig is de keur der vier Ambachten wegens den daarin voorkomenden titel *de furto et rei furtivae emtione.* Hij, die voor het eerst eene gestolene zaak kocht, zonder ooit te voren door het getuigenis van twee geloofwaardige buren van diefstal beticht te zijn geweest, erlangde den daarvoor betaalden prijs terug, zoo de eigenaar de zaak opvorderde. Was daarentegen de kooper reeds vroeger wegens diefstal veroordeeld geweest, zoo verviel hij in de breuke van 3 pond aan den Graaf en den Burggraaf, en gaf de gekochte zaak zonder schadevergoeding den eigenaar weder. En wie ten tweeden male eene gestolene zaak kocht, werd eerloos (personam suam infamen reddit); deed hij het ten derden male, zoo werd hij als de dief zelf gestraft [1]). Men ziet dus, dat bij herhaling van dit

[1]) WÄRNKÖNIG, Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte. III, p. 224.

misdrijf de straf zwaarder werd, totdat men met den dief zelven werd gelijkgesteld; en, ofschoon nu wel het denkbeeld van begunstiging niet uitgedrukt zij, zoo is het toch niet onwaarschijnlijk, dat de verzwaring van straf niet zoozeer op de recidive gegrond was, als wel daarop, dat degene, die bij herhaling gestolene zaken koopt, den dief vertrouwen geeft, dat hij ook hem behulpzaam zal zijn in het helen; dus op het denkbeeld van voorkoming van begunstiging.

In denzelfden titel van die keur komt nog eene bepaling voor omtrent het aannemen van pand, bestaande in gestolen goed. Er wordt namelijk gezegd, dat een waard, of ook ieder ander, slechts bij dag en in het bijzijn van 2 buren panden mag aannemen; doet hij het des nachts of zonder deze getuigen, zoo betaalt hij den Graaf en den Burggraaf tien schellingen, den Pracco (geregtsbode) drie, en geeft den eigenaar het voorwerp zonder schadevergoeding terug.

Wanneer men nu al de aangevoerde bronnen overweegt, zou men de volgende punten als bijna algemeen hetzij uitdrukkelijk of stilzwijgend erkende be-

ginselen kunnen aannemen. — Wij zagen, dat zij, die men *helpers* noemde, de zoodanigen waren, die eenen dader in de uitvoering van eene misdaad voorbedachtelijk volgden en bijstonden; zij werden ligter gestraft dan hij; en in het algemeen ondergingen zij, die den dader op onderscheidene wijzen hielpen, eene straf geëvenredigd aan den graad van hunne deelneming. Ook zij, die niet voor zich maar ten gelieve van een ander met dezen een misdrijf pleegden, waren minder strafbaar. — Voor hen, die des bewust wapenen leenden, werd slechts eene straf bepaald, zonder dat zij medepligtigen werden genoemd. — Raad, lastgeving en medeweten werden streng gestraft, meest als den daad zelve; even zoo begunstiging, op welke wijze ook betoond, 't zij door behulpzaam te zijn in de vlugt, of door heling van gestolen goed, of door herberging van misdadigers, of anders. Bij zoodanige begunstiging merkte men reeds vroeg de gewoonte als verzwarende omstandigheid aan, in zooverre daardoor de misdadigers te eer op dien bijstand konden rekenen.

III.

CANONISCH REGT.

Wij hebben hierboven gezien, dat reeds vroeg, reeds vóór de erkenning van het gezag van het Canonisch regt door de Duitsche keizers FREDERIK II en RUDOLPH, in 1236 en 1281, hetzelve werd geraadpleegd, wanneer de land- of stadregten te kort schoten in het verklaren van een of ander regtspunt. Deze wetgeving was gevormd door eene lange aaneenschakeling van overleveringen uit de geheele tijdruimte der middeleeuwen; zij was eene volledige wetenschap geworden, die hare wetboeken en commentarii had. In de kloosters beoefend, en toegepast in de regtspraak der Bisschop-

pen bewaarde zij tegenover vuistregt en willekeur de kostbare beginselen van het gemeene regt.

Sedert lang hadden de Christenen, om niet vóor de regtbanken der Heidenen te verschijnen, de gewoonte aangenomen, om hunne geschillen te onderwerpen aan de uitspraak van hun geestelijk opperhoofd. De Christen-Keizers bevestigden deze arbitrale jurisdictie, en bij den val en de slooping van het Romeinsche rijk, maakte de Kerk gebruik van haren magtigen invloed op de Vorsten der Barbaren, om deze gewoonte als regt te doen erkennen. Reeds in de 6de eeuw gaf CLOTARIUS II, den bisschoppen een regt van toezigt over de wereldlijke regters. In de 9de eeuw was het geestelijk regtsgebied op hechte grondslagen gevestigd, en in de 12de eeuw nam men de uitspraken der Bisschoppen in zaken, die zelfs maar in de verte op godsdienst betrekking hadden, aan als wettige regels. Eindelijk werd deze magt van het kerkelijk regt krachtig ondersteund door de uitvaardiging der Canonische wetten, de decreten der Conciliën en de decretalen der Pausen 1).

---

1) Zie over de ontwikkeling van de geestelijke jurisdictie

In Holland en Zeeland werd de geestelijke juris-dictie uitgeoefend door de Provisoren of Dekenen van den Bisschop van Utrecht. Deze gingen dikwijls hunne magt te buiten, zoodat de Graven meer dan eens hun gezag door de zoogenaamde *Concordaten* beperkten; echter was hunne instelling inderdaad een voorregt, daar men anders dikwijls op grooten afstand zijn regt moest zoeken voor de vierscharen van Utrecht [1]).

Ten aanzien van het onderwerp, hetwelk wij in deze Proeve behandelen, merken wij in die Verzameling van regtsbronnen de navolgende beginselen op.

Goedkeuring van een misdrijf en lastgeving daartoe werden gestraft als de daad zelve; voor het eerste beriep men zich op de l. 2 Dig. de reg. jur. »in maleficiis ratihabitio mandato aequiparatur;" en dat de lastgeving even strafbaar was als het feit zelf, bepaalde Paus ALEXANDER III, in een decreet, waar hij zegt: »cum is committat vere, cujus aucto-

---

FAUSTIN HÉLIE, Traité de l'instruction criminelle, I, p. 350, volgg. V. HOORBEEKE, Traité de la Complicité. p. 46, volgg.

[1]) V. D. SPIEGEL, Historie van de Satisfactie der stad Goes, bl. 337. Zie zulk een Concordaat bij S. V. LEEUWEN, Manier v. Procederen, p. 367.

ritate vel mandato delictum committi probetur." (Decret. Greg. l. V, tit. XXXIX, de sentent. Excommun. c. 6).

De medepligtigen aan simonie werden gestraft met dezelfde straf als de dader.

Helers werden gelijkgesteld met de dieven.

Eene bijzonder strenge bepaling wilde, dat de man, die, wetende dat zijne vrouw schuldig is aan overspel, evenwel met haar blijft wonen, als haar medepligtige zoude worden beschouwd.

Het kennis dragen van een misdrijf bragt niet de verpligting mede, hetzelve te openbaren, behalve eenige uitzonderingen, zoo als in zake van ketterij; zoo ook moesten de ondergeschikten het misdrijf van de boven hen geplaatste personen bekend maken, en eindelijk was de niet-aangifte van diefstal strafbaar als de daad zelve. (Decret. Greg. l. V, tit. 18, de furtis, c. 4 [1])).

---

[1]) Even als de wereldlijke regters *stille waarheden bezaten*, waarbij ieder genoodzaakt was de hem bekende misdrijven aan te brengen, werd ook volgens de geestelijke regtspleging, wanneer een misdrijf gepleegd was, een zoogenaamd *monitoire* afgekondigd, ter verkrijging van inlichting en aan-

Ook de niet-verhindering van een misdrijf werd met de daad gelijkgesteld: »Qui non repellet a socio injuriam, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit." (C. XXIII, qu. 3, c. 7).

»Qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit nihil aliud est quam favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obviare." (c. 8, ibid).

»Cum liceat cuilibet suo vicino vel proximo pro repellenda ipsius injuria suum impertiri auxilium; imo si potest et negligit, videatur injurientem favere, ac esse particeps ejus culpae." (Sexti Decret. lib. V, tit. XI, de Sentent. excom. c. 6).

Tot de belangrijkste afdeelingen van het Canonisch Regt, zooverre de waardering en toerekening der misdrijven betreft, behoort in het 5de boek van de Decretalen van GREGORIUS, de 12de titel, die tot opschrift heeft: *de homicidio voluntario vel casuali;* waar in Cap. VI wordt gehandeld over de verschillende wijzen van daaraan deel te nemen, naar aanleiding van

---

wijzingen. Cf. PIERRE DE COMBES, Recueil tiré des Procédures crim. etc. Paris 1726, p. 199—248.

den gruwelijken moord gepleegd aan den Aartsbisschop THOMAS à BECKET, in het jaar 1171 onder Paus ALEXANDER III, [1]).

Daar worden onderscheiden, 1° zij, die bij het feit tegenwoordig waren geweest *animo occidendi*, maar de hand niet geslagen hebben aan hun slagtoffer, terwijl zij echter als oorzaak van den dood kunnen worden aangemerkt; 2°. zij, die alleen waren tegenwoordig geweest om de wacht te houden, terwijl de moord werd gepleegd; 3°. zij, die tot het plegen van den moord hadden aangezet; 4°. zij, die zich schuldig hadden gemaakt aan het bewaren van de goederen (*sarcinae*) der moordenaars, wetende dat deze moordenaars waren; 5°. zij, die de goederen van den vermoorde zich hadden toegeëigend; 6°. zij, die aan de misdaad hadden deelgenomen door zich aan te sluiten, aan hen, die in den geestelijken ban gedaan waren (*qui sola excommunicatorum participatione se reos esse cognoscunt*); 7°.

---

[1]) Zie over dezen moord: Lord CAMPBELL, The Lives of the Lord CHANCELLORS and keepers of the great seal of England. 1846, I, p. 61—100 (Life of Lord CHANCELLOR THOMAS à BECKET. MACKINTOSH, History of England. I, p. 195 (fr. uitgave).

de geestelijken, die hulp, raad, begunstiging hadden verleend.

Al deze verschillende klassen van mededaders; medepligtigen en begunstigers, werden gestraft naarmate van den graad van hunne deelneming en van de bijzondere omstandigheden, waarin ieder van hen verkeerde, want, zooals in den aanvang van Cap. VI gezegd is: »sane cum vir discretus existas, plenius nosti, quod in excessibus singulorum non solum *quantitas* et *qualitas* delicti, sed *aetas*, *scientia*, *sexus*, atque *conditio* delinquentis sunt attendenda: et non solum secundum praedicta, sed secundum *locum* et *tempus*, quo delictum committitur, *unicuique poenitentia debet indici*; cum idem excessus magis sit in uno quam in alio puniendus."

Geheel in overeenstemming met de eigendommelijke strekking van het boetestelsel, dat aan de Christelijke leer en dien tengevolge aan het Canonisch Regt ten grondslag ligt, werd van de verschillende deelnemers, die achtervolgens worden opgenoemd, sommige in strafbaarheid met den dader gelijkgesteld, andere ligter gestraft. Tot de eersten behoorden zij, die *animo occidendi* tegenwoordig waren

bij den moord, echter niet handdadig; zij, die den Koning tot doodelijken haat tegen den Aartsbisschop hadden aangezet, onderscheiden van hen, die door de felheid van hunnen ijver vervoerd, zelfs den moord hadden aangeraden [1]); en eindelijk zij, die, ofschoon onkundig van den gepleegden moord, de daders door heling hadden begunstigd (*qui in sarcinis custodiendis ministerium praebuerunt*) wetende dat die lieden reeds meermalen een' moord hadden gepleegd (quos sicarios esse sciebant).

Eene iets ligtere straf moesten zij ondergaan, die bij het feit de wacht hadden gehouden, omdat, zoo als men in § 2 leest: »qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, eum occidit [2])." Zij, die zich de goederen van den vermoorde hadden toegeëigend, werden niet aan den moord schuldig geoordeeld, maar moesten alles teruggeven en daarenboven eene matige straf lijden; zoo ook moesten

---

[1]) C. 3. Qui vero se asserunt animum Regis ad odium inflamasse, unde homicidium fuit secutum, dure et aspere, sed non ita severe sunt puniendi, nisi forte Regem ipsum ad illud homicidium suis suggestionibus provocassent.

[2]) Zie hiervoren de stelling, p. 83.

zij; die aan het feit deel hadden genomen door zich aan te sluiten aan hen, die in den ban waren gedaan, op verschillende wijze gestraft worden, naarmate van den tijd gedurende welken zij zich daaraan schuldig hadden gemaakt en naarmate zij medepligtig waren geworden uit vrees of uit genegenheid, wetende of onwetende. De geestelijken eindelijk, die gewapend waren tegenwoordig geweest, of raad hadden gegeven, werden gestraft met opsluiting en vervallenverklaring van hunnen stand.

Omtrent het gezag van het Canonisch regt zegt V. D. SPIEGEL [1]), dat, behalve de costumen en regten, door de bemoeijingen der Pausen, die zich beijverden de magt van den Roomschen Stoel te bevestigen, hetzelve langzamerhand, niettegenstaande de tegenkantingen der wereldlijke vorsten, zich zoo zeer uitbreidde, dat het nog in zijnen tijd (het laatst der 18de eeuw) in vele gevallen als hulpwet werd gebruikt. De reden hiervan is gelegen in het toenemend gezag der Bisschoppen en der geestelijke regtbanken, consistoriën genoemd, die alle zaken

---

[1]) Oorsprong en Historie der Vaderl. regten, p. 110.

betrekkelijk de godsdienst, in hooger beroep volgens het Canonisch regt behandelden; zoodat de ingezetenen dezer landen, wilden zij niet strafbaar zijn voor die geestelijke vierscharen, in die zaken het pauselijk regt moesten gehoorzamen, dat op alle bekende hoogescholen van Europa, onder anderen door PHILIPPUS A LEIDIS te Parijs, onderwezen werd. »En wie weet niet," zegt V. D. SPIEGEL, »dat wij nog huidendaags op onze academiën *Utriusque Juris Doctores* gemaakt worden, schoon de meeste wel zouden willen bekennen, dat zij in het Canonyke recht nooit leerlingen, veelmin meesters, geweest zijn?"

IV.

§ 1.

ROMEINSCH REGT.

In den loop der 15de en 16de eeuw deden kunsten en wetenschappen eene groote schrede voorwaarts. Met verjongden ijver herleefde de studie van het Romeinsche regt; de wetgeving en uitspraken van een volk, dat reeds voorlang was te onder gegaan, wekte nu wederom de bewondering en belangstelling der grootste geniën. In Italië en Frankrijk had het zijne scholen en leeraars. Ook op het gebied van het strafregt deed de vernieuwde invloed van de Romeinsche regtsbeginselen zich

gevoelen. In de geschriften der mannen, die in die dagen door hunnen verlichten geest zulk eene weldadige rigting aan de wetenschap gaven, straalt allerwege de blijvende kracht door van de denkbeelden aan het oude Romeinsche regt ontleend, zelfs aan het minder ontwikkeld gedeelte daarvan, het regt van straffen en het stelsel van strafbaarheid.

Het vroegste regt der Romeinen was streng en heerschzuchtig als zij. Het »strictum jus" was de geest der XII tafelen; natuurlijke billijkheid was daarin niet uitgedrukt; alles was ingerigt, om gehoorzaamheid en onderworpenheid te verzekeren. Deze toestand bleef lang bestaan voor het strafregt, tot dat de milde stellingen van de Stoicynsche wijsbegeerte en van het Christendom de voorouderlijke hardheid temperden. Met zulk eene gebiedende, willekeurige wetgeving kon aan geen leer van toerekening gedacht worden; het straffen der misdrijven was overgelaten aan den *dominus* en den *pater familias*, die geene voorschriften, maar hunnen eigendunk en hun welbehagen volgden, die geen perken kenden aan hunne magt.

Eerst in het nieuwere Romeinsche regt vindt men regelen omtrent deelneming en medepligtigheid, maar zij vormen nog geen algemeene theorie; het waren slechts op zich zelf staande bepalingen, die bijzondere gevallen betroffen [1]).

Doorgaans werden allen, die gemeenschappelijk een misdrijf hadden gepleegd, begrepen onder den naam van *unius facinoris plurimi rei*, of *eadem causa obnoxii*, ook wel kortweg *consortes* [2]). Den eigenlijken dader noemden de Romeinen *factor*, en *auctor* den zoogenaamden mededader of de oorzaak van het feit. In plaats van *factor* vindt men ook wel *malefactor*, of naar aanleiding der bedrevene daad *aggressor*, *percussor*, *raptor*, *contrectator* en dergelijke benamingen. Zoo wordt in de l. 1, § 21 D. de Scto Syl. gesproken van *factores et conscii*, en in de l. un. C. de rapt. virg. van *raptor et conscii*. Al deze namen nu dienden, om dengene aan te duiden die ook wel

---

[1]) Zie REIN, das Crim. Recht der Römer, p. 185.

[2]) Cf. l. 18, D. de quaest. PAULUS, V. tit. 14, § 2. l. 6, § 4. C. de his qui ad eccles. confug. l. un. C. de Nili agg. Cf. hier en verder REIN, in het aangehaalde werk, p. 133—204.

reus principalis werd genoemd, hetgeen blijkt uit eene plaats van PAULUS, waar onderscheid wordt gemaakt tusschen *percussor* en *caedis mandator* 1), even als in de l. 5, Cod. de accusat. tusschen *principalis reus* en *mandator facti*. Uit eene andere plaats van PAULUS ziet men, dat dezelfde *reus principalis* ook wel enkel *reus* genoemd werd, namelijk uit de R. S. V, tit. 29, § ult.: *In reum Majestatis inquiri prius convenit, quibus opibus, qua factione, quibus hoc auctoribus fecerit.* Dit is eene zeer merkwaardige plaats; er wordt toch gesproken van den dader (*reus*), van de medepligtigen (*opibus*), van deelnemers aan een complot (*factione*), van mededaders (*auctoribus*). Bij andere klassische schrijvers heet de *auctor* ook wel *actor*, of *coactor*, ook *motor* 2), of wel, even als bij den eigenlijken dader het geval is, ontleent de *auctor* dikwijls zijnen naam aan de handeling, aan de wijze van deelnemen, en heet dus meermalen *mandator*, *suasor*, *sollicitator*, *impulsor*, *qui consilium*

---

1) R. S. III, tit. 5. § 12. Etsi percussor certus sit, tamen de familia habenda quaestio est, ut caedis mandator inveniri possit.

2) C. Pén. a. 414, suiv. *moteurs*.

dedit et hortatus est ad faciendum, cujus dolo, consilio, instinctu factum est [1]). Van sommige der hier aangeduide personen zeide men ook wel: *ex cujus ope factum est* [2]), ofschoon deze uitdrukking in den regel voor de eigenlijke medepligtigen wordt gebruikt, zoo als blijkt uit l. 51, § 3 D. de furtis: »consilium autem dare videtur, qui persuadet et impellit atque instruit consilio ad furtum faciendum. Opem fert qui ministerium adque adjutorium ad subripiendas res praebet." Uit deze plaats kan men althans de meening van hen bestrijden, die beweren dat het Romeinsche regt geen onderscheid zoude hebben gekend tusschen daders, mededaders en medepligtigen. Zoo de Romeinen al geen verschil tusschen die onderscheiden werkzaamheid maakten in het opleggen der straffen, zoo blijkt toch ten duidelijkste, dat zij wel die begrippen in het oog hielden. Ook zagen zij wel degelijk het verschil in tusschen de menigvuldige wijzen, waarop de mededader kan schuldig zijn, wel degelijk

[1]) Bij CICERO vindt men *dux*, *actor* et *auctor*, zie pro Sectio. 28. Bij Seneca, epist. 52, leest men: non tantum *dux*, sed et adjutor et quasi *coactor*.

[2]) l. 11, § 2. D. de serv. corr.

maakten zij onderscheid, even als wij, tusschen hem, die dwingt of beveelt, en hem die de kracht der overreding gebruikt; l. 1, § 3 D. de servo corr. toch zegt: *persuadere plus est quam compelli atque cogi sibi parere.*

Vele plaatsen, die handelen over den *auctor seditionis tumultusve*, bewijzen, dat *auctor* indedaad aanduidt dengene, die oorzaak is van het bedrijven eener daad, den mededader. Onder anderen spreekt de l. 2 c. *de seditiosis* van *seditionis et tumultus auctores*, en l. 38, § 2, D. de poenis van *actores* 1). Eene grondige beschouwing en overweging van deze fragmenten, zegt BIRNBAUM 2), zal ligt overtuigen, dat niet de eigenlijke opstandelingen, de eigenlijke daders bedoeld zijn, maar de aanzetters van oproeren.

Een der uitleggers van het Romeinsche regt vóór de 15de eeuw, ALBERTUS GANDINUS, bezigde de woorden *consentientes*, *auxiliatores*, *qui facientibus*

1) Zie voorts, l. 3. § 4. D. ad leg. Corn. de Sic., l. 1 D. ad leg. Jul. Majestatis, l. 5 C. de his qui ad eccles. confug. l. 3. pr. D. ad leg. Jul. de vi publ.

2) Arch. des Crim. R. 1842. Uber dem Begriffe von Socius im R. R.

dederunt et praestiterunt auxilium et favorem, ter aanduiding van de zoogenaamde medepligtigen. Noch *auxiliator* echter, noch *adjutor* wordt in de Romeinsche bronnen gevonden; wel daarentegen eenige malen het woord *ministri*, juist om diegenen aan te wijzen, waarvoor men anders het woord *ope* gebruikt; onder anderen in l. 5, § 6, C. ad. leg. Jul. Maj.: *id quod de praedictis eorumque filiis cavimus, etiam de satellitibus, consciis ac ministris filiisque eorum simili severitate censemus.* Zoo vindt men ook in l. 17, § 3 D. de quaestion. gesproken van *ministri facinoris*.

Er bestaat onder de oude commentatoren groot verschil omtrent de beteekenis van het woord *conscius*. De groote vraag was, of volgens het Romeinsche regt het medeweten als medepligtigheid werd beschouwd? Het schijnt echter duidelijk, dat het moet opgevat worden in den zin niet enkel van kennis te dragen van een te plegen misdrijf, maar ook van het willen en bevorderen van dat misdrijf. ZIEGLER, in zijn werk: die Theilnahme an einem Verbrechen, uitg. in 1845 te Marburg, p. 41, not. 2, zegt: »In dem Begriff des Conscius sind als einzelne Merkmale enthalten

das Bewusstseyn der verbrecherischen That, und zugleich die Absicht, deren Vollführing im Geheimen zu beförderen. Dann ermuthigt der Mitwisser dadurch die Urheber, vornehmlich wenn seine Zustimmung für dieselben erheblich ist.” Van dezelfde meening was reeds BRISSONIUS: »*Conscius ab eo qui simpliciter scit eo differt, quod ille et consilii particeps est.*” (Lexicon jur. voce Conscius). Eveneens CARPZOVIUS [1].

Conscius zoude dan meer zijn dan medeweter, het is medepligtige; de Romeinsche regtsgeleerden gebruikten het, om hem aan te duiden, die niet werkdadig aan een misdrijf deelnam. Is deze beschouwing juist en worden inderdaad met het woord *conscii* die personen aangeduid, welke, zonder werkdadig aandeel aan de uitvoering, slechts wisten, dat het misdrijf gepleegd zoude worden en het bij oogluiking bevorderden, het kan niet te min niet vreemd voorkomen, dat zij werden gelijkgesteld met den dader: zij toch schonden willens en

---

1) Pract. Rerum. Crim. 1. qu. XI. num. 49. cf. KÖNIGSWARTER, Straffen op niet-aangifte der staatsmisdaden, in de Nederl. Jaarb. 1839, bl. 165.

wetens hunnen pligt, daar zij, vijandig aan de maatschappelijke orde, het misdadig ontwerp niet verhinderden, en alzoo den dader in zijn opzet hadden gesterkt.

Een ander woord, dat veel in de Romeinsche regtsbronnen voorkomt, is *socius*, in vereeniging met *delictum*, *facinus* en *crimen*. Eveneens komt veel voor *societas*, bijv. *societas delinquendi*, *societas latronum*, *societas cum furibus*, en dit beteekent dan soms medeschuld of medepligtigheid, soms de vereeniging zelve van misdadigers en schuldigen. *Socius* en *societas* hebben nu en dan eene zóó uitgebreide beteekenis, dat daardoor, nevens de medeschuldigen, ook de dader aangeduid wordt, zoo als in de l. 22 D. de poenis, alwaar men leest: »propinquos, notos, familiares procul a calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit;" dus alleen deze, *quos reos sceleris societas facit*, konden gestraft worden; kennelijk was de dader daaronder begrepen. In de meeste gevallen echter worden de *socii* tegenover den *reus* gesteld en duiden zij de medeschuldigen aan met uitzondering van den dader.

Voor de begunstiging, zooverre zij bestond in het

verbergen der misdadigers, hadden de Romeinen de benamingen van *receptores* en *receptatores latronum* [1]; deze woorden hebben echter niet geheel en al dezelfde beteekenis; in de l. 1 Cod. *de his qui latrones* wordt van *receptores* gehandeld, namelijk van hen, die slechts voor eene enkele keer, na het plegen van een zeker misdrijf, zich aan die begunstiging schuldig maken. *Receptatores* daarentegen zijn diegene, die ook de Fransche wetgever in art. 61 C. P. aanduidt door het woord *habituellement*; zij komen onder anderen voor in de l. 1. D. *de receptatoribus*, en worden daar strenger gestraft dan de *receptores latronum*.

Het blijft eene vraag, of begunstiging, volgens het Romeinsche regt, als medepligtigheid werd aangemerkt? BIRNBAUM in zijne verhandeling: *über den Begriffe von Socius in den Quellen des römischen Strafrechts*, meent dat *Receptatores* en *latrones* niet waren in *eadem causa obnoxii*, ofschoon zij wel *eadem poena* gestraft werden. Hieruit leidt hij ech-

---

[1]) Zie Dr. ED. PLATNER, Uber das Crimen Receptatorum. Arch. des crim. Rechts. 1843, 2. p. 170 volgg.

ter nog niet bepaaldelijk af, dat de begunstiging nimmer als medepligtigheid zoude zijn beschouwd, integendeel zegt hij, dat sommige plaatsen, zoo als de l. 48. § 1. 2. 3. D. *de furtis*, (waar hij *qui celat* of *qui recipit*, niet alleen als *fur* maar ook als *plagiarius* aangemerkt schijnt te worden), voor de gelijkstelling van begunstiging en medepligtigheid kunnen worden bijgebragt. ZIEGLER zegt eenvoudig, dat de begunstiger (heler) met dezelfde straf gestraft werd als de dader, wanneer er een feit voorhanden was, waaruit het voorbedachtelijk opzet bleek, hetzij eene verderfelijke neiging tot herhaling van misdrijven, of eene voorafspraak met den dader, of de toekenning van een aandeel in de vruchten van het misdrijf.

Gelijk hierboven reeds is aangemerkt, staan de verschillende plaatsen in het Romeinsche regt, die over ons onderwerp handelen, nagenoeg allen op zich zelf; zij roeren bijzondere gevallen aan, en het is moeijelijk uit de bijgebragte voorbeelden tot eene bepaalde theorie te besluiten. ZIEGLER komt echter tot dit resultaat, dat tot deelneming en medepligtigheid vereischt werd een voorbedachtelijk opzet, dat zich bij de privaatdelicten daarin vertoonde, dat

de hulp, zoo als raadgeving van een' ander vóór en op de daad een' bepaalden invloed had gehad; *na* de daad, daarentegen, den derden een ongeoorloofd voordeel verschaft werd. Beide regels gelden volgens hem ook bij *publica delicta*, maar hier kwam nog bij, dàt de medebewustheid en begunstiging gelijkelijk strafbaar waren als de misdaad; en even strafbaar waren allen, die door niet-verhindering of door niet-aangifte bijzondere pligten van trouw of gehoorzaamheid schonden.

De meeste teksten hebben echter betrekking op diefstal. Eene voorname plaats onder deze bekleedt § XI. tit. 1. lib. IV. van de Instituten, alwaar men het volgende leest: »Interdum quoque furti tenetur qui ipse furtum non fecit: qualis est, cujus ope et consilio furtum factum est. In quo numero est qui tibi nummos excussit ut alius eos raperet, aut tibi obstiterit, ut alius rem tuam exciperet, aut oves tuas vel boves fugaverit ut alius eas acciperet. Et hoc veteres scripserunt de eo qui panno rubro fugavit armentum. Sed si quid eorum per lasciviam et non data opera, ut furtum admitteretur, factum est: in factum actio dari debet. At ubi ope Maevii Titius

furtum fecerit, ambo furti tenentur. Ope et consilio ejus quoque furtum admitti videtur qui scalas forte fenestris supponit: aut ipsas fenestras vel ostium effringit ut alius furtum faceret: quive ferramenta ad effringendum, aut scalas ut fenestris supponerentur, commodaverit, sciens cujus rei gratia commodaverit. Certe qui nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, sed tantum consilium dedit, atque hortatus est ad furtum faciendum, non tenetur furti."

De verschillende voorwaarden tot het bestaan van medepligtigheid bij diefstal waren dus [1]:

1°. Dat men des bewust (*sciens cujus rei gratia*) gehandeld had.

2°. Dat de deelneming niet alleen bestond in het geven van raad en inlichting, maar dat men daadwerkelijke hulp verleend had (*opem*) tot het plegen van den diefstal.

Vele andere plaatsen bevestigen dit, zooals onder anderen l. 53, § 2 D. *de verb. signif.* : »item dubitatum est, illa verba, *ope consilio*, quemadmodum accipienda sunt, utrum ex sententia conjungentium

---

[1]) Cf. v. HOORebeke, Traité de la complicité, p. 33. (1846).

aut separantium? Sed verius est, quod et Labeo ait, separatim accipienda, quia aliud factum est ejus, qui ope, aliud ejus, qui consilio furtum facit, sic enim alii condici potest, alii non potest. Et sane post veterum auctoritatem eo perventum est, ut nemo ope videatur fecisse, nisi et consilium malignum habuerit, nec consilium habuisse noceat, nisi et factum secutum fuerit." — Uit deze plaats van PAULUS ziet men, dat er aan getwijfeld was of men moest lezen *ope et consilio*, dan wel *ope consilio*. En ofschoon de Regtsgeleerde meent, dat men die woorden niet moet verbinden, zoo schijnt het toch verkieslijk te lezen *ope et consilio*, omdat *consilium* alleen niet genoeg is om iemand wegens diefstal te veroordeelen; het moest een *consilium* zijn dat *opem* in zich bevatte, bijv. wanneer men een' dief aantoonde hoe hij het best een' diefstal zoude plegen, hoe hij, zonder opgemerkt te worden, in een huis kon breken. Dit is duidelijk uitgesproken in l. 36. D. *de furtis*: »Qui servo persuasit ut fugeret, fur non est: nec enim qui alicui malum consilium dedit, furtum facit: non magis quam si ei persuasit ut se praecipitet, aut manus sibi inferret, haec enim furti

non admittunt actionem. Sed si alius ei fugam persuaserit, ut ab alio subripiatur, furti tenebitur is qui persuasit, quasi ope consilio ejus furti factum sit. Plus Pomponius scripsit eum qui, persuasit, quamvis interim furti non tenetur, tunc tamen incipere teneri, cum quis fugitivi fur esse incipit: quasi videatur ope consilio ejus furtum factum".

Evenmin als enkele raadgeving voor medepligtigheid te houden was, even weinig werd zelfs wezentlijke hulp daarvoor gehouden, indien het misdrijf achterbleef: geene medepligtigheid zonder feit [1]). Dit is dus eene derde voorwaarde nevens de twee reeds genoemde tot het regtsbegrip van strafbare deelneming. Maar, ofschoon nu het Romeinsche regt dus duidelijk de gevallen beschrijft, in welke medepligtigheid erkend werd, zoo vindt men echter nergens een' vasten en algemeenen regel omtrent de graden van strafbaarheid; van daar dat begunstigers,

---

[1]) Dit heeft ULPIANUS uitgesproken in de l. 52, § 19 D. *de furtis*, waar hij zegt: »neque verbo, neque scriptura quis furtum facit; hoc enim jure utimur, ut furtum sine contrectatione non fiat, quare et opem ferre vel consilium dare tunc nocet, cum secuta contrectatio est."

medepligtigen en mededaders in den regel gelijke straf ondergingen als de dader zelf. Vele voorbeelden zijn hiervan aanwezig: cf. l. 27. § 21. D. ad leg. Aquil. l. 50, § 2. 3. 4. D. ibid. l. 52, § 13 eod. l. 54, § 4 eod. l. 6, § 2 D. ad leg. Jul. pec. l. 6, § 2 D. de leg. Fab. l. un. cod. de raptu virg.

Dat mededaad door bevel of lastgeving als de daad zelve gestraft werd, zie uit de l. 15, § 1 D. ad leg. Corn. de Sicar. »Nihil interest, occidat quis an causam mortis praebeat." Verg. voorts l. 5 Cod. de accus. et inscript.

Vele commentatoren van het Romeinsche regt hebben beweerd, dat het goedkeuren van een misdrijf (ratihabitio) met medepligtigheid gelijk stond; zij beroepen zich op de l. 1 § 14 D. *de vi et de vi arm.*, waar men leest: »in maleficio ratihabitio mandato aequiparatur," en op de l. 152, § 2 D. *de reg. juris:* »in maléficio ratihabitionem mandato comparari." Maar volgens ROSSI, Traité de droit pénal, p. 406, en volgens ZACHARIAE, in zijne verhandeling: *zur Lehre von der Theilnahme am Verbrechen*, Arch. des Crim. R. 1851 2 p. 211, golden deze regels enkel voor de burgerlijke actie, voor

het geldelijk belang en de schadevergoeding, wanneer iemand tot eigen voordeel gebruik maakte van het misdrijf van een' ander: enkele goedkeuring was niet strafbaar. Van dezelfde meening was reeds MATTHAEUS, die in zijn *Tractatus de Criminibus* (1664), prolegomena C. I. 14, zegt: Regula vero juris, quae vult ratihabitionem in maleficiis quoque mandato comparari, hactenus vera videtur, ut *pecuniarie* conveniri possit, qui maleficium privatum ratum habuit, non etiam accusari *criminaliter*." De l. 152, § 2 D. *de reg. juris* stelt dien regel wel algemeen, maar de beteekenis der regtsregelen uit den titel *de reg. juris* is slechts te vinden in zamenhang en toepassing op bijzondere gevallen. Daarenboven is de l. 152 ontleend, volgens het opschrift, aan ULPIANUS l. 69 *ad Edictum*, waaruit ook de l. 1, § 14 D. *de vi et vi armata* genomen is, in welke alleen van eene burgerlijke actie sprake is. LUDEN [1]) meent, dat die regel *in maleficiis* enz. te verstaan is van een misdrijf, dat nog gepleegd moet worden; maar zoodanige goedkeuring noemt men niet *ratihabitio*, en

[1]) Ueber den Thatbest. der Verbr. Gött. 1840, p. 253 volgg.

daarenboven strijdt die gissing met het verband der onderscheidene gevallen door ULPIANUS opgegeven in de l. 1, § 12—14 D. *de vi et de vi armata*, vooral in § 14 met de woorden: *sed etsi quod alius dejecit ratum habuero.*

Men ziet uit al het voorgaande, dat er eigenlijk geen volledige leer in het Romeinsche regt te vinden is aangaande dit hoofddeel van het strafregt. Zoo zegt ook ROSSHIRT [1]): »man sollte nach Römischen Rechte gar nicht von allgemeinen Gründsätzen über Theilnahme an einem Verbrechen sprechen." Men zou alleen kunnen aannemen, dat bij *publica delicta* de medepligtigen, op welke wijze dan ook werkzaam, in den regel dezelfde straf ondergingen als de daders; l. un. C. de crim. publ. l. 6, 7. D. ad leg. Pomp. de parr. l. 6, § ult. D. ad leg. Fab. de plagiar. l. 8, 14. D. ad leg. Jul. de adult. Uitzonderingen op dit beginsel zijn te vinden in l. un. cod. de Nili agger. non rump. l. un. § 2 C. de raptu virg.

De verzwarende omstandigheden, die, verbonden aan eene persoonlijke hoedanigheid of betrekking van

---

[1]) Gesch. u. Syst. des Deuts. Strafrechts, III, p. 293.

den dader, en geheel vreemd aan den medepligtige, dezen niet hadden behooren te treffen, verhoogen echter volgens het Romeinsche regt ook zijne strafbaarheid. Dit blijkt uit de l. 6, 7. D. de lege Pomp. de parr., waar bepaald is, dat de medepligtigen van vadermoorders zonder onderscheid de straf van vadermoord ondergaan (ook de *extranei*), en nader uit de Instit. IV, tit. 18, § 6: »Alia deinde lex asperrimum crimen nova poena persequitur, quae Pompeia de Parricidiis vocatur; qua cavetur, ut, si quis parentis, aut filii, aut omnino affectionis ejus, quae nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit, sive clam sive palam id ausus fuerit, nec non is, cujus dolo malo id factum est, vel conscius criminis exsistit, licet extraneus sit, poena parricidii puniatur."

---

§ 2.

INVLOED VAN HET ROMEINSCHE REGT.

Groot was de invloed van het Romeinsche regt op het Nederlandsche sedert de middeleeuwen; in vele oorkonden treft men daarvan de bewijzen aan.

Zoo bevatte reeds het Friesche regt van de 15de eeuw

eene soort van theorie van medepligtigheid aan diefstal; in de *Jurisprudentia Frisica* (een handschrift uit dien tijd) uitgegeven door Jhr. Mr. HETTEMA vindt men, II, p. 189, het volgende geleerd: »dit is regt, dat de medehelpers tot den diefstal of tot de rooverij even zoo schuldig zijn als degenen, die de zaak zelve bedrijven, en die daarbij zijn en hulp toe doen, al helpen zij niet meer dan daar te hoeden, en daarvan te zwijgen en het te helen, die zijn even strafbaar. De dieven kan men helpen negenhandef wijs tot den diefstal: met verzwijging en met deelneming, met te sterken door raad en met toelating. Deze vijf zullen het goed wedergeven, alsof zij het zelven gedaan hadden. Die hen helpt met aanprijzing, met zwijgen, met geen' tegenstand, met niet te openbaren de zaak, die gestolen is. Deze zijn deelnemers der zonde."

Ook daarin straalde de gemeenschappelijke invloed van het Canonische en Romeinsche regt, volgens de opvatting van dien tijd door, dat hetzelfde Friesche regt ook de goedkeuring (ratihabitio) van een misdrijf door hem, in wiens belang het gepleegd was, even strafbaar noemde als de lastgeving daartoe, door

te bepalen, dat »wie eene kwade zaak doet voor eenen anderen, in zijn' naam, en hem zij het behaaglijk, om wien het gedaan is, en na de daad toegestemd heeft in de daad, dan zal hij al de schade vergoeden, alsof hij dezelve gedaan had, gelijk er geschreven staat in het geestelijk regt [1])." Voorts verneemt men uit dezelfde regtsbron, dat, wanneer velen eenen moord hadden begaan en men niet wist, wie van hen de daad gedaan had, zij dan allen schuldig waren [2]), en dat van zoo velen, als er gingen tot eene kwade daad, welke moorddaad was, ieder, die bij den manslag tegenwoordig was geweest, manslagtig was en verpligt den moord te boeten [3]).

Anders was, naar het getuigenis van MELCHIOR WINHOFF, in zoodanig geval voorzien bij het Overijsselsche landregt van die dagen, volgens hetwelk ieder aan verwonding schuldig was, en niet aan doodslag. Was het daarentegen bewezen, wie de doodelijke wonde had toegebragt, zoo werd deze alleen als doodslager

[1]) HETTEMA, p. 177.
[2]) HETTEMA, p. 167.
[3]) HETTEMA, p. 161.

beschouwd en de anderen slechts strafbaar voor de door hen toegebragte keurbare wonden [1]).

Ook omtrent begunstiging bevatte het Overijsselsche landregt, te zamen gebragt door M. WINHOFF, eenige bepalingen, onder anderen in het 3de deel zegt art. 9: »Die enen fredelosen man binnen Landes husede offte havede, die vorloer tegen ons III punt; wert dat hem ock jemant vorwerde, die were geliek fredeloes" [2]). En in art. 10 leest men het volgende: »Item dat hem (nl. een' vredelooze) nemant sal husen offte haven, und demna spysen und drencken wetentlick, die anders dede, vorloere tegen den Heren III punt. Dit averst schinet tegen die foerige Regula tho wesen, daer ghesecht, dat die *Deders* und *Holpers* behoeren gelick gestraffet tho werden, und tegen gemene Rechte, die daer willen, dat die *Upholders* sollen gelick den Myszdaders, und noch daer ent baven schueldig wesen, unde nicht so ein

[1]) Landrechten van Overijssel, verzameld door M. WINHOFF, uitgegeven door J. A. DE CHALMOT, 2de druk, p. 280.

[2]) DE CHALMOT zegt hierbij in eene noot: »Nulla hic contrarietas. Qui sciens tecto tantum recipitet et tribus libris punitur. Quid et recipit et tuetur, et quod plus est tuetur armis, et ipse est pacis exsors." Zie p. 266.

geringes brecken als desse broecke is van III punden. Hierumme is ein underscheidt tho maken, tusschen dat upholden, verbergenn unnde beschermen, unde dat husen unde haven unwetentlick unde ungefeerlick, wante die enen fredelosen nicht wetende, dat hi fredeloes were, husede offte herbergede, die solde vermiddes syner onschuldt qwydt wesen, dann die solckes wetende, averst ungefeerlick sunder ander boese gemoethe unde thostandt dede unde nicht widers underhielde, die solde tho dessen broecke geholden seyn; anders upholders und beschermers der fredelosen, sollen na gesechter Regula gemenenn rechten, unde dessen artickelen gelick fredeloes syn, unde gestraffet werden."

Het Friesche regt was hierin even-streng, daar het zegt, dat »wie den misdadiger beschermt, wetende, in eene kwade zaak, die is gelijke schuldig, en meer vermaledijd voor God, dan die, welke de misdaad gedaan heeft." Ook is in dat regt de regel aangenomen 1): »den heler, den steler, den rader, den dader, zal men met gelijke straf straffen, en zijn gelijk schuldig."

1) HETTEMA, II, p. 199.

Maar de invloed van het Romeinsche regt is, in 't bijzonder zigtbaar in de denkwijze en geschriften van zulke Nederlandsche regtsgeleerden, die zich ter staving van hunne gevoelens doorgaans op den tekst van het Corpus Juris beriepen. J. DE DAMHOUDER, die onder onze oudste Juristen eene voorname plaats bekleedt [1]), bevestigt steeds in de *Practica rerum criminalium* (Herbipoli 1641) zijne meening met het gezag der Romeinsche regtsgeleerden. Hij behandelt in dat werk ook de deelneming en medepligtigheid, niet evenwel bij wege van algemeene beschouwing en in 't afgetrokkene, maar bij elk misdrijf, waarvan hij spreekt, voegt hij eenige aanmerkingen over dit punt; en altijd komen deze daarop neder, dat medepligtigheid even strafbaar is als de daad zelve. Zoo zegt hij bijv. in Caput LXIII, de *seditionibus*: »eadem quoque poena plectuntur omnes ipsius *complices, cooperatores, criminis conscii* et *non prodentes*;" zoo ook in het vorige hoofdstuk: »porro in dictis consperationibus non tantum plectendi ipsi

---

[1]) Zie ZACHARIAE, die Lehre vom Versuche der Verbrechen, II, § 219.

principales Rei, verum etiam quicunque studio, *dataque opera*, *re et consilio* hujusmodi conspiratoribus *favent*, *assistunt* et *juvant*;" en hij beroept zich hier op de *lex quisquis* Cod. ad *leg. Jul. Majestatis.* In afzonderlijke hoofdstukken staat hij stil bij enkele wijzen van aan moord en doodslag deel te nemen; doch aan die bedrijven geeft hij niet den naam van *medepligtigheid*; zoo in Cap. LXXI spreekt hij van hen, »qui opibus et pecunia juvent, si milites, equites, si arma atque id genus subsidiaria auxilia suppeditent;" en van hen, »qui semet *malefactori homicidae* adjungit, ei assistit, commoditatem ullam praebet, quo expeditius homicidium faciat;" en eindelijk van hen, »qui cum homicida ceu patrocinaturus conversetur, ipsum hospitio, tanquam re bene gesta, recipit; qui, quominus comprehendatur, impedit." Deze allen noemt hij niet *medepligtigen*, maar, volgens hem maken zij zich schuldig aan »homicidium per consensum." Zoo zijn strafbaar wegens »homicidium per indicia seu signa" zij, die »dolose ac maligne indicant locum ubi latet is, qui postea occiditur," en die »similibus indiciis alicui caedis occasionem et causam praebuerint," en allen ondergaan

dezelfde straf als de dader [1]). Hij spreekt ook van »homicidium linguae," waartoe hij onder anderen brengt raad en lastgeving tot moord [2]). In c. LXXXIII *de assasiniis* handelt hij van omkooping en lastgeving tot moord en wil dat de misdadiger, *assasinator* (hij die last geeft), even zwaar gestraft worde als de *assasinor* (de dader), en zoo ook elk, die den dader begunstigt door hem te huizen, verbergen enz.

De vraag of iemand, die medepligtig is aan een misdrijf, ook de verzwarende omstandigheden van den dader op zich laadt, beslist DE DAMHOUDER zonder aarzelen in den zin van het Romeinsche regt, door in cap. LXXXVII te bepalen, dat »et ipse pharmacopola, medicus, chirurgus, aut quisquis eidem filio sciens volensque et dolose ad eum usum (vadermoord) tale venenum vendiderit et suppeditaverit, is certe pari poena plectendus est." Verder zegt hij, dat zich eveneens aan vadermoord schuldig maken, zij, die den zoon geld geven, om tot dat einde vergif te koopen, of die hem tot vadermoord aan-

---

1) C. LXXII.
2) C. LXX.

zetten, raadgeven, verleiden, of eenige hulp verleenen. — Het is trouwens niet te verwonderen, dat DE DAMHOUDER deze moeijelijkheid als het ware afsnijdt, daar hij alle deelneming, hetzij mededaad, medepligtigheid of begunstiging, even strafbaar rekent als de daad zelve, en zijne hardvochtige denkwijze vreemd scheen van eene onbevangen toepassing der wijsbegeerte op het strafregt. Dat de begunstiging bij hem even strafbaar werd geacht als de daad, blijkt onder anderen uit cap. CXXXIV: » quisquis enim criminosum aliquem hospitio recepit requisitus, is et omnes receptoris sodalitas, de crimine conscia, punienda est propter receptionem aut propter silentium et permissionem, non secus quam ipse principalis criminosus de aliquo crimine diffamatus et delatus." Hij volgt hier geheel en al het Romeinsche regt; hij neemt echter de uitzondering aan van bloedverwantschap, vervat in l. 2 D. de receptat., omdat, zegt hij: » in illis naturae ratio dictat talem receptionem ob sanguinis conjunctionem esse non nihil excusandam, et arbitrarie tantum leviusque puniendam ad discretionem judicis tantum, nisi certe isti criminosi *amici participes* criminis essent." Uit deze laatste woorden blijkt, dat DE DAM-

HOUDER, ofschoon hij de begunstigers even streng wilde gestraft hebben als de medepligtigen, hen echter niet met deze verwarde, maar hunne handeling als eene afzonderlijke klasse van deelneming beschouwde. In cap. CXVI komt DE DAMHOUDER terug op het herbergen van misdadigers, met name van dieven, en weidt daarbij in 't breede uit, zeggende: »omnes qui furibus ullum solatium, subsidium, consilium, aut juvatorium famulatum praebent, aut furti fuere participes, aut furtiva bona in domum receperunt, aut ex iis cum furibus commessati sunt, scientes eos esse fures, et bona ea illata aliis furto esse oblata, tales inquam omnes simili poena cum veris furibus plectendi, arg. l. i. D. de receptat." Daarentegen behandelt hij de vraag, of niet vriendschap eene aannemelijke verschooning voor de niet-aangifte oplevert; of een vriend zijn' vriend aan de overheid moet verraden, zoo deze na het plegen van een misdrijf zich bij hem tracht te verschuilen? en hier, vreemd genoeg, komt hij tot het menschlievend besluit, te opmerkelijker daar hij niet eens dieven uitzondert: »dicemus neminem posse compelli ut furem clam domi suae latitantem proderet, nisi is velit ipse." In het volgende hoofd-

stuk wordt nog afzonderlijk gehandeld over hen, die gestolen goederen koopen. Die zich hieraan schuldig maken worden daar genoemd *fures subsidiarii*, en de daad zelve *aliud furti crimen;* het spreekt dus van zelf, dat DE DAMHOUDER hen ook wat de straf aangaat geheel en al met de dieven gelijkstelt, zoo zij namelijk de goederen koopen, wetende dat die gestolen zijn. Verder zegt hij, dat degene, die zich eens aan deze medepligtigheid [1]) heeft schuldig gemaakt, wanneer naderhand wederom gestolen goederen in zijn huis gevonden worden, een sterk vermoeden tegen zich heeft van herhaling van misdrijf; »tum suspicio est," zegt hij, »et jura censent eadem furtiva bona, apud ipsum reperta, empta esse ab eo *cum conscientia et certa notitia furti*, etiam si ita res sese non haberet, nec ipse juxta veritatem de furto cognovisset. Quocirca ut fur etiam puniretur licet innocenter: nempe ob priorem suspicionem mali."

---

1) Het is wel degelijk, volgens hem, medepligtigheid, niet begunstiging, want zij verleiden eigenlijk de dieven om te stelen, daar deze weten, dat zij de gestolene goederen aan hen kunnen verkoopen; zij voeden en kweeken de misdaad: »fures in furto fortiter coadjuvant et alunt."

V.

REGERING VAN KAREL V EN PHILIPS II.

PROEVEN VAN CODIFICATIE. KERKHERVORMING. EXCEPTIONELE WETTEN. REGTSPRAAK.

»Wat waren onze wetten? Reeds hier op den eersten drempel struikelen wij. Sommigen toch verwijzen ons op de Criminele Ordonnantie van Keizer KAREL V, en het Hof van Holland heeft, ten minste voor dat Departement, ook nog in 1798 dit gevoelen gehandhaafd; doch anderen hebben wederom het gezag dier wetten hier te lande geheel ontkend." Met deze woorden voert de Hoogleeraar KEMPER [1]) het geschil aan over de al dan niet verbindende

1) Crim. Wetb. voor het Koningrijk Holland. I. p. 260.

kracht van de *Carolina* of *Peinliche Gerichtsordnung* van KAREL V in Nederland. Hij zelf is van meening, dat bij ons vóór de invoering van het Crimineel Wetboek voor het Koningrijk Holland geen algemeene strafwet heeft bestaan. En inderdaad is het op de door hem aangevoerde gronden wel aan te nemen, dat de gemelde Duitsche wetgeving van den jare 1532 hier te lande geen van staatswege erkend gezag heeft gehad; dat zij wel door de Regtsgeleerden, nevens het Romeinsch, het Canonisch, ja het Mozaïsch regt, een en andermaal werd geraadpleegd, en kennelijk invloed heeft geoefend op de beschouwing van den aard en de strafbaarheid der misdrijven, zoo als dit later uit enkele geschriften zal worden aangetoond, maar dat zij niettemin nooit als wet heeft gegolden; want 1°. blijkt niet, dat zij ooit als zoodanig bij ons afgekondigd is, en 2°. heeft KAREL V haar niet als Graaf of Heer der Nederlanden, maar als Keizer uitgevaardigd.

De Carolina was eene proeve van Codificatie voor het Duitsche Rijk [1]), en geen wonder dus, dat zij,

---

1) Zie over de bronnen der Carolina, over de *Bambergensis*

bij het naauwe verband met de Nederlanden, zoolang leenroerig aan dat Rijk, ook bij ons door sommigen als verbindend werd aangemerkt. — Wat hiervan zijn moge, er komt in die strafwetgeving een artikel voor, betrekkelijk tot de door ons behandelde leer, in hetwelk men leest: Art. 177. Item so jemand eyner missthatt, wissentlicher und geverlicher weiss einicherley hilff, beistandt oder fürderung, wie das alles namen hat, thut, ist peinlich zu straffen, als aber vorsteht, im eynem fall anderst dann inn dem andern, darumb sollen in disen fellen, die Urtheyler mit berichtung der verhandlung, auch wie solchs an leib oder leben soll gestrafft werden, als obsteht radts pflegen" [1]). Hier is derhalve voorzien in alle gevallen van deelneming en medepligtigheid, zoo als genoegzaam blijkt uit de woorden *hilff*, *beistandt* oder *fürderung*, en wordt

van Schwartsenberg, de verhandeling van Dr. GUSTAV GEIB, *Beitrag zur Geschichte der Quellen des deutschen Strafrechts*, in het *Archiv des Criminalrechts* 1845, p. 105, volgg. en 173 volgg.

[1]) Zie ZÖPFL, die peinliche Gerichtsordnung Kaiser KARL's V. Heidelberg 1842, p. 250.

de bepaling der straf, in elk bijzonder geval, afhankelijk gemaakt van de zwaarte van het misdrijf en den graad van deelneming; hier mede werd echter gewis niet bedoeld, dat alle straffen voor medepligtigheid willekeurig zouden zijn en aan den eigendunk van den regter overgelaten worden, integendeel had deze zeker te letten op de bestaande wettelijke voorschriften [1]).

Van de eng genomen begunstiging wordt in dit artikel gezwegen, doch verg. art. 40 [2]).

Behalve de bepaling van meer algemeene strekking, vervat in art. 177, was in art. 148 reeds afzonderlijk gehandeld over medepligtigheid aan moord en doodslag, in deze woorden: »Item so etliche

---

1) Zie art. 105, ZÖPFL p. 254.

2) Art. 40. Item so eyner wissentlich und geverlicher weiss von geraubtem oder gestolnem gut, beut oder theyl nimbt, oder so eyner die thetter wissentlich und geverlicher weiss etzt oder drenckt, auch die thetter oder obgemelt unrecht gut gar oder zum theil annimpt, heymlich verbirgt, beherbergt, verkaufft oder vertreibt, oder so yemant den thettern, sunst in andere dergleichen weg, geverlich fürderung, radt oder beistandt thut, oder inn iren thatten unzimlich gemeinschafft mit in hette, ist auch eyn anzeygung peinlich zufragen.

personen mit fürgesetzten unnd vereynigtem willen und muth jemandt böslich zu ermorden eynander hülff unnd beistandt thun, dieselben thätter alle haben das leben verwürckt. So aber ettlich personen ungeschickts inn eynem schlagen oder gefecht, bei eynander weren, eynander helffen, unnd jemandt also ohn gnugsam ursach erschlagen würd, so mann dann den rechten thätter weyss, von dess handt die entleibung geschehen ist, der soll als eyn Todtschläger mit dem schwert zum todt gestrafft werden. Wer aber der entleibt durch mehr dann eynen die mann wisst gefehrlicher weiss tötdlich geschlagen, geworffen und gewundt worden, unnd mann könt nit beweisslich machen, von welcher sonderlicken handt und that er gestorben wer, so seindt dieselben, so die Verletzung wie obsteht gethan haben, alle als Todtschläger vorgemelter massen, zu dem Todt zu straffen. Aber der ander *beistender*, *helffer* unn *ursächer* straffhalber, von welliches handt obbestimpter massen der entleibt nit tödtlich verletzt worden ist, auch so eyner inn eyner Auffrhur oder schlagen entleibt würdt, und mann möcht keynen wissen davon er (als vorsteht) verletzt worden wer,

sollen die urtheyler bei den Rechtverstendigen und an enden und ortten, wie hernach gemelt wirt, radts pflegen, mit eröffnung aller umbstende und gelegenheyt solcher sachen, sovil sie erfahren künden, wann inn solchen fällen nach ermessigung mancherley umbstende, das nit alles zuschreiben, underscheydlich zu urtheylen ist" [1]). BÖHMER in zijne *Meditationes ad Constitutionem Criminalem Carolinam* (1774 4°.) zegt, dat in dit artikel vier soorten van manslag onderscheiden worden:

1°. die, welke door eene zamenspanning voorafgegaan en met opzet gepleegd wordt, hetgeen blijkt uit de woorden *Thäter* en *böslich zu ermorden.* Hieruit leidt hij verder af, dat van eenvoudige raadpleging ten deze geen sprake is; dat met de zamenspanning eene werkdadige deelneming moet gepaard gaan (wegens de woorden *hülffe und beystandt*), dat er *animus necandi* moet zijn, zoodat de enkele *animus nocendi* ongenoegzaam was; dat er zoowel van enkelen manslag als van gequalificeerden gesproken wordt; dat het er niets toe of afdeed, of de versla-

[1]) ZÖPFL p. 243.

gene door één' of allen gewond ware; dat de verzachtende omstandigheden bij moord, door éénen persoon begaan, ook hier van toepassing moesten worden geacht. Bij deze eerste soort van manslag ondergaan alle deelnemers de doodstraf.

2°. die, wanneer in een gevecht van meerdere personen zonder voorafspraak, een van hen gedood wordt; in dit geval moet men onderscheiden of de eigenlijke dader bekend zij of niet; zoo ja, is hij alleen des doods schuldig.

3°. die, wanneer meerdere personen een' ander doodelijk hebben gewond, terwijl men niet weet, wiens wond eigenlijk den dood heeft veroorzaakt; zoo hebben deze alle den dood verdiend.

4°. die, wanneer geene der wonden doodelijk geweest is, maar alle te zamen den dood hebben veroorzaakt, in welk geval alle met eene naar bescheidenheid des regters te bepalen straf worden bedreigd [1]).

Die zorg voor eene verbeterde strafwetgeving schijnt voor een deel te mogen worden toegeschreven aan staatkundige inzigten. Even als KAREL V in Duitsch-

---

[1]) Zie ZIEGLER, die Theilnahme an einem verbrechen, p. 3.

land deed, wilden hij en PHILIPS II ook hier te lande allengs door eenheid van Wet en Bestuur, door fnuiking en ondermijning der magt van edelen en steden, het vorstelijk gezag uitbreiden. Van daar het bevel door beiden uitgevaardigd, waarbij zij, onder voorwendsel van de plaatselijke privilegiën te willen leeren kennen, de toezending van deze alsmede de herziening der keuren door den grooten Raad van Mechelen geboden [1]).

Ten aanzien van ons onderwerp komt in de bevestiging of wijziging der stedelijke voorregten en keuren onder KAREL V meer dan één punt voor, hetwelk de aandacht verdient. Zoo werden de verschillende

---

1) Zie MEYER, Esprit, origine et Progres des Institutions Judiciaires IV, p. 206. — Verg. MEYER, Bundel van onuitg. Verhand. III; Verhandeling over het onderzoek en de herziening der stedelijke en plaatselijke voorregten en keuren door de regterlijke magt in de Nederlanden, en bijzonder door den Hoogen Raad, p. 241; placaat van 15 Nov. 1831, art 3: „dat alle Officieren en Wethouderen van allen den steden van onsen voorsz. landen .... bij dengeenen, die daar regiment, administratie of bewint hebben, alle de privilegiën, costumen, herkomen, zouden worden in geschrift gebragt en ter goed- of afkeuring den Keizer voorgelegd." (Utr. Placaatb. I, fol. 413).

handelingen thans als *mededaad* bestempeld, gelijk aanhitsing of lastgeving, raadgeving en bevel tot een misdrijf met de daad zelve in strafbaarheid gelijkgesteld. Men leest in de Costumen, Usantiën en Politiën van Utrecht in 1550 bekrachtigd: »soo wie bevel doet om een anderen dood te slaen, die wert gehouden in den doodslach, gelyk of hy selve gedaen hadde." Aangaande de medepligtigheid bij schaking werd in hetzelfde placaat gezegd: »insgelycx sal gestraft worden metten sweerde die sulcken persone ontschaekt, met alle medehulpers, die raet daertoe gegeven hebben [1])." Verder leest men daarin betrekkelijk begunstiging, dat »soo wie gestolen goet wetens herbercht of wetens koopt of mededeylt punierlyk is gelyk den principalen." Langzamerhand werden de placaten tegen de begunstiging al strenger en strenger. De aanleidende oorzaak hiertoe was de kerkhervorming of, zoo als het in de placaten werd uitgedrukt, de ketterij. Om deze te keer te gaan, werd

---

[1]) Utr. Placaatb. III, p. 319. Hetzelfde komt in eenigzins andere woorden voor in een placaat van de Staten van Utrecht van 1592. (Utr. Placaatb. I, p. 726).

zij zelve niet alleen zwaar gestraft [1]); maar elke begunstiging van hen, die zich daaraan schuldig hadden gemaakt, zelfs het bijwonen van de vergaderingen der Protestanten werd met medepligtigheid gelijkgesteld en als zoodanig gestraft, ja zelfs wanneer zich hier of daar eenige ketters ophielden en dit geheim was gehouden of wanneer men had verzuimd, het der overheid bekend te maken, zoo werd men terstond als medepligtige aangemerkt en verwezen tot de straf, welke de ketter zoude hebben ondergaan, indien hij gevat ware. Dit is onder anderen letterlijk bepaald in eene hernieuwing der *ordonnantie* en *edict* van KAREL V *tot extirpatie* der *secten* etc. [2]): »desgelykx sullen gehouden worden (indien sy die plaatse weten, daar eenige van sulcke ketters hen houden ende bergen) die te verclaeren den officier van derselver plaetsen, opte poene van ghehouden

---

[1]) Zie Crim. Ordonn v. PHILIPS II, a. 68, waarbij de verbanning, wegens ketterij door de provinciale of mindere regters uitgesproken, tot buiten de gewone grenzen der jurisdictie werd uitgestrekt, zoodat zij, die deze ondergingen, »oick geexcludeert en gebannen sullen blyven uyt *alle onse landen ende steden van herwertsovere.*"

[2]) V. LOON, Gelders Placaatboek I, p. 218.

te worden voor *faulteurs*, *onthaeldern* ende *aenhengeren* van den ketterijen, ende ghepunieert te wordene *mitter selver* penen als de ketter oft misdadige wesen soude, indien hy aengetast ende ghevangen ware." En niet alleen dat men de woonplaats der ketters niet mogt geheim houden; de gestrengheid der placaten ging nog verder: velen, namelijk, die verdacht werden van ketterij of vreesden voor de verbeurdverklaring van hunne goederen, trachtten op verschillende wijzen deze te voorkomen; met dit inzigt teekenden zij geantidateerde acten van schuldbekentenis, transporten, enz. ten voordeele van hunne vrienden. Daartegen bepaalde aldra een placaat, dat degene, die daar iets van wist en het niet aangaf, die dus aan het bedrog deel nam, als medepligtige zoude gestraft worden met ballingschap, boeten en anderzins [1]).

---

[1]) Gelders Plac. B. I, p. 388. Soe willen ende bevelen wy allen ende eenen yegelycken, die sulx weten off van voersz. contracten geadverteert sullen wesen, dat sy 't selve binnen veertien dagen komen seggen ende verklaren aan onsen voern. ontfanger Generael off particulier van der plaetse, bevelende insgelykx den notaryssen ende clerquen dieselve con-

Het huisvesten of verleenen van schuilplaats aan de hervormde of andere kettersche Leeraars (*autheurs, instigateurs* en *hoofden* van verboden vergaderingen; zie plac. der Staten van Utrecht van 28 Mei 1590) werd, bij herhaling, zelfs met den dood gestraft [1]).

Medepligtigheid in zake van ketterij, hare bevordering door het houden der verbodene vergaderingen gemakkelijker te maken, hetzij men door ijver gedreven zijn huis daartoe aanbood, hetzij men slechts eene bijeenkomst op zijn erf gedoogd had, dit alles werd voorbeeldig gestraft [2]).

---

tracten ..... gepasseert hebbende, sullicks oick te doene ende te kennen te geven, mitsgaders de koopluyden dat sy binnen den voerz. tyt komen.

[1]) Plac. B. v. Gelderl. I, p. 336. Ende aangaande den Receptateurs ende degenen, die de voerschreven Leeraers ende Verleyders logeren, favoriseren ende onderhouden, indien sy gewoonlick syn sulx te doen ende daerenboven obstinaete en verhette ketters syn, willen en ordineren wy, dat deselve daervan metter doot gepunieert ende heuren goederen geconfiskeert worden als die Verleyders selve.

[2]) Nog in de 17de eeuw, toen de Hervorming had gezegevierd, werd eene soortgelijke gestrengheid of liever onregtvaardigheid, hoewel in mindere mate, toegepast in zake van godsdienst Als eene bijdrage tot de kennis der regtspleging in dien tijd kan dienen het leven van den Haarlemschen Pre-

Maar niet alleen de ketterij met alle daarmede zamenhangende misdrijven als *commotie*, *rebellie*, *seditie*, *beeldstorming*, *kerkschennis*, *kerkberooving*, *verbreking van altaren, afhalen, huizen, logeren en hoven der Predikanten en ministers van de nieuwe religie, of hen bij te staan met stokken, staven, zinkroeren en andere geweren*, (hetwelk alles als ketterij werd gestraft [1]); niet alleen deze groote omwenteling en de daardoor te weeg gebragte spanning en uitbarsting,

---

dikant, PASCHIER DE FYNE, door hem zelven beschreven, en te vinden achter het werk getiteld: *Eenige Tractaetjes van* PASCHIER DE FYNE, Amsterd. 1735. Hij deelde ruimschoots in de vervolging tegen de Remonstranten. Ook hij verhaalt, dat de vergaderingen der Remonstranten dikwijls door de toenmalige overheid werden overvallen, die zelfs op een bloot vermoeden »de goede luyden" ontbood en deed zweren, dat zij die vergaderingen niet hadden bijgewoond; die zulks weigerde te doen werd voor schuldig gehouden en veroordeeld in eene boete van *f* 25, *omdat zij niemand anders noemen wilden.* Op eene andere plaats zegt hij ook, dat op het herbergen der Predikanten gesteld was eene boete van *f* 3 en het verbeuren van alle *officiën* en *beneficiën*, en eene belooning van *f* 500 voor alle verklikkers of verraders.

[1]) Zie onder anderen eene sententie van het geregt van Delft van 1559 bij JACOB MARCUS, *Sententiën en Indagingen van den Hertog* VAN ALVA, p. 285.

maar ook de uit andere oorzaken voortgesproten onlusten en oproeren, die te dier tijde plaats hadden, en de daarmede in verband staande overstrooming van het land door zoogenoemde vagebonden en lediggangers, waren zoovele redenen, die de verzwaring der straffen op medepligtigheid en begunstiging deden noodzakelijk achten.

Reeds onder de regering van KAREL V, had men zich verpligt gezien maatregelen te nemen ter wering der zoogenaamde Heydens of Egyptiërs [1]), die in de placaten veelal voorkomen onder den naam van *vagabunden*, *lediggangers*, *geweldenaers*, *brandstichters*, enz. In 1539 onder anderen werd ten strengste verboden »te ontfangen, herbergen, onthouden, favoriseren ofte verzwijgen eenige van de voorsz. misdadigen, haare complicen en adherenten, maar die te denuncieren en overbrengen aan sulke onsen officieren als 't behooren sal, om die Justitie over hen te doen, op te poene van banne en andere arbitralijke straffen [2])." In dit placaat werd overi-

---

[1]) Zie J. DIRKS, Geschiedk. overzigt over de zoogenaamde Heidens of Egyptiërs in de Noordel. Nederl. Utrecht 1850.

[2]) Utr. Plac. boek I, p. 698.

gens de begunstiging minder hard gestraft dan de daad zelve, daar de vagebonden werden bedreigd met galg en vuur. Maar alras nam deze plaag op eene bedenkelijke wijze toe; daarom vaardigde PHILIPS II een placaat uit, tegen de *leeggangers, vagabunden*, enz. waarbij allen, die op welke wijze ook, door hen te herbergen, spijs of drank te geven of anderzins *de vagabunden, lediggangers behulpig of gunstig waren*, en zelfs zij, die eenig narigt omtrent hen konden geven en dit verzuimden, gestraft zouden worden als *de voorsz. quaetdoenders, sonder dat sy hen deshalven sullen mogen ontschuldigen, onder het deksel dat sy vresen afgebrant te worden of andersints* [1]. En niet alleen wanneer men hen willens en wetens geherbergd had, maar zelfs zij, die den een' of anderen in hun huis ontvingen en slechts *apparente suspicie op denselven hadden, sonder den officiers daarvan te adverteeren, sullen gestraft worden als faulteurs van deselve quaetdoenders*. Eveneens zij, die op het oogenblik dat het placaat uitgevaardigd werd huizen of kamers hadden verhuurd, moesten terstond

---

1) Gr. Utr. Plac. B. I. p. 698.

onderzoek doen naar qualiteit, hantering en leven der huurders, en indien zij eenig vermoeden hadden »dat sulke huurlingen van quaden en gereprobeerden leven syn," moesten zij het aangeven op straffe van als medepligtige beschouwd te worden. Maar ditzelfde placaat ging nog veel verder in gestrengheid: zelfs de officieren en wethouders, die zulke misdadigers moesten doen executeren *'t sy by den vuere, 't sy op een rad, naar den eysch van de misdaad, en die daarin mogten willen useren van eenige dissimulatie, veranderinge ofte vermindering*, ook deze zoude gestraft worden als *faulteurs van de voorsz. quaatdoenders.* Nog hield het placaat bepalingen in, om de menigvuldige diefstallen, door dat gespuis begaan, zooveel mogelijk te beteugelen, en verbood daarom allen ouden kleerkoopers en anderen van eenige personen ..... *te koopen, vermangelen*, enz....., *en indien deselve oude kleerkoopers of anderen geaccuseert worden mede deelachtig te wesen, ofte van den voorsz. delicten geweten te hebben, ofte dat sy sulken goeden gewoonlyk syn te koopen, sullen in sulken gevalle gecorrigeert worden als de voorsz. delinquanten, niet jegenstaande eenige costuymen of gewoonten ter con-*

trarie. Eindelijk werden met dezelfde straf bedreigd de goudsmeden en anderen, die goud of zilver, in 't groot of klein, op eene of andere wijze kochten of tot pand ontvingen, » indien sy des versocht synde, haren verkooper ofte man niet en souden konnen betoonen."

In het jaar 1540 vaardigde KAREL V een edict uit tegen de *bankeroetiers* [1]), waarbij werd voorzien in het geval van voortvlugtigheid van bedriegelijke bankbreukigen. Deze werden daarin gezegd gehouden te zullen worden voor *dieven*, *straatschenders* en *vijanden van der gemeene welvaart*, en als zoodanig bedreigd met de doodstraf; terwijl de Regters, die zich ten hunnen opzigte eenige toegevendheid zoude veroorloven, vervolgd zouden worden voor de geheele schuld der *bankeroetiers en fugitiven*; gelijke straf werd voor hen bepaald, die zulke voortvlugtigen zouden » *assistentie doen om hen te salveren, ende transporteren hare goedere ende koopmanschappen, oft beletten sullen hun apprehensie, oft die verzwijgen ende bewaren sonder den Regter van de plaatse*

---

[1]) S. V. LEEUWEN, Manier van Procederen door Mr. H. VOORDUIN, 6de druk, Amsterd. 1739, p. 235 volgg.

te verklaren, mitsgaders degeene, die hen onderwinden en beleyden sullen de saaken van de voorsz bankeroetiers ende fugitiven, oft de geene die maken ende van henlieden ontfangen sullen Contracten, Transporten oft Cessiën, wesende gesimuleert, of om meerder somme, dan haar regte schuld bedraagt." En indien zij niet in staat zouden zijn die schulden te betalen, zouden de leeken met geesseling, en de geestelijken met »*aanslaan van haare temporale goedere ende stellinge van huysbewaarders*," gestraft worden.

Eene menigte van regtelijke uitspraken, verzameld door JACOB MARCUS, onder den naam van *Sententiën en Indagingen van den Hertog* VAN ALBA (uitgegeven te Amsterdam, 1735), bewijzen, dat de gestrengheid der Placaten wel degelijk op de voorkomende gevallen werd toegepast. Zoo werd in 1568 eene vrouw tot eeuwigdurende ballingschap veroordeeld »ayant fréquenté souvent les nouvelles et Reformées presches des Predicans Sectaires, tenu en sa maison conventicles d'iceulx, et *donné à disner* en sa ditte maison à SCHEELE GERRYT. etc. [1]); en

[1]) MARCUS, Sententiën en Indagingen, p. 26.

zekere CORNELLE DE AMSTERVEEN onderging dezelfde straf omdat hij te drinken had gegeven aan de oproerigen en ketters van Vianen [1]. In hetzelfde jaar werd eene zekere ELIZABET VAN DEN KERCKE ter dood veroordeeld, omdat zij de predicatie der nieuwe religie had bijgewoond en de predikanten en hoofden der beeldstormers had *gelogeerd* en *gehooft* [2].

Uit de aangevoerde placaten en uit vele gewijsden voorkomende in de evengenoemde verzameling, ziet men, dat verschillende benamingen in zwang waren geraakt, om de onderscheidene wijzen van deelneming aan te duiden. In eene uitspraak tegen zekere beeldstormers in het jaar 1569 [3] worden afzonderlijk vermeld degene, welke *zelfs handdadige* geweest zijn, en de *hulpers*. Zoo komt ook veel voor de benaming van *medepligtigen* en *medehulpers* [4]. In de boven aangehaalde placaten zagen wij de woorden *faulteurs* en *aanhengeren* gebruikt; ook *com-*

---

1) MARCUS, Sententien en Indagingen, p. 38.
2) MARCUS, l. l., p. 325.
3) MARCUS, p. 360.
4) MARCUS, p. 11, 286, 313.

plicen en *consoorten* [1]); en wanneer in de vonnissen de fransche taal werd gebezigd, duidde men de hoofddaders aan door de woorden *chef des rebelles*, *autheurs*, *principaulx et moteurs*, *conducteurs et producteurs* [2]). Voor de medepligtigen en begunstigers had men de benaming van *fauteurs*, *adhérens*, *favorisant et étant complices et assistens* [3]).

In vele placaten zoowel van de 16de eeuw als vroeger wordt dikwijls de straf der misdadigers aan den regter overgelaten. Hierdoor kon men, niettegenstaande het gebrekkige der wetgeving ten opzigte van de waardering der misdrijven, en de geringe evenredigheid, die daarin vaak in acht genomen werd tusschen het misdrijf en de straf, in vele gevallen in deze leemte voorzien, en soms eene zekere mate van wijsbegeerte bij de toepassing der strafwet in het oog houden, en alzoo de zwaarte der straffen eenigzins doen afhangen van de bijkomende verzwarende of verligtende omstandigheden. Dit is zelfs den

---

1) Cf. MARCUS, p. 266, 274, 278, 281, 292, 294, 297, 299, 303. 301, 341.

2) Zie MARCUS, p. 26, 59, 117, 144.

3) MARCUS, p. 68, 83, 85, 181.

regters als een pligt voorgeschreven in de Criminele Ordonnantie van PHILIPS II van 1570, en wel in art. 58, waar men het volgende leest: »Ende beroerende de extra-ordinaryse delicten, oft andere overtredingen ende contraventiën van onse placcaten, daer die penen ende boeten gelaten zijn tot arbiterschepe van de jugen ende regters, dewelcke zy zoe weynich estimeren ende arbitreren, dat zy bynae die misdaden ongestraeft laten: wy willen ende belasten denselven, dat sy die rechtveerdelyken ende *in der equiteyt* estimeren ende *arbritreren* sullen, ende in zaken ende materiën meest importerende advys nemen van goede geleerde mannen, nyet suspect wesende, die zweeren sullen hun advys te geven nae hun beste verstant ende jugement, nae God, den rechte, ende hun conscientie, ende dat zy deen noch dandere van de partyen geen advys gegeven en hebben, ende die delicten ende contraventiën te overwegen, *nae die qualiteyt, circumstantiën ende gelegenheyt van der zaken*, ende hierinne zulx te useren, dat de pene *nyet en excedere* die qualiteyt van de delicten, noch oick dat deselve nyet ongepunyeert, oft de straff van die illusoir en blyven.... etc."

Evenzoo bepaalt ook art. 38 van de Ordonnantie op den Stijl, dat de regters, wanneer de straffen arbitrair zijn, »sullen navolgen die termen van rechte, stellende die penen *nae advenant van der misdaet ende delicte.*"

Maar niettegenstaande deze tamelijk milde wetsbepalingen, over wier al dan niet verbindende kracht in de Nederlanden steeds groote onzekerheid heeft bestaan [1]), zoude eerst in de 17de eeuw, nadat mannen als DE GROOT, PUFENDORF, THAUMASIUS en andere beoefenaren van het Natuurregt in hunne geschriften de stellige wetgeving aan de wijsbegeerte van het regt hadden getoetst, een nieuw tijdperk aanbreken voor de wetenschap van het strafregt in het algemeen, en voor de ontwikkeling van de leer der compliciteit in het bijzonder.

---

1) Mr. A. OUDEMAN, Over de regtskracht der Crim. Ordonn. van Koning PHILLIPS II in ons Vaderland. Nederl. Jaarb. voor Regtsgel. en Wetg. 1842, bl. 174 volgg.

VI.

INVLOED DER REGTSGELEERDHEID, WETGEVING EN REGTSPLEGING OP DE LEER DER MEDEPLIGTIGHEID GEDURENDE DE REPUBLIEK DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

---

§ 1.

REGTSGELEERDHEID.

Onder de uitnemende regtsgeleerden, die in de 17de eeuw zulk een' heilrijken en vruchtbaren invloed oefenden op den voortgang en de ontwikkeling der wetenschap, bekleedt voorzeker HUGO DE GROOT de eerste en voornaamste plaats. Ook in zijne geschriften echter ontwaart men de blijvende kracht van het Romeinsche regt, ook hij ontleent daaraan voor een

groot deel de zedelijke waardering der misdrijven; en ofschoon hij wel hier en daar een meer christelijk beginsel huldigt en op het regt toepast, dwaalt hij toch soms af in de gehechtheid aan de vooroordeelen van zijn' tijd en aan de diep ingewortelde denkbeelden van zijne voorgangers [1]).

In zijne *Inleiding tot de Hollandsche regtsgeleerdheid* roert hij slechts ter loops de leer der deelneming en medepligtigheid aan, als hij zegt: » tot wederevening dan zyn gehouden alle die yemand door misdaet hebben verkort, ook die de daet niet en hebben gedaen, maer die de daet ofte 't gevolg van dien, voor soo veel yemant daerby is verkort eenigsints veroorsaken door doen ofte laten. Door doen, als door belasting, toestemming, heeling, medestant, aenradinge, aenprysing. Door laten, soo wanneer yemant, sulx van regtswegen schuldig zynde, de misdaet niet en belet ofte en openbaert, daer hy het kan doen. Ende alle dese zyn door 't aengeboren regt tot wederevening gehouden, elk in 't geheel, mits

---

1) Zie over DE GROOT en zijne leer aangaande compliciteit, V. HOOREBEKE, p. 116 volgg.

dat een betalende anderen zijn gevrydt [1]." Hij volgt dus geheel en al de leer van het Romeinsche regt, dat elke medewerking tot het feit even strafbaar is als de daad zelve, hetgeen ook blijkt uit eene andere plaats van dezelfde *Inleiding*, waar hij zegt: »Ende zyn tot sulx gehouden niet alleen die *hantdadig* zyn geweest, maar ook die met deselve zyn geweest *in vaerde en in velde*, ofte andersints blykelyk de dootslag hebben veroorsaekt [2]."

In zijn onsterfelijk werk daarentegen *de Jure Belli ac Pacis*, handelt DE GROOT meer uitvoerig over ons onderwerp. Hij staat daarin stil bij de verschillende wijzen, waarop men deel kan nemen aan het misdrijf van een' ander: »qui factum vitiosum jubent, qui consensum requisitum adhibent, qui adjuvant, qui receptum praestant, aliove modo *in ipso crimine* participant: qui consilium dant, laudant, assentantur: qui cum ex jure proprie dicto teneantur vetare non vetant (Zie wegens dit beginsel van het Canonisch regt hiervoren, bl. 83), aut cum teneanter ex simili jure opem

---

1) B. III, Dl. 32, § 12.
2) B. III, Dl. 33, § 4.

ferre injuriam patienti non ferunt, qui non dissuadent cum dissuadere debeant, qui factum reticent quod notum facere ex jure aliquo tenebantur [1])." Deze allen wil hij gestraft hebben, indien zij met een misdadig opzet gehandeld hebben; men ziet echter, dat hij de grenzen van de medepligtigheid te ver uitstrekt; hij wil als zoodanig met straf bedreigd hebben handelingen, die zeker wel zedelijk strafbaar zijn, maar die niet vallen onder het gebied van de strafwet, die niet onderworpen zijn aan het oordeel van den menschelijken regter. Hij beschouwt de medepligtigheid in haren ruimsten omvang, in hare betrekking tot het geweten, en bepaalt zich niet tot zoodanige daden, die in het belang van eene beschaafde maatschappij moeten voorgekomen of gestraft worden. Hij neemt toch aan, dat degene, die, kennisdragende van het ontwerp van een misdrijf, hetwelk hij kon en moest verhinderen, dit niet gedaan heeft, zich zelf daaraan schuldig maakt, en door dat verzuim geoordeeld moet worden toegestemd te hebben in het feit. Tot staving van zijn gevoelen haalt hij aan, dat CICERO

---

[1]) Caput XXI, § 1.

tegen PISO zeide: »neque vero multum interest, praesertim in consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus rempublicam vexet, an alios vexare patiatur;" en hetgeen BRUTUS in een' brief aan CICERO zeide: »alienae igitur, inquies, culpae me reum facies? Prorsus alienae, si provideri potuit, ne existeret;" voorts hoe volgens het Romeinsche regt hij, die toelaat, dat eene slavin onteerd worde, voor den dader wordt gehouden [1]; dat in D. lib. IX. tit. IV de noxalib. action. bepaald is: »si servus, sciente domino, occidit, in solidum dominum obligat; ipse enim videtur dominus occidisse." Wij zagen echter hierboven, dat het Romeinsche regt den *conscius* niet als medepligtige beschouwde, tenzij hij behalve dat medeweten ook nog den misdadigen wil had gehad (zie hiervoren bl. 95). Maar ook dan nog kan men den zoodanige naar de beschouwing van het hedendaagsche strafregt geen medepligtige noemen, daar de wil, afgescheiden van elk uiterlijk bedrijf, niet strafbaar is.

DE GROOT erkende eene strafbare medepligtigheid in het herbergen van misdadigers, maar hier verheft

---

[1]) D. lib. XL, tit. VIII.

hij zich tot de beginselen van het Volkenregt, en handelt over het verleenen van een toevlugtsoord aan hen, die in een ander land een misdrijf hebben gepleegd. In sommige gevallen weigert hij die wijkplaats, en wil, dat de voortvlugtige of gestraft of aan de buitenlandsche mogendheid uitgeleverd worde [1]).

SIMON VAN LEEUWEN in zijn werk, getiteld *Roomsch Hollandsch regt*, hetwelk eene meer uitvoerige ontvouwing is van de hoofdpunten in de beknopte *Inleiding tot de Hollandsche regtsgeleerdheid* van DE GROOT behandeld, spreekt ook in eenige weinige hoofdstukken over het Criminele regt, en in het voorbijgaan komt hier en daar iets voor over strafbare deelneming. Hij verdeelt de misdrijven in die »tegens de Hooge maght en de overheyt, andere tegens het leven, tegens het ligchaam, tegens de

---

1) Lib. II, c. 4. »Cum vero non soleant civitates permittere ut civitas altera armata intra fines suas poenae expetendae nomine veniat, neque id expediat, sequitur ut civitas apud quem degit qui culpae est compertus, alterum facere debeat, aut ut ipsa interpellata pro merito puniat nocentem, aut ut eum permittat arbitrio interpellantis."

natuyrlycke vryheyt, tegens de eer ofte goede naem, ende andere tegens ofte in het goedt." Bij de drie eerste soorten spreekt hij met geen enkel woord over medepligtigheid; tot de vierde brengt hij onder anderen ook de misdaad van maagdenroof, en zegt: »die een Doghter met gewelt vervoert is de doot-schuldigh..... Hierom werden oock gestraft dewelcke raedt ende daedt tot het vervoeren gegeven hebben, doch met minder ende kleynder straffe." Tot staving van zijn gevoelen beroept hij zich op het Romeinsche regt, Novell. leon. 53 in verb. et si non nuptae.

Daarentegen zegt hij in zijn werk, getiteld *Proces Crimineel*, dat bij maagdenroof alle misdadige medewerking strafbaar is als de daad zelve: »maar in Joffer Roof werd de saak hoger opgenomen, daar in niet alleen de wil voor de daad werd opgenomen, maar ook die *daartoe raad of daad gegeven hebben*, *of de behulpsame hand geboden hebben*, met de straffe des doods gestraft moeten werden [1]).

Nog strenger is hij ten opzigte van hen, die een'

---

[1]) Proces Crimineel VI, 4.

ander tot een misdrijf aanzetten, daar hij zegt: »die gene die haar selven laten huyren en gebruyken om iemand tot een schelmstuk te brengen, ende die een ander daartoe huyren ende uytmaken, off enige middelen gebruyken om iemand tot een misdaad te bewegen, syn ten allerhoogsten ende swaarder straffbaar, als die het feyt selff begaan [1]."

In het hoofdstuk van het *Roomsch-Hollandsch regt*, waarin over *misdaedt in of tegens goedt* wordt gehandeld, wordt ook gewag gemaakt van hen, »welcke de dieven en schelmen willens ende wetens ophouden ende herbergen," en gezegd, dat tegen de zoodanigen is voorzien, »by placcate van den 16 Decemb. 1595 ende den 14 Maert 1614, art. 11, maer wert daer soo seer niet opgestaen, ende werden de sodanige nae exigentie van de saeck arbitralyck gecorrigeert ende gestraft [2]."

In 1764 verscheen te Arnhem een nagelaten werk van Mr. JOHAN MOORMAN, uitgegeven door den beroem-

---

1) Proces Crimineel IV, 8.

2) In de *Censura Forensis* spreekt S. V. LEEUWEN over het aangeven van den eenen *socius criminum* door den anderen. Pars. II, lib. II, c. 7, nº. 25, c. 9, nº. 2, 3, 4 en 5.

den Gelderschen regtsgeleerde JOHAN JACOB VAN HASSELT, behelzende eenige »Verhandelingen over de misdaden en derzelver straffen," veelal bearbeid naar de beginselen van het Romeinsche regt, doch ook met verwijzing tot Duitsche en Nederlandsche wetten en uitleggers. De laatste afdeelingen van dat werk zijn aan de leer der deelneming en begunstiging gewijd; zoo wordt in het 4de hoofddeel van het 3de boek gehandeld over *Helers*. De schrijver begint met de definitie: »een heler is soo iemant, die gestolene goederen bergt, of een quaeddoender inneemt, of die door een belooninge of een gedeelte van gestolene goederen t' ontfangen een dief weghelpt en laet loopen." Of deze laatsten eigenlijk wel onder den algemeenen naam van helers gerangschikt behooren te worden, zoude men naar het nieuwere strafregt moeten betwijfelen; in hetzelfde hoofdstuk worden zij dan ook later met stilzwijgen voorbijgegaan, wanneer de schrijver bij de verdeeling der helers slechts deze drie soorten vermeldt: 1°. hen, die gestolen goederen aannemen en verbergen, 2°. die misdadigers huisvesten, 3°. die dieven met hunne gestolen goederen innemen. De

twee eersten zijn volgens zijne meening de eigenlijke helers, de laatsten zijn *receptateurs.* Verder wordt de vraag der strafbaarheid behandeld, en bespreekt hij achtervolgens verschillende gevallen; wanneer namelijk iemand een' dief en gestolene goederen had ingenomen en verborgen, of wanneer hij slechts een van beiden had geheeld; in welk laatste geval hij eene door den regter te bepalen straf moest ondergaan, terwijl de eerste dezelfde straf als de dief had te lijden. Maar in de placaten werd deze onderscheiding niet in acht genomen; in Gelderland toch moesten alle verbergers en helers van dieven en gestolen goederen, naar willekeur gestraft worden, daar zelfs de straf van hen, die nog erger misdadigers, bijv. moordenaren, huisden, aan den regter was overgelaten; in Utrecht daarentegen gold de regel: »die gestolen goed wetens herbergt is punierlijk wie den *principalen* [1]); hetzelfde was vast-

---

[1]) Zie MATTHAEUS, de Criminibus ad lib. XLVII, Dig. tit. I. *de furtis*, C. III, 12. MATTHAEUS noemt schuldig aan *receptatio*, »qui latrones vel alios maleficos sciens dolo malo susceperit, occultaverit; quive, cum apprehendere posset, pecunia accepta, vel surreptorum parte, dimiserit." En wat hunne

gesteld in het vroeger vermeld placaat van Holland van 16 Dec. 1595 en van 14 Maart 1614, maar, naar het verhaal van S. VAN LEEUWEN [1]), werd deze bepaling niet nageleefd. Het volgende hoofdstuk handelt over eigenlijke deelneming en medepligtigheid, of, zoo als MOORMAN spreekt, over *hulpe en*

---

straf aangaat zegt hij, »mitius puniri eum, qui tantum recepit latronem vel alterius criminis reum, non etiam societatem scelerum turpisque lucri cum eo contraxit; eadem autem poena affici eum, qui societate scelerum contracta recepit." Zie, ad lib. XLVII, Dig. tit. X, de receptatoribus, C. I, 1 en C. II, 2. — Over de strafbaarheid van den lastgever tot een misdrijf, zegt hij: »qui jussit ordinaria poena perinde tenetur, ac si sua ipse manu scelus perpetrasset. Ei vero qui paruit, in levioribus ignoscitur, in atrocioribus non quidem ignoscitur, poena tamen propter jubentis vim mitigatur. — Non eadem ratio mandati est, quae jussus: cum enim invitus nemo mandatum suscipere cogatur, uterque ordinaria poena afficiendus erit et qui mandavit, et qui mandatum crimen executus est. — Alia sane causa est ejus, qui non mandavit crimen, sed cum posset prohibere non prohibuit: item ejus, qui crimen ab alio perpetratum ratum habuit: quorum ille non ordinaria poena, sed extra ordinem mitius puniendus est; hic vix poenam meretur, cum per rerum naturam fieri vix possit, ut alienum crimen ratihabitione facias tuum." Zie ad lib. XLVIII, Dig. tit. XVIII de poenis, C. IV. 14, 15, 16.

1) Roomsch Hollandsch Regt, IV, 29 No. 12.

bijstand der misdadigers," met beroep op het boven aangehaalde art. 177 der Peinliche Gerichtsordnung van KAREL V. (Zie hiervoren bl. 120.)

In dat artikel worden twee soorten van medepligtigheid, door hulp en door raad, onderscheiden. De laatste is ook tweeërlei, enkele raadgeving, en *overreding;* in het werk van MOORMAN worden echter deze benamingen niet gebruikt; hij noemt beide soorten *raadgevinge* 1), en houdt de laatste alleen voor strafbaar, zeggende: »dese soort van raadgevinge is onwettig en misdadig ..... In dit laatste geval wil den uitmuntenden Criminalist Carpzovius soo een aenrader meer voor een helper, als wel voor een aenrader gehouden hebben. Dit dus vaststaende beschrijft TABOR de bijstand aldus, dat het is een hulp gepaart met een quaed overleg, waermede iemant een misdadiger dient en denselve die toebrengt; en den raad of raadgevinge bepaelt hy te syn een sterke en krachtige overredinge, waerdoor iemant een an-

1) Volgens hem komt *consilium*, *raad*, ook voor als het met zich zelven te rade gaan, overleggen, en heet dan *beradinge*.

der beweegt, dat hy met 'er daad selve een misdaed uitvoere." — Verder wordt er gehandeld over de drie soorten van deelneming, 1°. die *vóór de daad* hetzij de misdadiger »in de naeste daed aan de misdaed is," hetzij hij »van het verrichten der misdaed noch verre af is en ondertussen geeft een ander hem raad, hoe die misdaden te verrigten, stelt hem gereedschappen en hulpmiddelen ter handen;" 2°. *gedurende het delict*, b. v. ten einde de verhindering te beletten, of het tegenhouden van eenen vlugteling, het wegdragen van gestolen goederen; 3°. *na de daad*, bijv. »wanneer iemant een misdadiger herbergt, beschermt en belet, dat hy op order van den Richter niet kan worden gevat en gevangen." De schrijver is het met den wetgever der Carolina eens, dat medepligtigheid moet worden gestraft »na onderscheid der gevallen;" dat zij derhalve niet altijd even strafbaar is als de daad zelve, en voegt er nog bij, »dat op soo een raad en hulpe de daad gevolgt zy." Hieruit besluit hij, dat de medepligtige *gedurende de daad* als de misdadiger moet gestraft worden, hetzij hij de daad zelve helpe uitvoeren, hetzij hij raad schaffe of gereedschappen of andere hulp-

middelen; daarentegen moeten zij, die *na* het feit op eenige wijze behulpzaam zijn, (de begunstigers) die hij tot de 3de klasse van medepligtigen brengt, eene ligtere straf ondergaan, »omdat soo iemant in soo een geval tot de misdaed geen schult heeft, noch ook een mededeelgenoot van de daad wordt."

Er wordt eindelijk in het werk van MOORMAN gehandeld over de deelneming door medeweten en niet-aangifte. De schrijver meent, dat men daardoor niet medepligtig, niet schuldig wordt, namelijk indien het geldt eene reeds gepleegde daad; in het tegenovergestelde geval is men, volgens zijn oordeel, wel degelijk verpligt, het strafbaar voornemen te openbaren. Op den eersten regel noemt hij echter drie uitzonderingen: 1°. indien de medebewuste tevens medepligtig is; 2°. indien hij de misdaad moest en kon beletten, uithoofde van eenen ambts- of bijzonderen pligt [1]); 3°. in geval van zeer zware misdaden, als hoogverraad, vadermoord, struikrooverij,

---

1) Zie art. 69 Crim. wetb. voor het koningrijk Holland en het Précis des discussions et délibérations sur le Code Crim. de la Hollande. Amsterd. 1810, 4°. p. 75, suiv.

enz. Ten vierde voegt hij er nog bij de gevallen, waarin de placaten of publicatiën de aangifte mogten bevelen.

In eene reeks van *Regtsgeleerde Verhandelingen over lijfstraffelijke Misdaden*, uitgegeven te Amsterdam in 1781, komt er eene voor over »de straffen van den doodslag wanneer onder veelen den dader niet is te ontdekken." Onder die *veelen* kunnen gerangschikt worden ouders, geneesheeren en anderen, die de vrucht afdrijven; zij, die lastgeven tot eenen moord, de straatschenders, struikroovers, gehuurde sluipmoordenaren en allen, die oorzaak van een' opzettelijken, ja voorbedachtelijken doodslag zijn; »hetgeen echter moet worden verstaan van een *directe oorzaak*, die het naaste aan de daad is, en welke bestaat in een quade wil en boos voornemen en in een *speciaale* lastgevinge tot het dooden, en niet in een *generaale*, daar geen quaed opzet in voorkomt." Al dadelijk wordt in deze verhandeling verwezen tot de wetsbepaling uit de Carolina of Peinliche Gerichtsordnung van KAREL V, vroeger door ons vermeld, waar men leest: »so etliche personen mit fürgesetzten und vereinigten willen und muth jemand böslich

zu ermörden, ein ander hülf und beystand thun, die selbe thäter alle, haben das leben verwürkt 1)." en de ongenoemde schrijver is natuurlijk van meening, dat, in geval de bedoelde personen niet met opzet om eenen moord te begaan bij het feit tegenwoordig waren, de straf ligter behoort te zijn dan die op doodslag met voorbedachten rade gesteld, en aan 's regters oordeel moet worden gelaten; overigens stemt hij geheel en al met de Carolina in, en zegt, dat het niets ter zake doet, of de verslagene door ééne of door meer wonden het leven verloren hebbe, of één der personen of alle handdadig zijn geweest, want alle hebben zij toch hulp verleend willens en wetens vóór en gedurende de daad, en verdienen, naar die beschouwing, gelijke straf als de dader.

Verder stelt zich de schrijver het geval voor, dat een moord gepleegd zij door meerdere personen, waartoe een of sommige het ontwerp reeds hadden gesmeed, terwijl de andere toevallig bij het feit tegenwoordig waren. Hij beweert, in overeenstemming met de voorouderlijke begrippen

1) Zie hiervoor bl. 121.

dat deze, alleen door dat bijzijn op de plaats van het misdrijf, schuldig zijn, al is het dat zij den dader niet helpen; maar toch wil hij hun niet de gewone maar slechts eene arbitraire straf opleggen.

Voorts wordt in deze verhandeling gevraagd, hoe te handelen indien aan iemand, die reeds eene doodelijke wond ontvangen heeft, nog andere niet doodelijke worden toegebragt? de schrijver wil hem, die oorzaak was van de eerste wonde, met den dood, en de anderen met eene arbitraire straf hebben gestraft, tenzij mogt blijken, dat ook zij het opzet hadden om te dooden, in dit geval moeten ook zij de zwaarste straf ondergaan. Wanneer de mishandelde, van wiens verwonding nog niet blijkt of ze doodelijk zij of niet, door een' derde om het leven gebragt wordt, moet hij, die de eerste wonde heeft toegebragt, slechts voor verwonding en niet ter zake van doodslag gestraft worden, zelfs indien hij den wil had gehad om te dooden; deze is althans de meening, die in de regtsgel. Verhand. wordt verdedigd.

Nog een ander geval wordt daar besproken, te weten wanneer meerderen gezamentlijk een' persoon ombrengen, zonder dat iedere wond op zich zelf

doodelijk zij; hier wil de schrijver allen tot eene arbitraire straf veroordeeld hebben, zelfs wanneer het mogt blijken, wie de eigenlijke aanlegger van het gevecht was, en dat de overigen hem slechts hulp en bijstand hadden verleend. Dit is echter een bijna ondenkbaar geval; men kan zich toch moeijelijk voorstellen, dat verschillende personen eenen derde op hetzelfde oogenblik ieder eene wond toebrengen; doen zij het niet gelijktijdig, dan verandert de zaak, en kan het onderzoek niet moeijelijk vallen, wie van hen de doodelijke wond heeft veroorzaakt; blijkt het dus, wie deze heeft toegebragt, dan is hij schuldig aan doodslag; blijkt dit niet, dan kan men geen van allen wegens doodslag veroordeelen; niet echter, omdat zij geen van allen daaraan schuldig zouden zijn, maar omdat men den doodslager niet kent. Maar stel, dat de verslagene reeds aan de derde wond overleden zij, hoe zullen zij gestraft moeten worden, die hem nog eene wond toebrengen, en wel zulk eene, die niet doodelijk zoude geweest zijn, en die ook niet is toegebragt met den wil om te dooden? Zij zouden zeker geen zwaardere straf verdienen dan voor verwonding; maar ook

dit schijnt een bijna ondenkbaar geval, en zoude hedendaags worden geacht te behooren tot hetgeen men noemt *délit manqué* [1]).

Uit meer andere geschriften van het laatst der 18de eeuw blijkt duidelijk de vooruitgang der regtswetenschap en de meer en meer toenemende zucht van toepassing der wijsbegeerte op het strafregt.

In 1796 gaf Mr. H. CALKOEN uit zijne *Verhandeling over het voorkomen en straffen der Misdaden*, waarin hij zeer aandringt op eene naauwkeurige inachtneming van evenredigheid tusschen de misdrijven en de straffen en deze onderling. Onder anderen zegt hij, aangaande ons onderwerp het volgende: »Wij behoeven hier slechts met een enkel woord aan te merken, dat, gelijk er tusschen de misdaden en derzelver straffen, zekere evenredigheid en onderling verband behoort te zijn, het uit dien hoofde van zelf spreekt, dat wanneer verscheide personen zich

---

1) Bij vele oude schrijvers vindt men deze vraag behandeld aangaande de strafbaarheid van hen, die gezamentlijk eenen moord of doodslag begaan, naar aanleiding van de l. 11, § 3. D. ad leg. Aquil. Zie onder anderen CARPZOVIUS, *Practica Rerum Crim.* Cap. 25.

te samen aan dezelfde misdaad schuldig gemaakt hebben, die *Modificatie* der straffen, zo veel mogelijk, evenredig zijn moet aan het deel, 't welk ieder aan de gepleegde misdaad gehad heeft. Onder een bende struikroovers en huisbrekers, werpt zich gemeenlijk één tot hoofd der bende op, die de mindere posten onder zijn' *complicen* verdeelt. Wanneer dus deze laatsten, volgens de wet, gehangen worden, doet men hun hoofd geen onrecht altoos, indien hij nog strenger gestraft wordt."

Terwijl bij ons GROTIUS, ANT. MATTHAEUS, S. VAN LEEUWEN en anderen hun licht verspreidden, ontbrak het elders natuurlijk ook niet aan bekwame criminalisten, die echter voornamelijk de gronden van het Romeinsche regt aankleefden. Onder hen nam in Frankrijk JOUSSE eene aanzienlijke plaats in, en ook op de Nederlandsche regtsgeleerdheid waren zijne geschriften van merkbaren invloed [1]). Uit dien hoofde achten wij het noodig, eenige oogenblikken bij de door hem voorgedragen leer betrekkelijk ons onder-

---

[1]) Dit straalt onmiskenbaar door in de werken van H. CALKOEN en D. VOORDA.

werp, te verwijlen. Hij volgde meest, soms letterlijk, de oudere Italiaansche en Fransche practische beoefenaren van het regt, als FARINACIUS, JULIUS CLARUS, BOERIUS. Zijne ontvouwing der beginselen aangaande de strafbaarheid der deelneming en medepligtigheid is vrij uitgebreid, en komt op het volgende neder. Men kan op vijf wijzen deelgenoot zijn van een misdrijf [1]),

1°. en coopérant et prêtant secours;

2°. en obligeant, persuadant ou engageant de le commettre soit par ordre ou conseil ou mandat, etc.

3°. en y adhérant après qu'il est commis, soit par applaudissement ou par récompense, ou en partageant ou récelant ce qui en provient, tels que les effets volés; ou bien en facilitant l'évasion et la fuite du coupable, ou en lui donnant retraite pour le dérober aux poursuites de la justice;

4°. C'est encore participer en quelque sorte à un crime, que de ne pas l'empêcher, en le révélant, lorsqu'on sait que quelqu'un prend des mesures pour

---

[1]) Zie JOUSSE, Traité de la Justice Criminelle de France, tome I. titre II. p. 20 suiv.

le commettre; surtout lorsqu'il s'agit d'un crime qu'il est intéressant pour l'Etat de ne pas laisser commettre;

5°. On regarde comme complice en matière d'écrits et libelles, ceux qui les impriment, ou qui les vendent et débitent, ou qui les rendent publics, de quelque autre manière que ce soit.

Het medewerken tot een misdrijf (la coopération à un crime) verdeelde JOUSSE, even als MOORMAN en anderen, in handelingen *vóór*, *gedurende* en *na* het feit, en even zoo onderscheidde hij drie graden van strafbaarheid van hen, die zich daaraan hadden schuldig gemaakt; deze leidde hij echter niet af van genoemde drieledige medewerking, maar, met JULIUS CLARUS en even als MOORMAN wilde hij, dat de medepligtige dezelfde straf zou ondergaan als de dader, indien het misdrijf ware gepleegd ten gevolge van eene afspraak. Zelfs ook zonder zulk vooroverleg onderging hij dezelfde straf, indien hij was geweest de *naaste* oorzaak, *la cause prochaine et immédiate du crime* [1]), (zie hiervoren *de directe oorzaak* bl. 154)

---

[1]) »On entend par *cause prochaine*, zegt JOUSSE, celle sans

s'il a été présent dans le temps qu'il a été commis, et qu'il en ait facilité l'exécution soit par sa présence, soit par quelqu'autre acte de sa part." Maar was hij slechts eene verwijderde oorzaak geweest, zoo moest hij ligter gestraft worden. Als derde geval stelt JOUSSE, wanneer het twijfelachtig bleef, of de medepligtige al dan niet deel had genomen aan een vooroverleg. »Alors," zegt hij, »si ce complice a retiré chez lui le coupable, ou a facilité son évasion, et que le crime soit de nature à mériter la peine de mort, on pourra le condamner à la question préparatoire, du moins sans réserve de preuves." Het kan ook gebeuren, merkt hij verder aan, dat een medepligtige zwaarder moet gestraft worden dan de dader, namelijk indien uit dien bijstand eene grootere misdaad voortvloeit, dan die van den dader, b. v. wanneer de zoon hulp leent tot het ombrengen van zijnen vader.

In afzonderlijke paragraphen behandelt de Fran-

---

laquelle le crime n'eût pu être commis; et par *cause éloignée*, celle sans laquelle le crime eût été également commis." Verder geeft hij als *cause prochaine* op het wacht houden gedurende het plegen der daad.

sche Regtsgeleerde vervolgens elke der vijf wijzen van deelneming; daar deze proeve echter bepaald is tot de historische ontwikkeling van het vaderlandsch regt, meenen wij de vermelding van JOUSSE met het aangevoerde te kunnen besluiten.

---

§ 2.

WETGEVING.

Dezelfde gestrengheid van beginselen, die men bij de reeds genoemde schrijvers vindt, volgens welke medepligtigheid in strafbaarheid veelal gelijk werd geacht aan de daad zelve, en zelfs als medepligtigheid vele handelingen werden aangerekend, die voor den menschelijken regter ongestraft hadden behooren te blijven, treft men eveneens aan in de toenmalige provinciale of stedelijke wetgeving. In de denkbeelden, die daarin doorstralen, is nog niet veel vooruitgang op te merken, wanneer men ze vergelijkt met die uit het later tijdperk der middeleeuwen. — De gansche leer der compliciteit bleef steeds weifelend; terwijl de deelneming, welke ook, bij sommige placaten met arbitraire straf werd bedreigd, was

in andere wederom voor volmaakt gelijke gevallen, dezelfde straf bepaald, die *den daders* werd opgelegd. Zoo vindt men onder anderen in een placaat van 5 Mei 1654 door de Staten van Utrecht strenge straffen, geeseling en verbanning, gesteld op het boosaardig feit van het afsnijden en stelen van paardenstaarten, terwijl, ingeval van herhaling van misdrijf, nog brandmerk er bij werd gevoegd, en eene slotbepaling de volgende bedreiging inhield tegen de begunstigers: »verbieden ook alle en een yder eenige afgesneden staarten ofte manen te koopen, ofte handelen van jongens ofte andere, die billijken suspect mochten wesen, van deselve manen ofte staarten gestolen en afgesneden te hebben, op poene van als complicen en heelders van dieven en gestolen goederen gestraft te worden, tot arbitragie van den Hove en Gerechten [1].” In een placaat van 3 Julij 1700 werden tegen hetzelfde feit van verminking nog strengere straffen gesteld, zoodat de herhaling van misdrijf aanleiding gaf tot de doodstraf, terwijl voor de begunstigers in het vorige placaat bedoeld, bepaald

[1]) Gr. Utr. Plac. B. I, p. 722.

werd, dat zij als *heelders en medepligtige* gestraft zouden worden *met de straffen hier vooren gestatueert.* Zelfs werd er in gezegd: *sullen alle degeene, die daarbij mogten present geweest zijn, met deselve poenen worden gestraft.* Van eigenlijke medepligtigheid wordt in deze verordeningen niet gesproken, maar deze zal wel zooveel strenger gestraft zijn, wanneer reeds begunstiging door koopen of heelen (dat hier ten onregte medepligtigheid genoemd wordt) en zelfs het eenvoudig tegenwoordig zijn (niet-verhindering), onder zulke zware bedreiging werd verboden.

Over het algemeen wordt slechts in enkele der toenmalige strafwetten over medepligtigheid in engeren zin gesproken, meestal over mededaders en beguntigers. Hieruit moet men echter niet afleiden, dat er onderscheid gemaakt werd tusschen de verschillende soorten van medepligtigheid, integendeel, niet alleen, dat in den regel alles gelijkelijk gestraft werd, of liever, dat de verschillende straf niet daarvan afhing of de deelneming bestond in medepligtigheid, mededaad of begunstiging, maar zelfs werd de benaming der onderscheidene soorten van medepligtigheid veelal door elkander gemengd. Wat die namen

aangaat, de meer algemeene van *complices* was nu reeds zeer in zwang geraakt; veel wordt die gevonden in vereeniging met dien van *faulteurs*, wanneer er gesproken wordt van hulp of bijstand, *na* het feit verleend, door de misdadigers te *huysen*, *hoven ofte herberghen*. Voorts was ook nog eene zeer gebruikelijke uitdrukking van algemeene beteekenis, die van *coöperateurs, coöpereren*. Want, bij deze woorden heeft men niet altijd te denken aan *mededaad*. Zoo worden in een placaat van 1612 van de Staten van Utrecht [1]) door dat woord in vereeniging met *faulteurs* de begunstigers bedoeld: »Soo is't dat wy ten eynde de voorsz. gebannen persoonen, overtreedende het voorsz. bannissement, ontdekt, gesaiseert en gestraft mogen worden, volgende de voorsz. sententien, geinterdiceert en verboden hebben, interdiceren en verbieden by desen, allen en een yegelyck van de ingesetenen.... den voorsz. gebannen personen op hare erven, plaatsen ofte gronden, noch in hare huysen, scheepen, schuyten, wagens of karren te ontfangen, ofte te herbergen, te verbergen, of vervoeren, sonder het-

[1]) Gr. Utr. placaatb. I, p. 739.

selve alvorens en terstont aan de Magestraat en Hoog-Officier aan te brengen, ten eynde de voorsz. gebannen dadelyck gesaiseert en in handen van de justitie mag gelevert worden, op poene van 200 ponden van 40 grooten vlaamsch het pond, by ieder van de contraventeurs te verbeuren, soo dickwyls en menigmaalen sy daarvan achterhaalt sullen worden, en daarenboven gestraft te worden als *faulteurs* en *coöperateurs* van de voorsz. boosdoenders [1])."

Het schijnt echter, dat het niet gebruikt werd dan voor zoodanige medepligtigheid, die in deze of gene bepaalde behandeling bestond, niet voor verzuim, medeweten, niet-verhinderen.

Ook het woord *medepligtig* komt in de 17de eeuw reeds dikwijls voor, is echter niet zoo omvattend als *complice*, en wordt niet anders gebruikt dan voor onze hedendaagsche klassen van *mededader* en *medepligtigen*; zoo vindt men het in eene publicatie van 23 Dec. 1625 [2]): »ende wort by desen belooft eene veree-

---

[1]) Men ziet, dat hier twee straffen worden bedreigd, eene boete voor het overtreden van het placaat op zich zelf, en eene arbitraire straf voor het feit, als begunstiging der daders.

[2]) Gr. Utr. Placaatb. III, p. 410.

ringe van hondert gulden aan die geene, die den handdadigen weet aan te brengen, ende sal men syn naam secreet houden, of soo hy daar *medepligtig* aan ware sal vryheyt genieten."

In deze publicatie wordt een toen en later heerschend beginsel uitgedrukt, dat namelijk de aanbrengers van een of ander misdrijf, of van zich schuil houdende misdadigers niet alleen eene belooning verdienen, maar zelfs, zoo zij zich mede aan het feit schuldig hebben gemaakt, door de aangifte geheel van straf bevrijd worden. Men zie eene menigte verordeningen van de 17de en 18de eeuw; b. v. de Public. van 18 Aug. 1635. Ordonn. van 13 Dec. 1632. Placaat van 21 Julij 1675. Placaat van 5 Mei 1705, van 7 Jan. 1723 [1]).

Men vergelijke inzonderheid een placaat, uitgevaardigd bij gelegenheid van de ontdekking der zamenzwering van de zonen van OLDENBARNEVELT [2]), waarin gezegd wordt: »Al soo der ontdekt is een seer grouwelyke ende schandelyke conspiratie tegens den staet

---

1) Allen te vinden in het Gr. Utr. Placaatb. III.

2) Te vinden in C. BRANDT. Historie der Reformatie IV, p 945.

ende welvaart van 't landt, ende dat men daervan onder anderen, als medebeleiders ende aandrijvers bevint te syn:.... beneffens diversche andere personen, die dan ook alle vluchtig geworden ende soo men verstaet gemeint syn haer te salveren in Brabandt, ofte andere des Vyants Quartieren....... Soo is't dat men by desen allen ende yegelyk verwittight, dat deghene die de voornoemde latiterende personen ofte eenige van dien, ofte ook anderen van hare fauteurs ofte complicen ..... sal komen te openbaren ende aen te brengen ..... sal worden vereert met de somme van vier duisent karolus gulden .... ende dat soodanige aenbrengers, boven alle 't selve genieten sullen impuniteyt ende pardon van 't selve delict, indien sy luyden mede daer aen schuldigh souden mogen wesen."

Men ziet uit dit placaat, dat er ook afzonderlijke benamingen waren, als *Beleyders*, *Aendryvers*, voor hen, die de eerste oorzaak waren van het plegen van een misdrijf, die anderen daartoe hadden aangezet.

---

§ 3.

REGTSPLEGING.

De noodlottige gebeurtenis vermeld in het in de vorige paragraaf aangehaalde staatsstuk levert ook in andere opzigten eene belangrijke bijdrage tot het onderwerp, hetwelk wij behandelen. De vele personen, die daarin betrokken waren, namen, op verschillende wijze en in zeer ongelijke mate, deel aan de misdaad. — »WILLEM VAN OLDENBARNEVELT, Heer van Stoutenburg, des onthalsden Advocaets jongste zoon, dus luidt het verhaal van BRANDT [1]), was het hooft en de voorbaerighste *aendryver* des aenslaghs, die ook syn broeder REINIER VAN OLDENBARNEVELT Heer van Groeneveldt der saeke *meewustig* maekte, en schoorvoetende in syn schuld inwikkelde........ ADRIAEN ADRIAENSSOON VAN DYK, geweesene secretaris te Berkel, CORS JANSSOON VAN ALPHEN, ADRIAEN VAN DER DUSSEN, die getrout was met de dochter van wylen ELIAS VAN OLDENBARNEVELT, Pensionaris der stadt Rotterdam, voorts HENRICUS

[1]) Historie der Reformatie IV, 59, bl. 901.

SLATIUS, geweesen Predikant te Bleiswyk, en syn swager CORNELIS GERRITSS. VAN WOERDE, Schrijnwerker tot Rotterdam, telt men onder de voorbarigste *aendryvers*, *beleiders* en *helpers:* en onder de *medewustige* vondt men JAN en ABRAHAM BLANSAERT, WILLEM JANSS. PARTY en anderen, daer na te melden; ook eenige eenvoudige en vroome luiden, die 't geen hun daer van ter ooren quam niet geloofden of verfoeiden, en omdat sy *'t verswegen* in lyden quaemen."

Het voornemen der zamenzweerders was den Prins VAN ORANJE te Rijswijk, werwaarts hij dagelijks reed, in het uit- of instijgen van de koets, van kant te maken; dit zoude verrigt worden door eenige daartoe gehuurde personen; daarenboven moest er een hoop volks in de nabijheid zijn, om de daders des noods bij te staan.

De personen, welke men tot eigenlijke daders of moordenaren bestemd had, waren onder anderen JAN en ABRAHAM BLANSAERT en WILLEM JANSZ. PARTY, die door BRANDT slechts *meewustigen* worden genoemd, daar zij al spoedig, nadat hun het plan was bekend gemaakt, overeenkwamen, om wel het beloofde geld aan te nemen, maar de daad niet uit te voeren, of

zoo als BRANDT zich uitdrukt: »voorts besloten se dat se in de saek niet souden doen, maar dat se VAN DIJK souden bedriegen." VAN DIJK behoorde namelijk met KORENWINDER, VAN DER DUSSEN, SLATIUS en GERRITSZ. VAN WOERDEN na STOUTENBERG tot de hoofdaanleggers der zaak. Zij, die de daders zouden beschermen, waren JAN KLAESSOON uit het Suidtlandt, HERMAN HERMANSZ. van Emden en DIRK LEENDERTSS. van Katwijk aan den Rhijn; althans, om hen te overreden, zeide men hun, »dat het eene goede saek was en sonder gevaer; dat eenigen van Leyden souden komen om 't feit te doen, en dat sy alleen op de wacht souden staen, om d' anderen, die 't werk souden doen, te versekeren, en des noods te hulp te komen." Nog werden naderhand vier matrozen uit Rotterdam in de zaak gewikkeld, die, door eene goede belooning overgehaald, zich bereid verklaarden, een zeker *exploit met eenige anderen te doen* (zoo als BRANDT zegt), zonder dat zij echter wisten, wat er van de zaak was. Deze vier matrozen nu waren het, die den aanslag verijdelden: de dag was reeds bepaald, waarop het feit zoude geschieden, alles was in gereedheid gebragt, de daders met de anderen, die hen zouden

bijstaan, waren in den Haag gekomen, ieder wist zijne taak, en ontving voor het laatst nog eenig handgeld met de vermaning om zich kloekmoedig te gedragen. Maar juist deze milde handgelden, en de achterhoudendheid der aanleggers, die hun het ware geheim zelfs op dit oogenblik nog niet mededeelden, ofschoon de volgende dag voor de gruweldaad bestemd was, gaven den matrozen uit Rotterdam argwaan; zij vermoedden, dat er iets meer achter stak, dan men hun beduidde, en besloten de zaak den Prins VAN ORANJE te openbaren. Hiertoe gingen zij terstond naar Rijswijk, en maakten hem alles bekend, wat zij van de zaak wisten. Hierop greep men natuurlijk terstond de vier personen, die zich in den Haag bevonden, CORNELIS GERRITSZ., HERMAN HERMANSZ., JAN CLAESZ. en DIRK LEENDERTS. De overige deelgenooten ontkwamen het vooreerst, hetwelk eene publicatie ten gevolge had, waarbij op de hoofden van SLATIUS en VAN DIJK als *medebeleyders en aendryvers* eene premie gesteld, en hun, die hen zouden komen *te openbaeren ende aenbrengen* beloofd werd *impuniteyt van 't selve delict indien sy luyden mede daer aen schuldig souden mogen wesen*; voorts hield

de afkondiging nog in een verbod om *de coupabele personen te logeren, hoven, huysen, oft in eeniger manieren te bergen.* Weldra werd VAN DIJK gevat, ofschoon hij reeds eenen zekeren GERRIT VAN TOL gevonden had, die hem niettegenstaande dit verbod herbergde. Men bragt VAN DIJK *aen de pley om hem meer bescheits van de hoofden, aenraders en medewustigen uit de keel te wringen.* Ook KORENWINDER werd al spoedig gevangen en met den *huisman, die hem geherberght had ten selven dahge in den Hage op de gevangepoort gebraght. Daerna heeft men te Leiden, den vierentwintighsten Februarius drie burgers.... in hechtenis genoomen, die 't hunnen ongelukke iet gehoort en niet aengebraght hebbende, dat dier bekochten* 1). Het viertal personen, dat het eerst in den Haag gevat was na het ontdekken van den aanslag, werd zonder op het verschil van toerekenbaarheid te letten, onverbiddelijk ter dood gebragt; zij ondergingen alle gelijke straf, ofschoon een van hen, CORNELIS GERRITSZ. zeker een veel grooter aandeel in het misdrijf had gehad dan de andere; hij

1) BRANDT, II. p. 965.

was een van de leiders, had geld uitgedeeld en de overige verleid; deze hadden slechts aangenomen, een feit te volbrengen, maar waren nog niet tot een begin van uitvoering gekomen; ja zelfs is het waarschijnlijk, dat zij *niet eens juist wisten* waar het eigenlijk om te doen was. Ook JAN en ABRAHAM BLANSAERT en PARTHY, die, zoo als hiervoren gezegd is, tot daders waren bestemd, maar besloten hadden zich daartoe niet te laten gebruiken, werden ingelijks met den dood gestraft. *Dus storven*, zegt BRANDT, *de twee gebroeders* BLANSAERT, ... *die nevens* PARTHY *daerop storven en ten uiterste daer by bleven dat se nooit van meening waeren den Prins te dooden: maer die echter 't feit geweeten, het geld aengenomen, hunne hulpe belooft en de saek geswegen hadden: doch in 't sin gehadt met een dubbel verraedt* VAN DYK, *en anderen, die hun betrouden, aen te brengen, en in lyden te helpen* [1]).

Men ziet dus, dat allen, zonder onderscheid of zij een voornaam dan wel gering deel hadden gehad aan deze zamenzwering, dezelfde straf ondergingen.

---

1) BRANDT, II. p. 1085.

In het *Recueil van Keuren en Costumen van Amsterdam*, door den Secretaris Mr. GERARD ROOSEBOOM verzameld en uitgegeven in 1654, vindt men alles bij een wat te dier stede in geval van misdrijf gebruikelijk was. Om tot de kennis te komen van hen, die aan het feit of medepligtigheid daaraan schuldig waren, begon men met allen, die er iets van mogten weten, op te roepen en te ondervragen, daarop werd eene publicatie uitgevaardigd houdende, »dat Burgermeesteren en schepenen belasten en ordonneren eenen yegelycken, dien den persoon of personen 't voorsz. feyt ghedaen hebbende weten, gehuyst, ghehooft ofte versteken hebben, 't sy in schepen, schuyten of andere plaetsen, dat sy den selven terstont te voorschyn brengen, op peine van aen den lyve gestraft te worden, tot discretie van myne E. Heeren van den Gerechte." Daarenboven werd eene belooning toegezegd aan den aanbrenger, en kwijtschelding van straf, in geval van medeschuld. (Z. hiervoren, bl. 168). Voorts moesten alle herbergiers, indien er iemand in hun huis gekwetst werd, den naam van den gewonde en van den dader aan den Officier opgeven, en wel

binnen twaalf uren, op boete van tien gulden; dezelfde verpligting rustte op de Barbiers, die den mishandelden persoon verbonden hadden, en op »alle Meesters ofte Chirurgyns, die by henselven of by hen luyden vrouwen, of andere dienaren, yemanden van eenighe wonden, buylen, contusiën ofte andere quetsuren verbinden [1]. Op gelijke boete moesten zij ook onderzoeken, wie hem gekwetst had, en den naam van den vermoedelijken dader aan den schout bekend maken. Wat aangaat de straf van medepligtigheid, bij sommige misdrijven vindt men in hetzelfde *Recueil* het volgende bepaald: »die den Heere syn ghevanghenen ontweldigen, de Boeyen opbreecken, *of helpen opbreken*, den ghevanghenen daer uyt halen ofte *helpen*, verbeuren lyf en goedt, besonder indien de voorsz. ghevangenen gheapprehendeert syn om capitale delicten; ende indien de delicten syn arbitrael oft civiel, soo worden deghene,

---

1) Verg. hierbij art. 27 en art. 32 der Instructie voor de Heelmeesters ten platten lande in het Koningr. der Nederl. 31 Mei 1818. HAMELSVELD, *Nederl. Pandect.* IX, 431 volgg. — LA BIDART DE THUMAÏDE, *des vices de la législat. pharmaceutique belge.*

die den gevangenen met subtyle vonden, ende niet met gewelt uythelpen, gecorrigeert tot arbitragie van den Rechter."

HENRICUS BROUWER in zijn werk *de Jure Connubiorum* verhaalt, bij de behandeling der leer betrekkelijk de misdaad van schaking (raptus) [1]), een voorval dat juist des tijds (1664) in den Haag had plaats gehad, en ook hier verdient vermeld te worden wegens de onderscheiden soorten van deelnemers, die er in betrokken waren. HANS DIDERIK DE MORTAIGNE, de dader van dien maagdenroof, plaatste op zekeren dag tegen 10 ure 's morgens eenige vertrouwde lieden nabij het huis, waar de minderjarige jonkvrouw, CATRINA VAN ORLEANS, op welke de aanslag gemunt was, woonde. Een van hen klopt aan en geeft voor, haar in persoon eenen brief te moeten overhandigen; in hare tegenwoordigheid toegelaten zijnde grijpt hij haar onverhoeds aan en sleept haar met geweld naar zijnen heer, die haar in een rijtuig ontvoert, terwijl een ander de deur gesloten houdt, opdat de huisgenooten haar niet zouden te hulp ko-

[1]) Lib. 2, Cap. 23, p. 629, (uitg. van Delft 1714).

men. In de nabijheid van Utrecht gaan zij met twee dienaren scheep en komen eindelijk te Kuilenburg aan, waar zij, voorgevende verloofd te zijn en met onderling goedvinden de schaking gepleegd te hebben, de verzochte wijkplaats erlangen en binnengelaten worden, terwijl eenige lieden van hun gevolg op een' afstand achterblijven om voor de paarden te zorgen. Den volgenden dag vroegen zij een vrijgeleide; maar dit werd door den Graaf van Kuilenburg geweigerd, die eerst zekerheid wilde hebben omtrent de toestemming der jonkvrouw van ORLEANS, maar hun inmiddels vergunde te blijven. Ondertusschen bragten hare bloedverwanten en vrienden bij de Staten Generaal zooveel te weeg, dat alle in den Haag aanwezige gezanten werden uitgenoodigd, bij de Regering van hun land te willlen aandringen, om den dader en zijne medepligtigen de verdiende straf te doen ondergaan, indien deze moggten worden gegrepen. De Graaf van Kuilenburg wilde echter de schuldigen niet uitleveren, omdat deze bevestigden, dat de schaking met onderlinge toestemming was geschied; want, gelijk BROUWER leert, zoodanige schaking werd niet voor strafbaar gehou-

den: »si vero nullis persuasionibus, pollicitationibus, malis artibus, seducta fuerit puella, verum amore furens ipsa sollicitaverit juvenem, vel proco conspirans consensit raptioni; atque in alium locum abducta, se ab eo non vi sed gratia stuprari passa fuerit, scribit Groenewegen, neque poenas raptus hoc casu locum habere, neque ullam actionem eo nomine fisco hodie competere" [1]). Toen evenwel de Graaf

---

[1]) Ook Mr. JOANNES LOENIUS, in zijne »Decisiën en Observatiën, uitgegeven door Mr. TOBIAS BOEL, 1735, verhaalt dezen maagdenroof, (casus decimus, p. 64, volgg.) en merkt daarbij aan, »dat, gelyk als de boven geallegeerde DD. meest alle daarin overeenkomen, de straffe des doods in l. un. Cod. de raptu virg. indistincte gestatueert, soo tegen *de daders* als *medehelpers* in 't ontvoeren, 't zy dat sodanige ontvoeringe met of tegen wil van de ontvoerde is geschied, by *ons* soo generaal niet doorgaat nog geobserveert werd; maar alomme gelet en ingesien op wat manier sulke ontvoeringe is toegegaan, of deselve geschied zy *met den wil* van de ontvoerde of *tegen den wil*, en dat daarna ook de straffen werden geregulcert; en nooyt de straff des doods geinfligeerd aan sulk een, die iemand met syn volkomen wil en consent komt te vervoeren." Om dit zijn gevoelen te staven, ofschoon het in strijd was met art. 18 der Politieke Ordonnantie van Holland en Westfriesland, art. 33 der Pol. Ordonn. van Zeeland, art. 85 van 't Egtreglement der Staten-Generaal en art. 29 der Egtordonn. van Utrecht, zegt hij verder, dat de keizerlijke

eindelijk, zwichtende voor de scherpe bedreiging van de Staten Generaal, den schaker (raptor) zoude uitleveren, was deze nergens te vinden; de jonkvrouw werd aan haren vader teruggegeven en allen ingezetenen verboden den misdadiger te herbergen of in hunne huizen op te nemen. MORTAIGNE was namelijk den vorigen nacht met behulp van een' zekeren Officier (»Praefectus turmae") gevlugt. Deze laatste werd gevat en met de dienaren van den schaker, die achter waren gebleven om de paarden te verzorgen, naar den Haag opgezonden. Te Bremen werd MORTAIGNE herkend en in hechtenis genomen; terstond

---

regten bij ons niet anders van kracht waren, dan voor zoover zij met de billijkheid overeenkwamen, terwijl het toch eene ongehoorde wreede zaak zou wezen hem, die met toestemming van het meisje haar schaakt, met den dood te straffen, daar ook de intentie van die wetsbepalingen niet anders is geweest, dat men daarom te verstaan heeft, voor zoo verre de straf met het gepleegde feit correspondeert, en het delict zoo zwaar is, dat het noodzakelijk de doodstraf verdiend heeft. Hierbij verwijst LOENIUS ten overvloede naar art. 6, Cap. 4 der Costumen en Keuren van Zeeland in het Groot Placaatboek, Dl. 4, p. 997, naar de Statuten van Friesland, B. II, tit. 12, en naar de meening van den Raadsheer HUBER in het 2de Dl. van zijn »Hedendaagsche Regtsgeleerdheid," B. III, C. 6, N°. 18.

werd er iemand afgezonden om hem naar den Haag over te voeren; hij wist echter nogmaals te ontkomen, zoodat men niet anders kon doen, dan zijne goederen verbeurd verklaren en bepalen, dat hij met den dood zoude gestraft worden, indien hij ooit mogt worden gevat. Degene, die hem en de jonkvrouw bij de schaking met het rijtuig had vervoerd, werd gegeeseld, gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard. Van de twee medepligtigen, die in overleg met den dader in de woning der jonkvrouw waren gekomen, werd de een opgehangen, de andere ten gevolge van opgekomen krankzinnigheid, aan de menschelijke geregtigheid onttrokken. De Officier, die den dader in de vlugt had bijgestaan, werd gebannen; degene, die naar Bremen was gezonden om hem gevankelijk naar den Haag te voeren, doch door wiens schuld hij andermaal was ontvlugt, werd eerloos verklaard (infamia notatus) en onbekwaam tot de krijgsdienst, terwijl de overigen, hetzij medehelpers of begunstigers, die den dader hadden ondersteund of gehuisvest, volgens de bestaande wetten op schaking en maagdenroof werden gestraft. — De toerekening van het gebeurde aan

de verschillende deelnemers was alzoo geëvenredigd aan hunne meerdere of mindere werkzaamheid vóór, bij of na het feit; degene, die, met den dader zamengespannen hebbende, aan de uitvoering zelve van het feit hadden deel genomen, ondergingen de straf, waartoe ook hij was veroordeeld. De medepligtige na het feit, die de vlugt van den dader had begunstigd, werd met regt ligter getraft.

Meer dan ééne criminele sententie van verschillende hoven, uit de 18de eeuw, levert eene belangrijke verscheidenheid op van deelneming aan misdrijf. — Een gewijsde van het provinciale Hof van Utrecht den 25sten April 1705 tegen zekere ELSBET BRUGGING uitgesproken, veroordeelt haar ter dood ter zake van begunstiging van of medepligtigheid aan diefstal. Zij hield namelijk eene tapperij, maar maakte voornamelijk haar werk van het huisvesten en ver-verbergen van misdadigers, en wel bepaaldelijk van zekere personen, berucht wegens herhaling van diefstal. Zoo kwamen deze personen onder anderen tot haar na het plegen van huisbraak te Tiel en bragten de gestolen voorwerpen mede, die, na door ELSBET te zijn gewaardeerd, door haren man werden gekocht,

en door haar weder verkocht, terwijl een gedeelte haar ten geschenke werd gegeven. Uit het vonnis blijkt natuurlijk niet, aan welke soort van deelneming men haar schuldig verklaarde, daar de verschillende trappen van toerekenbaarheid nog niet streng-wijsgeerig werden onderscheiden, maar zooveel is toch zeker, dat zij gestraft werd, en wel met den dood, wegens het *coöpereren tot boosaardige feiten.* Wanneer men de zaak beschouwt uit het standpunt, waarop zich thans de wetenschap bevindt, of liever, waarop de Nederlandsche wetgever van 1847 zich plaatste, zoo komt men tot het besluit, dat ELSBET BRUGGING, door het herhaaldelijk huisvesten der dieven, zich aan medepligtigheid aan diefstal schuldig had gemaakt, aangezien zij daardoor het plegen der daad had bevorderd; even zoo door het helen der ontvreemde goederen. In art. 58 van het wetboek van 1847 leest men wel, dat zij, die voorwerpen, van welke zij overtuigd worden, geweten of geweten te moeten hebben, dat deze door misdrijf verkregen of daaruit voortgesproten waren, helen, bergen, koopen, in ruiling, huur, pand of ten geschenke nemen, verduisteren, vernietigen of

ten voordeele der schuldigen verkoopen, verruilen, verhuren of verpanden, dat deze — zeggen wij — *begunstigers* zijn; maar dit neemt niet weg, dat volgens art. 53 *medepligtigen* heeten, die door het geven van raad of onderrigting, of *op eenigerlei andere wijze*, het plegen van een misdrijf gemakkelijker maken; en het is niet te ontkennen, dat in het bovenbehandelde geval de beschuldigde door de herhaalde herberging en heling het feit aanmerkelijk had bevorderd. — Dat de huisvesting door ELSBET verleend *medepligtigheid* heeten kon wegens herhaling, blijkt genoegzaam uit het vonnis, waarin zij gezegd wordt »uyt de tappersneringhe gescheyden te zijn *omme* de voorsz. dieven ende andere van die slag te beter *te konnen huisvesten*, ende alleenlyck *haer werck* gemaeckt te hebben omme haer huys *voor dieven en vagebunden open te zetten.*" Voorts had zij zich ook ingelaten met over eenige *nog te plegen* diefstallen met zekere AERRIKJE TEEUWEN in briefwisseling te treden, om inlichtingen te bekomen; ook hierdoor maakte zij zich dus aan medepligtigheid schuldig.

Voorbeelden van andere soorten van medepligtigheid levert het vonnis in 1707 te Rhenen gewezen

tegen zekere AELTJE CORNELIS, *alias* PIRLAPOMP. Behalve dat zij daarin schuldig verklaard wordt aan huisbraak en diefstal meermalen met hare *complicen* gepleegd, komt er tot nadere aanduiding van hare strafbare deelneming in voor, dat zij de wacht had gehouden, terwijl anderen een misdrijf begingen. Hierdoor was zij natuurlijk medepligtige, want zij verligtte en ondersteunde door deze hare daad willens en wetens eene door anderen voorgenomene handeling. In hetzelfde vonnis wordt zij verklaard bekend te hebben, dat zij tegenwoordig was toen hare dochter van een kind beviel; dat deze aan het ongelukkige schepsel na 10 dagen, mede in hare tegenwoordigheid, met een' duim de hersenen had ingedrukt en dat »sy gevange daer tegen *niets ter wereld had geprotesteert*, nemaer ter contrarie, dat sy gevange het kind, nog levendig zynde, den hals had omgedraeyt." Uit deze woorden kan men opmaken, dat ook nog in het begin der 18de eeuw als medepligtige werd beschouwd degene, die bij eene misdaad tegenwoordig zijnde, haar niet had verhinderd, verg. hiervoren bl. 83 en 142; anders behoefde er immers in het vonnis geen melding van gemaakt te

worden, dat zij tegen den moord »niets ter wereld had geprotesteert." Voorts blijkt uit die woorden, dat de gevangene met hare dochter het kind had omgebragt; beide waren zij daardoor schuldig aan kindermoord; dat de gevangene niet medepligtige, maar wel degelijk daderes was, is duidelijk, daar *zij* toch eigenlijk den dood had veroorzaakt [1]).

Een merkwaardig vonnis was ook dat, hetwelk den 9 Aug. 1732 uitgesproken werd tegen zekere PETERNEL PETERSE, wegens *gepremediteerde raad*, *hulpe en assistentie tot het perpetreren van eene execrable moort.* Zekere FIJ DIRKSE had namelijk eenen langen tijd getracht eenen welgezeten man tot echtgenoot te verkrijgen, en meende daarin door diens dochter gedwarsboomd te worden; zij besloot derhalve haar van kant te maken. Tot dat einde verstond zij zich met haren broeder en de bovengenoemde PETERNEL PETERSE, eene waarzegster. Zij kwamen overeen, dat FIJ DIRKSE en haar broeder het meisje zouden ombrengen, terwijl de waarzegster een mes zoude lee-

---

[1]) Daders zijn, die in persoon een misdrijf plegen of pogen te plegen. Art. 51, Wetb. van 1847.

nen en hare kunst aanwenden ter bereiking van hun doel. FIJ DIRKSE had namelijk eene gouden haarnaald van het meisje gestolen, en wilde zich daarvan bedienen om haar plan te volvoeren. Daarom wilde zij met haren broeder het meisje opzoeken en brengen ten huize van de waarzegster, die haar dan zoude wijs maken, dat zij met gemelden broeder van FIJ DIRKSE naar een zeker boschje buiten de stad moest gaan, zich laten blinddoeken, en dat zij alsdan hare haarnaald zoude terug bekomen. Dat plan, hoe ruw ook overlegd, gelukte. Het meisje werd vermoord door FIJ DIRKSE en dezer broeder, met behulp van een mes, geleend van PETERNEL PETERSE. Deze was dus schuldig aan medepligtigheid vóór de daad door het leenen van het werktuig, door het geven van raad en door hare waarzeggerij, gelijk ook het vonnis zegt: »*dat zy gevange in allen dezen tot uitvoering van zulk een execrabel delict, niet alleen met alle bedenkelyke hulpe en raad, en zulks om haar vuil gewinshalve, van tyd tot tyd heeft gecoöpereert, maar ook door hare Duyvelskonstenarye dien boozen aanslag kragtig gesecondeert en aanleidinge gegeven, om met dies te meer apparentie van effecte het geprojec-*

teerde te velvoeren; zonder welken de executie van het voornemen hagchelyker en veelligt ter dier tyd ondoenlyk zou geweest zyn." Uit deze laatste uitdrukkingen blijkt, dat men begon in te zien, hoe toch eigenlijk alle medepligtigheid niet even strafbaar was; dat er omstandigheden kunnen voorkomen, die hare strafbaarheid soms zeer verhoogen, tot welke zeker die behoort, dat zonder de medepligtigheid de daad niet zoude zijn gepleegd; echter was de tijd nog niet daar, op welke men zoude begrijpen, dat medepligtigheid met eene mindere straf moet bedreigd worden dan de daad zelve; daarom volgen ook in het vonnis deze woorden: »*En nadien sodanige gepremediteerde raad, hulp en assistentie tot het perpetreren van de voorsz. execrable moort toegebragt, naar regten strafbaar zynde als de Moort zelfs, in een land, alwaar eene goede Justitie vigeert, op het rigoureuste naar verdiensten en anderen ten exemple behoort gestraft te worden, zoo is 't*". . . . *etc.*

VII.

BATAAFSCHE REPUBLIEK.

Terwijl na het midden der 18de eeuw al meer en meer in Europa de behoefte gevoeld werd aan eenheid en gelijkvormigheid in de wetgeving en de wetten in het algemeen aan een wijsgeerig onderzoek werden onderworpen, ontbrak het niet aan mannen, die, treurende over de schromelijke misbruiken, welke de criminele regtspleging bezoedelden, zich in het belang der menschheid geroepen achtten, de strafwetgeving in 't bijzonder te helpen hervormen. MONTESQUIEU, BECCARIA en VOLTAIRE, SONNENFELS en HOMMEL, BLACKSTONE, FILANGIERI, en een gansch heir van welwillende verkondigers der meer opgeklaarde begrip-

pen, verspreidden hun licht over de verwarde denkbeelden, die de wetenschap van het strafregt zoolang hadden beneveld; vooral wezen zij op de te groote gestrengheid of liever wreedheid der straffen. Door den invloed van hunne geschriften, door de weldadige en onafgebroken beoefening van het natuurregt, welke tot de meer juiste afbakening van het gebied van zedekunde en Regt leidde, gevoelde men steeds levendiger het gemis van eene stellige strafwetgeving, en ook in ons vaderland dacht men er aan, om in deze leemte te voorzien [1]).

In 1777 gaf de Amsterdamsche advokaat AMALRY aldaar uit zijne *Beschouwing der Crimineele Zaken*, waarin hij klaagt over de onzekerheid der strafwetten, daar men dikwijls niet wist, of deze of gene verordening nog van kracht ware, en zelfs, of zij ooit kracht van wet had gehad; terwijl daarenboven zoovele regtspunten (onder anderen de leer der toe-

---

[1]) Zie GOCKINGA. de doctrinae Juris Crim. incrementis inde a seculo duodevigesimo, Gron 1826, en DE MAREES V. SWINDEREN, de studio quod legislatores, inde a Sec. XVIII, parte posteriori, in legibus criminalibus reformandis posuerunt. Gron 1827.

rekening) in het Latijn waren behandeld of uit Latijnsche bronnen moesten verklaard worden, ofschoon vele schepenen en andere regters die taal niet magtig waren. »Is het dan wel onmogelyk, vraagt de schrijver, (p. 26), dat een misdaadiger gevonnist word op een wet, waarvan en den text en de uitlegginge zo wel aan den Rechter als aan den gerechte onbekend zijn?" Voorts is hij zeer tegen de *arbitraire* straffen 1); »een Rechter, zegt hij, heeft alleen maar magt uit hoofde van de wet: en een wet, die een straf laat aan het *arbitraire* van den Rechter, kan bezwaarlijk een wet heeten. Niets is mogelyk geschikter om den deur aan tyranny en onrechtigheden te openen." Met nog veel meer grond bestrijdt hij de gewoonte, om, wanneer een misdrijf niet volkomen bewezen was, den beschuldigde eene ligtere straf op te leggen, onder den naam van *extra-ordinaire* 2).

---

1) Zie p. 41.

2) Zie wat in het bovengemeld geschrift van H. CALKOEN voorkomt omtrent de noodzakelijkheid van een Wetboek, bl. 189 volgg; en in het *Vertoog over de ongerijmdheid van het samenstel onzer hedendaagsche Regtsgeleerdheid en Praktijk* van Mr. W. SCHORER, Middelb. en Amsterd. 1777.

Reeds in de publicatie van de Regten van den mensch en Burger (31 Jan. 1795) had men eenheid van wetgeving als onmisbaar voorgesteld en beloofd; den 19den Aug. 1796 deed de Commissie tot ontwerping van eene constitutie in de Nationale Vergadering eene voordragt tot invoering van een algemeen burgerlijk en lijfstraffelijk wetboek, en in 1798 werd na vele moeijelijkheden eene algemeene Commissie van wetgeving benoemd, waarvan 5 leden bepaaldelijk voor de redactie van het lijfstraffelijk wetboek. In 1804 zag het licht het, aan het staatsbewind der Bataafsche Republiek ingediend, ontwerp van Strafwet, bekend onder den naam van dat van ELOUT en DONKER CURTIUS. Gelijk de algemeene strekking van dien arbeid al te leerstellig werd geoordeeld, zoo was dit mede het geval met hetgene over deelneming en medepligtigheid daarin voorkwam. In het 1ste boek, hoofdstuk II, waarin gehandeld werd over het onderscheid en de waardering der misdrijven, luidde art. 69 als volgt: »Daar tot de uitvoering eener misdaad dikwijls velen medewerken, moet de schuld van die allen gewaardeerd worden naar het aandeel 'twelk elk hunner in het bedrijf heeft.

Art. 70. De deelgenooten en medepligtigen aan eene misdaad zijn:

a. *Hoofd*oorzaken.

b. *Bij*oorzaken.

c. *Mindere* oorzaken.

Art. 71. Hoofdoorzaken eener misdaad zijn de zoodanigen, die, door doen, of laten [1]), teweeg brengen, dat eene misdaad, welke anders niet zoude gepleegd zijn, bedreven wordt.

Art. 72. Die dus tot het plegen van misdaad bijzonderen last of bevel geeft, of eenen anderen dwingt, is hoofdoorzaak der begane misdaad.

Art. 73. Bijoorzaken eener misdaad zijn de zoodanigen, die zooveel zij vermogen medewerken tot eene misdaad, welke ook buiten hunne medewerking zoude gepleegd zijn.

---

[1]) *Door doen of laten:* Een blijk van het nog altijd heerschend beginsel, dat ook niet-verhindering van misdaad strafbaar was. Met die woorden werd ook de niet-aangifte van misdrijven, waar men haar als strafbaar beschouwde tot medepligtigheid gebragt. Niet-aangifte van moord b. v. was misdadig volgens het ontwerp en meer of minder strafbaar naarmate men de aangifte verzuimd had met oogmerk om den moord te begunstigen, of wel uit vrees of nalatigheid. Zie B. III, Hoofdst. I, art. 23, volgg.

Art. 74. Mindere oorzaken eener misdaad, zijn de zoodanigen, die slechts een gering deel in het bedrijf hebben, zoodat hetzelve ook zonder die medewerking even gemakkelijk zoude gepleegd zijn.

Art. 75. Zoodanige deelneming dierhalven heeft geene eigenlijke betrekking tot een wezenlijk deel der misdaad zelve, maar alleenlijk tot derzelver meerdere beveiliging, of andere dergelijke bijoogmerken.

Art. 76. Tot welke der oorzaken de verleiders, bijzondere raadgevers, zij, die hoezeer daartoe verpligt, de misdaad *niet beletten* of *niet aangeven*, zoowel als zij, die aan derzelver gevolgen deel nemen, behooren, moet door den regter in elk bijzonder geval naar de hier vastgestelde algemeene regels beoordeeld worden."

In het vierde hoofdstuk van het 1ste boek vindt men bepalingen, aangaande de waardering en toepassing der straffen, benevens hare evenredigheid met de misdaden. Bevel en last tot het begaan van een misdrijf worden als de daad zelve gestraft, evenzoo de verleiding daartoe, indien er eigen voordeel mede bedoeld is; zoo niet, wordt de verleider ligter gestraft. Eene mindere straf ondergaan zij, die enkel

raadgeven. Dwang daarentegen wordt met nog grootere straf bedreigd dan de daad zelve. — Art 17 van het 1ste hoofdstuk, B. III, wil, dat moord, na zamenspanning van velen begaan, aan allen, die bij het plegen van het misdrijf tegenwoordig waren, gestraft worde met het kruis, zonder onderscheid of de misdaad zelve door een' of meer van hen zij uitgevoerd. Hierin ligt het denkbeeld opgesloten, dat ieder der zamenzweerders door de zamenspanning zelve reeds hoofdoorzaak is, en daardoor alleen de straf op moord gesteld heeft verdiend. De vele onderscheidingen, die wij boven zagen, dat in de ten jare 1781 uitgegeven regtsgeleerde verhandeling (zie hiervoren bl. 154) gemaakt werden voor het geval dat meerdere personen te zamen eenen derde van het leven berooven, zijn voor doodslag in dit ontwerp geheel achterwege gelaten: art. 70 van het 1ste hoofdstuk, B. III, bepaalt eenvoudig, dat allen, die den nedergeslagenen met doodelijke wapenen of werktuigen getroffen hebben, den dood moeten ondergaan. — De begunstiging van een misdrijf, of de zoogenaamde medepligtigheid na het feit, is in dit ontwerp ligter strafbaar gesteld. Nog komt een ar-

tikel voor, waarin is vastgesteld, dat hij, die nadat eene misdaad gepleegd is, het lijk, de middelen, waardoor de moord is bedreven, of eenige andere sporen der misdaad verduistert, den dader verbergt, of in zijne vlugt behulpzaam is, strafbaar is met gevangenis of verbanning.

In art. 75—77, hoofdstuk 6, B. III, komen regels voor, omtrent medepligtigheid aan diefstal en begunstiging daarvan. Medepligtigheid wordt als de daad zelve gestraft, namelijk de zoodanige, die bestaat in het des bewust verleenen van hulp vóór of gedurende de daad; voor die daarentegen, waaraan men zich schuldig maakt door zijn werk te maken van heling, is eene bijzondere straf bepaald; evenzoo, doch eene ligtere, voor de begunstiging door het willens en wetens koopen van gestolen goederen.

In hoofdstuk 1, B. III, wordt gehandeld over het tweegevecht; art. 97 aldaar zegt aangaande hen, die als *secondes* een duel bijwonen, dat zij eene daad plegen, die *op zich zelve* misdadig is en strafbaar met ontzegging van verblijf in de plaats van hunne woning voor eenen bepaalden tijd,

De Wetgever van 1804 heeft begrepen, dat het

in vele gevallen eene onverschoonlijke hardheid zoude zijn dengene, die als getuige eene der partijen bijstaat, gelijk te stellen met medepligtigen. Het is niet te ontkennen, dat een secondant de strafbare handeling van een' ander verligt en ondersteunt door zijne tegenwoordigheid en bemoeijingen, ja zelfs verschaft en beproeft hij meest de wapenen, maar zoude het niet tevens onregtvaardig zijn, uit het oog te verliezen, dat hij dikwijls niet dan met tegenzin en gedwongen door den band van bloedverwantschap of vriendschap, eenen man, die het ongeluk had in een duel zijne partij te dooden, als getuige heeft bijgestaan [1]).

Twee jaren lang liet zich het advies der Regering en van het hoogste regterlijke collegie wachten over dit merkwaardig ontwerp, dat gewis als eene schrede voorwaarts hier te lande in kunst van wetten te maken mag genoemd worden; den 24sten October 1806 werd eindelijk, na de verheffing der Republiek tot

---

[1]) Zie over deze vraag S. J. VAN WALCHEREN, Specimen Inaugur. continens quaestiones Jur. Civ. et Crim., Traj. ad Rhen. 1847, quaestio III, cf. quaestio II; en over het tweegevecht in het algemeen Dr. A. V. BRAUNMÜHL, Uber der Zweykampf, Landshut 1826.

een Koningrijk, de meening van het Hoog Nationaal Geregtshof bekend; het oordeel luidde, dat de arbeid, hoe verdienstelijk ook, te veel inhield, wat, in de school behoorende, aan de wetenschap en het doorzigt der regters had kunnen overgelaten zijn. De invoering derhalve van hetzelve als wet werd ontraden.

VIII.

REGERING VAN LODEWIJK NAPOLEON.

Nadat de broeder van den Keizer der Franschen den troon van Holland beklommen had, werd met voortvarendheid aan eene nieuwe codificatie gearbeid. In 1807, den 18den November, benoemde LODEWIJK NAPOLEON eene Commissie, bestaande uit drie leden, die met zulk een' onafgebroken ijver werkten, dat het door hen vervaardigd ontwerp tot wet verheven den 31sten Dec. 1808 reeds afgekondigd werd, onder den naam van Crimineel Wetboek voor 't Koningrijk Holland. De leer der deelneming en medepligtigheid was er in weinige artikelen vervat.

Art. 17. Niet alleen zij, die de misdaad plegen, maar ook, die daartoe op eenige der hierna omschreven wijzen, bevorderlijk zijn, of daaraan deel nemen, zijn strafbaar.

Art. 18. Die door dwang, bevel, last, verleiding, bepaalden en stelligen raad, anderen tot misdaad aanzetten, of daartoe bijzondere onderrigting geven of aanwijzing doen, zijn strafbaar voor de gevolgen, welke uit dit hun gedrag zijn voortgesproten, en door hen hadden kunnen en behooren te worden voorzien. Dwang, bevel, last, verleiding, bepaalde en stellige raad zullen, wanneer de misdaad niet mogt zijn gevolgd, als poging aangemerkt en als zoodanig gestraft worden.

Art. 19. Die door het verschaffen van wapenen, gereedschappen, werktuigen of andere instrumenten tot de misdaad helpen en medewerken, die tot het gemakkelijker plegen gelegenheid geven, of gedurende het misdoen de daders beveiligen, bedekken of op eenigerlei andere wijze voorbedachtelijk de misdaad begunstigen of bevorderen, zullen naarmate der omstandigheden gestraft worden, echter in het algemeen met eene mindere straf dan de gewone misdaad.

Art. 20. De voorschriften in de twee laatst voorgaande artikelen vervat, gelden alleenlijk voor zooverre de wet in de bepaalde gevallen geene bijzondere voorziening mogt hebben daargesteld.

De Hoogleeraar KEMPER in zijn Crimineel Wetb. voor het Koningrijk Holland, met eene inleiding en aanmerkingen, bl. 41 volgg., prijst de beknoptheid van deze voorschriften, vergeleken met die van het ontwerp van 1804 en merkt voorts aan, dat hier gehandeld wordt over de gevallen, »waarin ook aan hen, die niet als de *physieke* oorzaken der misdaden kunnen worden aangemerkt, evenwel de misdaad kan en moet worden toegerekend." Volgens art. 17 is medewerking en bevordering strafbaar, even als in 1804, maar in het Crimineel Wetboek zijn de grenzen van deze bepaald.

In art. 18 zijn twee gevallen begrepen: 1°. dat de de misdaad gevolgd zij, 2°. dat de dwang, de last, het bevel enz. geene gevolgen gehad hebben. In het eerste geval worden de mededaders nooit ligter gestraft dan voor het feit, dat bedoeld en gepleegd is, maar soms zwaarder, wanneer namelijk de gevolgen de bedoeling wel hebben overtroffen,

maar konden en althans behoorden voorzien te worden. Bij dwang, bevel en last is de persoon, die er zich aan schuldig maakt, de zedelijke dader, die zich van den ander als van een werktuig bedient.

De woorden *verleiding, onderrigting en aanwijzing* in art. 18 moeten in een' beperkten zin genomen worden, namelijk de zoodanige, door welke het misdrijf eerst mogelijk, of waardoor het veroorzaakt wordt; andere soorten behooren tot de onbestemde uitdrukking van art. 19: *of tot gemakkelijker plegen gelegenheid geven.* Wat aangaat het tweede geval in art. 18 genoemd, dezelfde bepaling kwam ook voor in het ontwerp van 1804.

In art. 19 worden de graden van strafbaarheid geheel aan den regter overgelaten, die daarbij te letten heeft op alle bijkomende omstandigheden, maar in het algemeen eene ligtere straf moet opleggen, dan die, waarmede het feit zelf gestraft wordt. In het ontwerp van 1804 daarentegen waren die graden zorgvuldig onderscheiden.

Er zijn echter, uit kracht van art. 20 vele uitzonderingen op de regels vervat in de artt. 18 en 19. Voorbeelden hiervan zijn de artt. 64, 65,

67—69, 80, 100—102, 177, 179, 226—229, 239, 357.

In de artt. 67 – 69, 101, 179, vindt men bepalingen tegen hen, die, kennis dragende van een te plegen feit, het niet bekend maken aan de bevoegde overheid. Zij worden ligter gestraft dan de daders, en zijn zelfs vrij van alle straf, indien zij door de aangifte hunnen echtgenoot, of hunne bloedverwanten in de regte lijn, of in de zijlinie hunne bloed- of aanverwanten tot den tweeden graad, aan vervolging zouden blootstellen. — In art. 69 wordt de straf verzwaard voor de zoodanigen, die wegens eenen ambts- of bijzonderen pligt geroepen zijn tot bekendmaking of verijdeling van de misdaad van hoogverraad. Hier is evenwel alleen sprake van het geval, dat de meêwustige slechts *daaraan* schuldig is, want zoo hij het voornemen tot de misdaad gegeheim houdt met boos opzet, ten einde aan de uitvoering bevorderlijk te zijn, zoo wordt hij als medepligtige beschouwd en als zoodanig naar omstandigheden even zwaar gestraft als de dader. (Zie art. 325).

Heling van gestolen voorwerpen en begunstiging

in het algemeen worden volgens de artt. 328, 239 en 357 in strafbaarheid gelijkgesteld met medepligtigheid en mededaad.

Dit Crimineel Wetboek voor het Koningrijk Holland bleef niet lang van kracht. Tengevolge toch der inlijving van ons vaderland bij het Keizerrijk, werd ook de Fransche wetgeving hier ingevoerd.

IX.

CODE PÉNAL EN NEDERLANDSCHE WETTEN, HOUDENDE TIJDELIJKE AANVULLING EN WIJZIGING VAN DAT WETBOEK.

De Fransche Code Pénal, die in den jare 1811 hier te lande kracht van wet verkreeg, en met enkele wijzigingen bij het Vorstelijk besluit van 11 December 1813, na de afschudding van het vreemde juk, voorloopig in stand werd gehouden, verdeelt hen, die aan een misdrijf deelnemen in twee klassen, *les auteurs* en *les complices*. De eerste zijn zij, die door eene regtstreeksche en beslissende handeling aan de uitvoering van het feit deelnemen;

al de anderen zijn *complices*, hetzij hunne medewerking vóór, gedurende of na het feit plaats hebbe; eene medepligtigheid na de volvoering van hetzelve is natuurlijk ondenkbaar, tenzij ze vooraf beloofd ware, zoodat daardoor de uitvoering bevorderd is. Wat nu deze verdeeling aangaat, zij is gewis zeer eenvoudig maar ook hoogst gebrekkig, en dit valt terstond in het oog, wanneer men haar vergelijkt met de wijsgeerige onderscheidingen, die in de nieuwere wetboeken erkend en door de ervaring beproefd zijn.

De Code Pénal immers maakt geen onderscheid tusschen daders en mededaders, waardoor het dikwijls moeijelijk is geweest de vraag te beantwoorden of een diefstal kon gezegd worden door meer dan één' persoon te zijn gepleegd, wanneer één was *schuldig* verklaard, een ander *medepligtig door behulpzaam te zijn in de daden, die het misdrijf hadden voorbereid, gemakkelijk gemaakt of voltooid.* In Augustus 1827 besliste het Fransche hof van Cassatie, dat zoodanige medepligtige als mededader, en gevolgelijk de diefstal als door meer dan één' persoon begaan moest worden beschouwd; dat deze

stelling te algemeen, en in allen gevalle aan twijfel onderhevig was, zal wel geen betoog behoeven [1]).

Maar niet alleen is in den Code Pénal geen onderscheid gemaakt tusschen dadèrs en mededaders; ook de begunstigers worden geheel met de medepligtigen gelijk gesteld. Teregt vraagt CARNOT [2]): »le recélé a-t-il bien réellement le caractère d'une véritable complicité? Que les individus qui ont provoqué, préparé, facilité le crime, en soient réputés les complices; qu'ils doivent être punis des mêmes peines que son auteur, la raison, la justice disent assez qu'il en doit être ainsi; mais qu'un individu qui n'a *coopéré* en rien au crime, qui ne l'a connu qu'après qu'il a été consommé, que dans un temps conséquemment où il n'était plus possible que le crime n'eut pas été commis, en soit réputé le complice et puni comme tel, c'est ce qui choque toutes les vraisemblances."

Er bestaat blijkbaar geen medepligtigheid zonder meer of min onmiddelijke medewerking tot de uit-

1) Zie V. RAPPARD, Aanmerkingen op het Ontw. van een Wetb. op het Strafregt, I, p. 27.

2) Code Pénal, I, p. 201.

voering der daad of zonder voorafgaande hulp verleend met hetzelfde inzigt. Onmiskenbaar hebben de daden van begunstiging eene wezentlijke strafbaarheid, maar niet dezelfde als die van medepligtigheid.

Vermits de Code Pénal niet alleen over misdaden handelt, maar ook in het voorkomen en straffen van van wanbedrijven voorziet, zijn, in de reeds gebleken gehechtheid aan eenheid en gelijkvormigheid, de bepalingen omtrent deelneming en medepligtigheid op beide soorten van misdrijven toepasselijk verklaard.

De definitie van compliciteit, welke de Code geeft, brengt daartoe allen, die overtuigd worden het feit te hebben voorbereid of gemakkelijk gemaakt door middelen, die zij wisten dat daartoe moesten dienen; daarom worden onder de medepligtigen gerekend zelfs zij, die des bewust misdadigers herbergen; en in de zucht tot gelijkstelling al verder voortgaande, straft de wetgever als medepligtigen de eenvoudige helers van gestolen voorwerpen, dat is eene enkele daad van begunstiging (a. 61, 62).

De regelen omtrent ons onderwerp komen voor in de artikelen 60—63, 285 en 293, waar de wet be-

paalt, welke handelingen in het algemeen het karakter van medepligtigheid hebben. »Indépendamment de ces caractères généraux (zegt BOURGUINON [1])) qui s'appliquent à tous les crimes, la loi en établit d'autres que l'on peut considérer comme des caractères spéciaux de complicité, parcequ'ils ne sont réputés tels que pour certains crimes (voyez les art. 102—107, 136, 137, 202, 203, 206, 217, 238—242, 338—341, 380). Die algemeene regelen omtrent compliciteit betreffen eerst de zoodanige, die voortvloeit uit handelingen, welke het misdrijf voorafgaan, en wel in de eerste plaats de eigenlijke mededaad of oorzaak van het feit (*provocatie*); hieraan maken zich schuldig, zij die door *dons*, *promesses*, *menaces*, *abus d'autorité*, *machinations ou artifices coupables*, het misdrijf uitlokken. In de tweede plaats worden genoemd zij, »*qui auront procuré des armes*, *des instruments ou tout autre moyen*, *qui aura servi à l'action*, *sachant qu'ils devaient y servir*," alzoo eene der rijen van medepligtigen in engeren zin. Eindelijk spreekt art. 60 C. P. van de medepligtigheid door het geven van

---

[1]) Manuel d'Instruction Crim., p. 599.

onderrigting, met het doel, om het misdrijf te bevorderen.

Uit al deze handelingen ontstaat die medepligtigheid, welke het misdrijf zelf *vooraf gaat.* De bepalingen overigens der Fransche wetgeving ten aanzien van deze strafbare deelneming, hebben sedert eene uitbreiding ontvangen door art. 1 der wet van 16 Mei 1829 (Staatsbl. N°. 34) *houdende aanvulling van eenige gapingen in het Wetboek van strafregt*, krachtens welk artikel als medepligtige van eene begane misdaad of misdrijf, ook moet worden beschouwd »degene, die, hetzij door aanspraken in het openbaar ten aanhoore van eene verzameling van personen gehouden, hetzij door plakschriften, hetzij door gedrukte of ongedrukte en verkochte of verspreide geschriften, de burgers en ingezetenen zal hebben opgeruid, om eene misdaad of een misdrijf te begaan." Deze bepaling werd ook toepasselijk gemaakt in geval, tengevolge der opruijing, slechts eene poging tot misdaad of misdrijf overeenkomstig art. 2 en 3 van den Code Pénal had plaats gehad [1]).

---

[1]) Verg. voorts de door den Belgischen opstand uitgelokte

In de tweede plaats spreekt art. 60 C. P. van zoodanige medepligtigheid, die voortvloeit uit handelingen, welke *gelijktijdig* met het feit plaats hebben, en wel in de woorden van het 3de lid: »ceux qui auront avec connaissance aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront consommée."

Eene gewigtige vraag kan hier worden geopperd. Wanneer iemand een' ander' behulpzaam is, die zich van het leven wil berooven, zoo is hij niet strafbaar, omdat zelfmoord in de wet niet genoemd wordt onder de misdrijven, en er alzoo van medepligtigheid geene rede kan zijn; maar wanneer men meer doet dan hem behulpzaam te zijn, wanneer men, op zijn verlangen, hem de doodelijke wonde toebrengt, is men dan ook medepligtig aan zelfdooding, of is die daad niet veeleer een moord, en hoe moet hij gequalificeerd worden? Hierover bestaan zeer uiteenloopende gevoelens. Sommigen zien in den

---

en sedert vervallen wet van 3 Nov. 1830 (Staatbl. N°. 75a. 2, waarbij werd voorzien tegen het door woorden of schriften opruijen der menigte tot oproer, of begunstigen van dien opstand.

wil of de toestemming van het slagtoffer de werking van verstandsverbijstering, zoodat die uitgedrukte begeerte van geene waarde en de misdaad even strafbaar moet worden geacht; maar het is niet tegen te spreken, dat er gevallen kunnen voorkomen, waarin men inderdaad den dood als eene gewenschte zaak beschouwt, zonder dat dit een gevolg zij van krenking der zielsvermogens, b. v. wanneer men doodelijk gewond de ondragelijkste pijnen moet doorstaan, en meer dergelijke gevallen. Anderen meenen, dat degene, die toestemt dat hem het leven benomen worde, aan dat feit alle misdadigheid ontneemt, omdat deze zou moeten bestaan in eene regtsbeleediging en door de toestemming van ieder regt, dus ook van het regt van te leven, kan afstand gedaan worden; zoodat een moord met den wil van den omgebragte gepleegd, slechts als strijdig met de openbare orde met eene politiestraf behoorde bedreigd te worden. Weder anderen koesteren wel hetzelfde denkbeeld omtrent het karakter van eene misdaad, maar meenen, dat men niet van elk regt kan afstand doen, allerminst van het leven. Maar deze beide gevoelens steunen op eene verkeerde definitie van

misdaad, volgens welke tot het bestaan daarvan eene regtsbeleediging zoude worden vereischt; eene betere omschrijving geeft de Hoogleeraar BIRNBAUM [1]), hij noemt misdaad eene toerekenbare en wederregtelijke vernieling, vermindering of in gevaar stelling van die goederen, welke de staat allen gelijkelijk moet vrijwaren, en wel door bedreiging en uitvoering van eene wettige straf tegen elken overtreder. Wanneer men deze definitie aanneemt, zoo komt de voorgestelde vraag daarop neder, of bij toestemming van den omgebragte het feit nog is eene wederregtelijke vernieling, vermindering of in gevaar stelling van eenig door den staat te beschermen goed?

Door de toestemming wordt zeker wel het wederregtelijke ten opzigte van den beleedigden persoon opgeheven, maar door een' moord worden nog meer andere regten aangerand dan juist die van den verslagene, namelijk die van den staat, als regt hebbende op de instandhouding van alles, wat kan dienen ter bevordering van zedelijkheid en algemeen welzijn, en op weering van alle inbreuk op beide.

---

[1]) Neues Archiv. 1834, bl. 149 volgg.

Het dooden van een' mensch dus, ook wanneer dit met diens toestemming geschiedt, is een feit, onbestaanbaar met het wezen en de inrigting van eene beschaafde maatschappij, eene schending van deze, en eene misdaad, hoewel geenszins gelijk te stellen met gewonen moord. Dit toch dient vooral te worden opgemerkt, dat, wanneer al de omstandigheid van de toestemming des vermoorden het karakter van misdaad niet kan wegnemen, daaraan echter nog niet alle invloed op de toerekening en strafbaarheid mag worden ontzegd.

In vele wetboeken [1]) wordt de medepligtigheid aan zelfdooding als een misdrijf *sui generis* beschouwd, en er eene afzonderlijke straf voor bepaald. Het is niet te ontkennen, dat dit stelsel niet vrij is van bedenking; er zijn toch ook andere misdrijven, aan welke de toestemming van den beleedigde een geheel ander karakter, eenen meerderen of minderen graad van strafbaarheid geven kan; en door dus alleen bij moord in het geval van toestemming te voorzien,

---

[1]) Onder anderen Allgem. Landrecht für die Preuss. Staaten. Th. II, tit. 20, § 834, en de wetboeken van Rusland, Engeland, Brazilië, Louisiana, Baden.

zoude de wetgever in de niet uitgedrukte gevallen tot eene gevaarlijke redenering *ex argumento a contrario* kunnen aanleiding geven. Daarenboven is de invloed der toestemming van den beleedigde bij sommige misdrijven zeer verschillend, zoodat de wetgever door in dit stuk een' algemeenen regel te willen bepalen, zich al ligt te zeer in leerstellige voorschriften zoude verdiepen [1]).

In den Code Pénal vindt men ook geen gewag gemaakt, van den invloed der toestemming van den vermoorde op de qualificatie van het feit. Van daar de twijfel, hoe de strafwet in zulk een geval moet worden uitgelegd en toegepast? Het Hof van Cassatie te Parijs besliste in 1838, dat een zoodanig feit als moord moest worden beschouwd, omdat beide elementen, die vereischt worden tot het bestaan van eene misdaad, de strafbare wil en de stoffelijke daad, ook hier voorhanden waren. De zaak was deze: een jongeling en een meisje hadden besloten te zamen te sterven, eene afgele-

---

[1]) Zie Mr. A. OUDEMAN, *over de toestemming des beleedigden in het strafregt*, in de Jaarb. van DEN TEX en V. HALL, 1839, p. 533 volgg.

gene plaats werd daartoe uitgekozen, en de wapenen werden gereed gemaakt. Op de afgesprokene plaats gekomen nam de jongeling beide pistolen, rigtte het eene tegen zijn eigen hoofd, en het andere tegen het meisje, dat met hare eigene hand den loop tegen de borst drukte, en op een gegeven teeken loste hij beide. Het meisje stortte levenloos neder; hij zelf daarentegen was niet doodelijk gewond, werd gevat en van moord beschuldigd. Niettemin werd hij van alle vervolging ontslagen, op grond, dat hij slechts van zelfmoord en medepligtigheid daaraan was overtuigd, en deze feiten niet strafbaar waren volgens den Code. Het Hof van Cassatie daarentegen veroordeelde hem ter zake van moord, als hoofdgrond aanvoerende: »Alors même que l'homicide a été provoqué par la victime, il renferme, abstraction faite de cette provocation, les deux éléments du crime, le fait matériel et la volonté de tuer." Het Hof van Cassatie zag dus hier geene zelfdooding en kwam daarin overeen met den Procureur-Generaal DUPIN, die onder anderen zeide: »Est-ce donc là un suicide? Comment les juges ont-ils pu à ce point méconnaitre le caractère

du suicide? Le suicide, comme le mot l'indique suffisamment, c'est le meurtre de soi-même." Nu beweren daarentegen wel anderen, dat dit eene verkeerde redenering is; dat zij, die dat gevoelen omhelzen, zich alleen kunnen beroepen op de etymologie van het woord *zelf*moord, en CHAUVEAU en HÉLIE vragen [1]), of dan hij, die zich uit eigen beweging plaatst voor een kanon, dat op het punt is van afgeschoten te worden, geen zelfmoordenaar is, al slaat hij niet de handen aan zich zelven? Ja zeker is hij zelfmoordenaar, even als hij, die, om een einde aan zijn leven te maken, zich op de *rails* van een' spoorweg werpt op het oogenblik, dat de locomotief nadert; maar die ongelukkigen staan gewis niet gelijk met hem, die zich door een' ander' laat ter dood brengen; deze is geheel lijdelijk, gene doen persoonlijk eene daad, zonder welke zij zouden blijven leven, bij deze bestaat enkel de wil van omgebragt te worden, bij gene zijn de wil èn de stoffelijke daad aanwezig. Teregt heeft dus het Hof van Cassatie in het gemelde arrest den dader

---

[1]) Théorie du Code Pénal par Nypels II, p. 75.

wegens moord veroordeeld; de Code toch verbiedt in het algemeen elken moord, zonder dat de al- of niet-stafbaarheid afhankelijk worde gesteld van den wil van het slagtoffer. Derhalve is bij elken moord, niettegenstaande deze toestemming, de strafwet overtreden, en kan door den regter aan deze omstandigheid geen verdere invloed worden toegekend, dan de aan hem vrijgelaten keuze tusschen het minimum en maximum der bepaalde straf gedoogt, of eene algemeene bevoegdheid in de waardering der verzachtende omstandigheden, gelijk hier te lande art. 12 van het Besluit van 11 Dec. 1813 aan de hand geeft [1]).

Hetzelfde gevoelen straalt door in een gewijsde van het Hof van Noord Holland, in de beruchte en zeer onlangs behandelde zaak van eenen zekeren SLOTBOOM, die beschuldigd was van moord maar beweerde het feit gepleegd te hebben op verzoek van de verslagene. De Procureur-Generaal bestreed die verdediging in dezer voege: »Er is geen schriftelijk bewijs van dat verzoek etc..... Maar al ware

---

[1]) Mr. OUDEMAN, t. a. pl. p. 546.

het voorgeven van den beschuldigde omtrent de toestemming of het verzoek waar, de straf zou toch dezelfde blijven. Volgens de rede en het verstand is de persoon, die wenscht vermoord te worden, niet *compos mentis.* Een vonnis, waarbij een moord, op verzoek gepleegd, werd verschoonbaar geacht, zoude een octrooi wezen tot menschenslagterij. Er is een groot verschil tusschen het vermoorden van iemand, die zulks verzoekt, en van iemand, die slechts wenscht te sterven. De verslagene wilde noch durfde zelfmoord te plegen. De regel *volenti non fit injuria* geldt alleen van hen, die kunnen en vermogen te willen, die weten wat zij willen, en hetgeen men wil moet geoorloofd zijn — zelfmoord willen noch de goddelijke noch de maatschappelijke wetten. Men zoude zich kunnen beroepen op het duel, doch dit is niet aan te nemen, daar duellisten nog in zekeren zin kunnen geacht worden, te weten wat zij willen. Zonder acte personnel is zelfmoord ondenkbaar. De moord is dus het werk van den beschuldigde en van den beschuldigde alleen." Op deze gronden meende de Procureur-Generaal, dat er niet te denken viel aan medepligtigheid aan

zelfmoord, maar dat er een moord was gepleegd. — Het Hof in deze zaak uitspraak doende bij arrest van 30 Januarij 1852, vereenigde zich met de beschouwing van het openbaar ministerie, en verklaarde den dader schuldig aan doodslag met voorbedachten rade, uit overweging, dat het gebleken was, dat de doodslag had plaats gehad op verzoek van en na afspraak met de verslagene, doch dat juist daaruit volgde, dat de doodslag was gepleegd met voorbedachten rade; voorts, dat de moord was gepleegd uit baatzucht, en dat alzoo het bedoelde verzoek der verslagene niet tot verschooning van den beschuldigde kon strekken; eindelijk, dat de daad, die de verslagene van het leven had beroofd, een personeel feit van den beschuldigde was, en hem alleen moest worden toegeschreven.

Van dit gewijsde werd cassatie aangeteekend, maar de Hooge Raad bevestigde hetzelve, althans voor zoo verre daarin de veroordeelde was schuldig verklaard aan moord met voorbedachten rade gepleegd; daarbij voegende de volgende overwegingen: »dat de wetgever van 1810, die wel zal geacht mogen worden bekend geweest te zijn met het gevoelen, bij

sommige wetgevingen gehuldigd, dat de doodslag of verwonding, met toestemming of op verzoek van den gevelden of gewonden persoon begaan, zoo al strafbaar, dan toch met eene andere straf moest worden bedreigd, dan op de, tegen den wil van den gevelden of verwonden persoon, volbragte daden van geweld is gesteld, tegen al wie schuldig is aan moord (assassinat), zonder onderscheid, de straf des doods heeft bedreigd, en hiervan niet heeft uitgezonderd het geval, dat die moord op verzoek of met toestemming van den verslagene is begaan; overwegende verder, dat men de uitzonderingen, die voorkomen in de artt. 327, 328 en 329, voor de gevallen, dat de nederlaag is begaan op bevel der wet of op wettig gezag, of wegens den werkelijken nooddwang der zelfverdediging, niet mag uitbreiden; en eindelijk, dat de wetgever, waar hij de mogelijkheid van toestemming, door den benadeelden persoon gegeven, heeft verondersteld, zoo als in art. 317 C. P., niet gewild heeft, dat die toestemming eenige straffeloosheid zou ten gevolge hebben."

Nog doet zich bij de behandeling van art. 60 eene belangrijke vraag ter beantwoording voor, en wel

omtrent de drukpersdelicten. Wie is hierbij dader, wie medepligtig? Deze misdrijven toch worden in den regel door drie wel te onderscheiden personen gepleegd, den schrijver, den drukker, den uitgever Men heeft gemeend, dat de laatste als hoofdoorzaak van het misdrijf moest worden beschouwd, omdat hij zich de handelingen der twee eersten, het schrijven en het drukken, toeëigent en de zijne, de uitgave, er bij voegt. Volgens deze meening zou de schrijver medepligtig zijn, daar hij het middel tot het misdrijf, het geschrift verschaft. Maar dit gaat niet aan, het geschrift is niet het middel, het is het misdrijf zelf [1]); de schrijver is wel degelijk dader, maar daarom is de uitgever nog geen medepligtige; integendeel is deze ook dader; het misdrijf wordt gezamentlijk gepleegd èn door den schrijver èn door den uitgever; de een kan niet buiten den ander; het misdrijf ligt noch enkel in het geschrift, noch

---

1) Men kan zich evenwel het geval voorstellen, dat de uitgever alleen schuldig zij, wanneer namelijk de schrijver zijn werk niet had willen verspreiden, en de uitgever dit tegen zijn' wil gedaan heeft. Cf. THORBECKE, *Aanteekening op de grondwet*, a. 225, p. 299.

enkel in de uitgave, maar bestaat uit beide. Daarentegen is de drukker zeer zeker medepligtig; hij heeft het middel verschaft ter volvoering van het misdrijf [1]). Zoo noemt ook CHASSAN [2]) den drukker medepligtig, en voegt er bij *les rédacteurs des journaux*, *les vendeurs*, *distributeurs*, *crieurs*, *afficheurs d'écrits imprimés*, volgens art. 23 van de wet van 17 Mei 1819, art. 2 van die van 9 Junij 1828 en art. 285 C. P. Hiermede is echter niet gezegd, dat deze de eenige medepligtigen zouden zijn, de meer omvattende medepligtigheid van art. 60 is gewis bij drukpersdelicten niet uitgesloten.

Het is niet te betwijfelen, dat volgens het 2de en 3de lid van laatsgemeld artikel de drukker, die *dolo malo*, willens en wetens, *avec connaissance*, den schrijver heeft geholpen en bijgestaan, als medepligtige moet worden beschouwd. Maar daar staat tegenover, dat in art. 4 van het Nederlandsch Besluit van 24 Jan. 1814 is bepaald, dat ieder verantwoordelijk blijft voor hetgeen hij schrijft, drukt of uitgeeft,

---

1) Zie HELLO *du régime constitutionnel* 3de ed. I, p. 213 volgg.

2) Traité des délits et contraventions de la parole, de l'écriture et de la presse, 1837, p. 135.

en dat, indien de schrijver niet bekend mogt zijn, de drukker alleen aansprakelijk is. Hieruit leiden sommigen af, dat, wanneer de schrijver wel bekend is of aangewezen kan worden, nooit eenige vervolging tegen den drukker kan worden ingesteld. Indien die redenering gegrond ware, zoo zoude ook waar zijn, wat het Journal de la Haye van Februarij 1842 zeide: »les imprimeurs jouissent chez nous d'un privilège exorbitant, dérogatoire au droit commun en matière de complicité, et d'une impunité absolue." Maar die gevolgtrekking steunt op eene verkeerde opvatting van art. 4 van het aangehaald Souverein Besluit; met dat artikel toch is niet bedoeld, dat de drukker onvoorwaardelijk van alle schuld of straf zoude bevrijd zijn, wanneer de schrijver bekend is, maar alleen, dat wanneer deze niet aangeduid kon worden, niemand anders aansprakelijk zoude zijn, dan de drukker, die dan *alleen* (d. i. als dader, en niet met anderen als medepligtige) behoorde gestraft te worden. Is de schrijver wel bekend, dan is de drukker voorzeker niet aan het wetsartikel onderworpen; maar dit neemt niet weg, dat wanneer hij in zulk geval *avec connaissance* gehandeld had, hij echter

verantwoordelijk blijft volgens art. 60 C. P. En met dit beginsel is geenszins in strijd het arrest door den Hoogen Raad den 15den October 1841 gewezen; waar wel de woorden voorkomen: »als de schrijver bekend is, is de drukker niet aansprakelijk," maar dit beteekent alleen, dat hij niet verantwoordelijk is voor het geschrift; dat hij niet als schrijver, als hoofddader voor de misdrijven, door middel van het geschrift gepleegd, kan vervolgd worden. Van medepligtigheid is in dat arrest volstrekt de rede niet; er volgt volstrekt niet uit, dat de drukker niet als medepligtige zou kunnen vervolgd worden, indien hij willens en wetens, *avec connaissance* gehandeld had.

Ook uit art. 2 der Wet van 28 Sept. 1816 tot vaststelling van straffen tegen hen, die vreemde Mogendheden beleedigen, heeft men de verkeerde opvatting van art. 4 van het Besluit van 24 Jan. 1814 willen staven, omdat ook daar de drukkers, uitgevers, enz. strafbaar worden gesteld, *voor zoover dezelve den schrijver niet zullen aanwijzen;* maar [1]) het geheel bijzondere onderwerp en karakter dier wet,

---

[1]) Zie THORBECKE op art. 225 der grondwet.

als handelende over een misdrijf, dat als het ware buiten 's lands is gepleegd, en dus niet onder onze strafwet valt, laten geene gevolgtrekking toe ten aanzien van de algemeene strafregtelijke beginselen door den wetgever gevolgd [1]).

Wij hebben hierboven, bij de behandeling van het geschilpunt over vermeende medepligtigheid aan zelfmoord, gezien, dat er eigenlijk geen medepligtigen bestaan zonder dader, aan welken zij zich aansluiten. Ook de wetgever zelf heeft dit alzoo begrepen, daar hij in art. 180, waar eene zekere soort van ontvreemding wordt aangemerkt als onstrafbaar, de helers niet als medepligtigen straft, maar als schuldig aan een *delictum sui generis.* In gelijken zin werd, bij vonnis van de arrondissements regtbank van Zwolle van 31 Aug. 1843, iemand, die aan eenen anderen ter kwader trouw last had gegeven tot het afmaaijen van grasgewas in eene weide,

---

[1]) Zie DEN TEX, over de verantwoordelijkheid van den drukker en uitgever in geval de schrijver bekend is, in het Regtsgel. Bijblad 1842, p. 171 volgg.

Cf. Mr. A. W. WICHERS in de Jaarb. v. Regtsgel. III, bl. 81 volgg.

welke aan eenen derde toebehoorde, schuldig verklaard aan medepligtigheid aan eene strafbare daad, ofschoon hetzelfde vonnis bepaalde, dat het afmaaijen zelf niet strafbaar was, aangezien de dader ter goeder trouw had gehandeld, meenende den last van den wettigen eigenaar ontvangen te hebben. Het vonnis hield onder anderen in:

»Overwegende echter, dat de beklaagde G. B. door gezegden S. over te halen tot het maaijen van het gras op meer gemeld land, en hem daarvoor te beloonen, heeft geconcurreerd tot eene daad, die volgens de wet strafbaar was;

»Overwegende, dat zij, beklaagde, wel is waar heeft voorgegeven, dat voormeld land aan haar zoude toebehooren; maar dat deze bewering door niets is gestaafd, en de ongegrondheid daarvan ten duidelijkste is gebleken uit de hierboven aangehaalde notariëele acte van verkoop;

»Overwegende, dat deze beklaagde alzoo *wist*, dat J. B. inderdaad was eigenaar van dat land; en dat zij, door niettegenstaande aan den eersten beklaagde last te geven tot het afmaaijen van hetzelve, als medepligtige aan een strafbaar feit moet beschouwd worden;

»Overwegende toch, dat het hare schuld als medepligtige niet veranderen kan, of hij, die het materiëele feit heeft gepleegd, al dan niet ter goeder trouw hetzelve heeft verrigt;

»Overwegende, dat het door getuigen is bewezen en de regtbank daardoor de volkomene overtuiging heeft verkregen, dat de derde beklaagde G. B. zich in den loop der maand Junij laatstleden heeft schuldig gemaakt aan een feit, hetwelk behoort te worden gequalificeerd medepligtigheid aan wanbedrijf, door last te geven tot en belooning uit te reiken voor het afmaaijen van beestenvoeder, wetende dat hetzelve aan een ander toebehoorde;

»Overwegende, dat tegen zoodanig wanbedrijf is voorzien bij art. 449, 59 en 60 Wetb. van Strafr. enz."

Het is waar, in dit vonnis werd aangenomen medepligtigheid zonder strafbare daad; maar het afmaaijen van eens anders grasgewas is toch op zich zelf genomen strafbaar volgens art. 449 C. P., en was het alleen in dit bijzondere geval niet, uithoofde der gebleken goede trouw. Eigenlijk bestond hier *mededaad*, en is in het *Regtsgel. Bijblad*, waar het vonnis wordt medegedeeld, op wetenschappelijke

gronden de onjuistheid dier qualificatie gegispt. »Medepligtigheid immers, wordt daar gezegd, is alleen denkbaar bij het bestaan eener strafbare hoofddaad, en die bestaat in casu niet; de derde beklaagde is veeleer de *auctor intellectualis*, degene, die, door middel van den eersten beklaagde, van wien zij zich daartoe, als van een werktuig bediend heeft, het feit heeft gepleegd. Als ik door een kind, dat niet weet wat het doet, een woord of eene zinsnede op de opengeblevene ruimte van een' wissel of van eene acte laat inschrijven, waardoor dit stuk vervalscht wordt, schijn ik niet als *medepligtig* aan valschheid, maar als *schuldig* aan dat misdrijf beschouwd te worden [1])." Tot regtvaardiging van het gewezen vonnis kan gezegd worden, dat wij hier niet verkeeren *in jure constituendo*, en dat in art. 60 C. P. duidelijk wordt gezegd, dat alle provocatie medepligtigheid is. Het is waar, er staat »*qui auront provoqué à cette action*, d. i. »*à une action qualifiée crime ou délit*," en in het boven behandelde geval bestond geen misdrijf, aangezien de dader te goeder trouw

[1]) Regtsgel. Bijbl. 1843, p. 728.

was; maar men moet art. 60 niet in zulk een' engen zin opnemen, want ook in het 2de lid wordt gesproken van *l'action* d. i. *le crime ou le délit*, en niemand zal toch willen beweren, dat volgens den Code de toerekenbaarheid van den medepligtige ophoudt door de goede trouw of straffeloosheid van den dader.

Eveneens wanneer deze wegens eenige andere zuiver persoonlijke eigenschap of betrekking niet vervolgd wordt, b. v. omdat hij een kind of krankzinnig is, vervalt daarom de vervolging der medepligtigen niet [1]).

Volgens art. 59 moeten de medepligtigen *dezelfde* straf ondergaan als de dader; hiermede is bedoeld dezelfde *soort*, niet dezelfde *duur* van straf; het besluit echter van den Souvereinen Vorst in dato 11 Dec. 1813, dat het systeem van verzachtende omstandigheden hier te lande ook in *criminele* zaken heeft ingevoerd, heeft daardoor tevens de toepassing

---

1) Zie arrest van den Hoogen Raad van 7 Nov. 1843. Vergelijk echter het arrest van den Hoogen Raad van 12 Febr. 1850, waarbij is aangenomen, dat een vader, die aan zijn minderjarigen zoon last geeft tot het plegen van eene strafbare daad, niet als medepligtige maar als mededader moet worden beschouwd.

van het voorschrift van gelijkstelling getemperd [1]. Maar eene zwarigheid doet zich hier voor, namelijk de vraag of de medepligtige ook verantwoordelijk zij voor de verzwarende omstandigheden, die het feit vergezellen? Zooals hierboven reeds is aangemerkt, draagt hij de verzwaring niet, die voortvloeit uit eene persoonlijke hoedanigheid van den dader; de reden hiervan is, dat in art. 59 is bedoeld, dat de medepligtige dezelfde straf zal ondergaan alsof hij dader ware; b. v. de medepligtige aan vadermoord moet die straf ondergaan, die hem zoude treffen, indien *hij* den moord had begaan; maar in zulk geval zoude het *een enkele*, geen *vader*moord geweest zijn; dus behoort hij gestraft te worden met de straf, die op den enkelen moord is gesteld.

---

1) Evenzoo is in Frankrijk aan art. 59 gederogeerd door art. 341 der wet van 28 April 1832. AD. CHAUVEAU (Code Pénal progressif p. 20) zegt daaromtrent het volgende: »Enfin, le système des circonstances atténuantes sert à éluder de très graves difficultés qui se présentent dans la législation criminelle...... Qu'importe que la *complicité*, si diverse dans ses formes et dans sa criminalité, ne puisse toujours être équitablement assimilée au crime principal, si l'admission des circonstances atténuantes rétablit les différences que l'assimilation générale du complice à l'auteur du crime a négligées?"

Dit gevoelen wordt zoo door anderen als met name door LEGRAVEREND verdedigd [1]), die daarvoor deze redenen bijbrengt: »Si donc la loi a décerné une peine quelconque pour un crime déterminé, tel que le faux, l'avortement, l'assassinat, et qu'elle ait en outre prononcé une aggravation de peine dans le cas où le faux serait commis par un fonctionnaire public, dans l'exercice de ses fonctions, lorsque l'avortement aurait été procuré par des gens de l'art, lorsque l'assassinat aurait été commis par un déscendant sur un de ses ascendants, quoiqu'une disposition générale de la loi ait dit, d'un autre côté, que le complice est puni de la même peine que l'auteur du crime, sauf le cas où la loi en aurait disposé autrement, je suis convaincu que, dans chacune des espèces indiquées, le complice auquel la fonction ou la qualité aggravante est étrangère, ne doit subir que la peine ordinaire du crime, et que la peine avec aggravation ne doit être appliquée qu'à celui, qui se trouve *personnellement* dans

---

1) Des lacunes et des besoins de la législation criminelle, V, p. 122.

la position prévue par la loi." Geldt het echter eene verzwarende omstandigheid van het feit zelf onafscheidelijk, dan treft ze ook den medepligtige. Sommige criminalisten hebben gemeend, dat hij, wegens de woorden *avec connaissance*, voorkomende in art. 60, die verzwaring niet draagt, indien hij van de bedoelde omstandigheid onbewust was geweest; dit moge nu al met de billijkheid overeenkomen, maar strijdt met den letter van art. 59: »les complices seront punis de la même peine que les auteurs." Het handelen *avec connaissance* beteekent slechts, dat men het doel en den aard van het misdrijf gekend hebbe; en alleen de uitzondering, in art. 63 gemaakt voor 't geval van heling, is genoeg om die onderscheiding voor alle andere gevallen uit te sluiten.

De regter moet echter in het opleggen van eene zwaardere straf, gegrond op eene verzwarende omstandigheid, wel toezien, dat hij niet als eene zoodanige omstandigheid aanmerke, wat zulks niet is. Bijv. wanneer iemand zich schuldig gemaakt heeft aan diefstal voorafgegaan door moord, zoo is deze moord zeker wel te zijnen aanzien een grond, waar-

om hij eene zwaardere straf moet ondergaan dan wanneer hij van diefstal alleen schuldig was bevonden; maar is er nu een medepligtige aan dien diefstal, zoo levert ten nadeele van dezen de omstandigheid, dat een moord is voorafgegaan, geen grond op tot verzwaring van straf, want in deze misdaad (medepligtigheid aan diefstal voorafgegaan door moord) is bij de strafwet niet voorzien; door den moord wordt enkele diefstal niet gequalificeerd, gelijk moord door diefstal volgens art. 304 C. P. [1]).

Wanneer in het algemeen wel is gebleken van verleenden bijstand, doch niet heeft kunnen worden uitgemaakt, wie dien bijstand verleend, en waarin dezelve bestaan hebbe, blijft dan evenwel de verzwarende omstandigheid, voortvloeijende uit dien

[1]) Het hier bijgebragte voorbeeld is dat van de bekende zaak van GLASINA PASMAN, die, gedurende de Fransche overheersching, beschuldigd van heling van voorwerpen, verkregen door diefstal voorafgegaan door moord, waarvan zij kennis droeg, door drie verschillende Hoven van Assises slechts tot eene correctionnele straf was veroordeeld. Zie MEYER, de la Codification en général et de celle de l'Angleterre en particulier, p. 183. Verg. nog PAILLIET, Manuel de droit français, op art. 63 C. P. en het Avis du conseil d'Etat, waarbij de milde uitlegging der Hoven werd verworpen.

verleenden bijstand, ten opzigte van den dader bestaan? Het Hof van Utrecht beantwoordde deze vraag bevestigend in een arrest van 16 Mei 1843 [1]. De zaak was de volgende: drie personen hadden eene jonge dochter op de openbare straat baldadiglijk aangegrepen, haars ondanks vastgehouden, de een had haar de onderkleederen opgeligt en met de hand haar op het bloote ligchaam oneerbaar betast, terwijl een der twee overigen haar de hand had vastgehouden, om alle tegenweer te beletten, en de andere had haar de keel toegeknepen, om zoo mogelijk alle hulpgeschreeuw te verhinderen. Na eerst door het Hof van Zuid-Holland schuldig te zijn verklaard, aan de misdaad van gewelddadige aanranding tegen de eerbaarheid dóor meer dan één' persoon gepleegd, en veroordeeld volgens art. 331 en 332 C. P., voorzagen zij zich in cassatie; de Hooge Raad vernietigde het arrest op grond dat alleen de eerste requirant het misdrijf van aanranding enz. had bedreven, en de beide anderen daarbij slechts hulp en bijstand hadden verleend,

[1]) Regtsg. Bijbl. 1843, p. 465, volgg.

en verwees de zaak naar het Hof in Noord-Holland. Daar werd zij echter op gelijke wijze uitgelegd, en kwam ten laatste voor het Hof van Utrecht. Hier requireerde de Pocureur-Generaal schuldigverklaring van den eersten beschuldigde aan feitelijkheid tegen de eerbaarheid, met gewelddadigheid ondernomen en uitgevoerd, daarin bijgestaan door twee personen, en van den tweeden en derden beschuldigde aan medepligtigheid aan de alzoo ondernomene en volvoerde feiten, door, des bewust, den eersten beschuldigde in het plegen daarvan te hebben bijgestaan, en voorts veroordeeling tot de straffen bepaald in art. 333 C. P. — Het arrest van het Hof kwam met dien eisch wel overeen wat aangaat de schuldigverklaring van den eersten bechuldigde, maar sprak de beide anderen vrij van de hun ten laste gelegde misdaad, op grond dat het niet bewezen was, *door wien* (zie hiervoren bl. 155) van beiden de bijstand was verleend. »Overwegende echter dat art. 333 C. P. eene verzwaring van straf uitsprekende tegen den dader van gepleegde feiten tegen de eerbaarheid, gewelddadig ondernomen en uitgevoerd, wanneer deze in zijne misdaad door één

of meer personen is bijgestaan geworden, de kennelijke reden dezer verzwaring van straf daarin is gelegen, eensdeels: dat aan den dader de uitvoering zijner misdaad gemakkelijker is gemaakt, anderdeels, de tegenweer van den beleedigden persoon, zoo niet onmogelijk, althans moeijelijker is geworden; — dat deze reden blijft bestaan, ook dan, wanneer het niet bewezen is, door wien der aanwezige personen de hulp is aangebragt; dat derhalve de nietschuldigverklaring van den tweeden en derden beschuldigde, de verzwaring van straf voor den eersten beschuldigde, niet wegneemt," verklaarde het Hof dezen schuldig aan de misdaad bedoeld in art. 333 C. P. En hiermede werd de vraag hierboven gesteld bevestigend beantwoord.

In de derde plaats behandelt de Code Pénal de deelneming aan een misdrijf *na* de volvoering van hetzelve, de begunstiging. De artikelen, welke de bepalingen dienaangaande inhouden, zijn de volgende:

a. 61. Ceux qui connaissant la conduite criminelle des malfaiteurs exerçant des brigandages ou des violences contre la sureté de l'Etat, la paix publique, les personnes ou les propriétés, leur fournis-

sent habituellement logement, lieu de retraite ou de réunion, seront punis comme leurs complices.

a. 62. Ceux qui sciemment auront recélé, en tout ou en partie, des choses enlevées, détournées ou obtenues à l'aide d'un crime ou d'un délit, seront aussi punis comme complices de ce crime ou délit.

a. 63. Néanmoins à l'égard des reçéleurs, désignés dans l'article précédent, la peine de mort, des travaux forcés à perpétuité, ou de la déportation, lorsqu'il y aura lieu, ne leur sera appliquée qu'autant qu'ils seront convaincus d'avoir eu, au temps du recélé, connaissance des circonstances aux quelles la loi attache les peines de ces trois genres: sinon, ils ne subiront que la peine des travaux forcés à temps.

Eigenlijk gezegde *mede*pligtigheid aan een misdrijf kan niet gedacht worden plaats te grijpen *na* het plegen van de daad; slechts ééne uitzondering op die stelling kan men toelaten, namelijk wanneer de behandeling, in welke de begunstiging bestaat, vóór het volvoeren van het misdrijf beloofd was, of indien althans de dader er op kon rekenen. Zulk een vooroverleg is met name aanwezig in het geval, dat in art. 61 is bedoeld, hetgeen men vooral met het

woord *habituellement* heeft willen uitdrukken. Ten gevolge van dit beginsel straft de Code Pénal niet zoozeer als medepligtigheid, veeleer als *delicta sui generis* in art. 248 het verbergen van een' misdadiger, en in art. 359 het verbergen van het lijk eens vermoorden. Ook in art. 62 had de wetgever deze onderscheiding moeten maken; eerst de gewoonte van gestolene voorwerpen te helen, of eene voorafgaande afspraak, geeft aan dat bedrijf het kenmerk van medepligtigheid. Zoo als nu het artikel geredigeerd is, maakt elke heling van eene gestolene zaak den schuldige tot medepligtige, indien hij het des bewust doet. Hierin, zegt VAN HOOREBEKE [1]), is de wetgever het beginsel van het Romeinsche regt gevolgd, hetwelk volgens een adagium van de oude regtsgeleerden zeide: *crimen non dissimile est rapere, et ei qui rapuit raptam rem, scientem delictum, servare.*

CARNOT meent [2]), dat art. 61 alleen spreekt van het herbergen van eene vereeniging van lieden, die hun gewoon beroep maken van misdrijf, en niet van

---

1) Traité de la Complicité. p. 184.

2) Comment. du C. P. I, p. 194, sur l'art. 61.

eene vereeniging van personen, die bij elkander komen, om één op zich zelf staand misdrijf te plegen. Maar dit schijnt eene verkeerde opvatting; art. 61 spreekt van *lieu de retaite ou réunion*; er wordt dus niet altijd eene vereeniging vereischt, en bovendien, er wordt gehandeld van hen, die met regt ondersteld kunnen worden eenig misdadig voornemen gekend en bevorderd te hebben, welke onderstelling een gevolg is der gewoonte van het herbergen der misdadigers. Welke aannemelijke reden kan er nu bestaan, om den zin der wet te beperken tot de huisvesting van hen, die gezamentlijk hun beroep maken van misdrijf te plegen? Is hij niet even strafbaar en evenzeer medepligtig, die gewoon is aan afzonderlijke misdadigers een toevlugtsoord te verschaffen?

Maar wanneer de wet hen, die gewoonlijk misdadigers huisvesten, als medepligtigen beschouwt, zijn zij dan strafbaar wegens alle feiten, door de misdadigers gepleegd? Natuurlijk niet voor die, welke gepleegd mogten zijn vóór de eerstverleende schuilplaats.

De wetenschap, dat een voorwerp gestolen is, of althans door een misdrijf verkregen, is volgens art.

62 C. P. het kenmerk der medepligtigheid in het helen [1]); maar is het noodig, dat die bewustheid

---

1) Zie arrest v. d. H. R. 27 Junij 1843. Het Hof van Utrecht echter gaf in een arrest van 27 Julij 1843 eene andere uitlegging aan art. 62 C. P. In dat arrest kwam het volgende betoog voor:

»Overwegende, dat, wanneer art. 62 van het Wetb. v. Strafr. voorschrijft, dat zij, die zich aan het met weten verhelen van gestolene goederen zullen hebben schuldig gemaakt, als medepligtigen aan de misdaad of het wanbedrijf van diefstal, waardoor die goederen verkregen zijn, zullen gestraft worden, daaruit geenszins voortvloeit, dat de heler als medepligtige zal moeten beschouwd worden, aangezien medepligtigheid ondenkbaar is, *nadat* de misdaad of het wanbedrijf geheel en onherroepelijk is voltooid, maar veeleer die wetsbepaling in dien zin moet worden opgevat, dat de verheler met dezelfde straf zal gestraft worden, als waarmede een medepligtige, in den eigenlijken zin des woords en naar het voorschrift van art. 60 van datzelfde wetboek zoude gestraft worden, dat is, naar aanleiding van art. 59 van het Wetb. v. Strafv., met dezelfde straf als de hoofddaders van het feit....."

Het Hof meende dus, dat het met weten verhelen van gestolene goederen een crimen sui generis was, strafbaar met dezelfde straf waarmede de diefstal werd bedreigd. Hieruit zoude volgen, dat de heler voor alle verzwarende omstandigheden aansprakelijk is, zelfs voor die, waarvan hij geene kennis heeft gedragen. Dit is nu wel van geen belang, wanneer men de hier boven verdedigde leer huldigt, dat alle medepligtigen, zelfs onbewust, de verzwaring dragen, voortvloeijende uit omstandigheden onafscheidelijk aan het feit verkocht; want

bestaan hebbe op het oogenblik dat de heling aanving? Ons antwoord is bevestigend; indien de heler, eerst nadat hij de zaak in handen heeft gekregen, merkt, dat ze gestolen is, zoo is hij niet medepligtig door haar nog onder zich te houden: dit volgt uit de bepaling van art. 63, waar de kennis der verzwarende omstandigheden insgelijks vereischt wordt *au temps du recélé*; daarenboven brengt de billijk-

---

dan is de straf in beide gevallen dezelfde. Maar het Hof van Utrecht was de tegenovergestelde leer toegedaan, en meende dat de medepligtigen alleen voor die verzwarende omstandigheden aansprakelijk zijn, waarvan zij kennis hebben gedragen, dit toch wordt duidelijk in hetzelfde arrest uitgesproken. En in dat geval maakt het een groot onderscheid of men de heling van gestolene voorwerpen als een delictum sui generis, dan wel als medepligtigheid aan den diefstal aanmerke. De leer van het Hof, dat helen geen medepligtigheid is, is wel is waar overeenkomstig met de zuivere beginselen van compliciteit, die toch niet bestaat *nadat* het feit reeds geheel volvoerd is; maar volgens het *jus constitutum* in den Code Péual is zij valsch; want in art. 62 worden dezelfde woorden gebruikt als in art. 61: „*seront punis comme complices de ce crime ou delit.*" En het is toch wel zeker, dat de personen in art. 61 bedoeld als medepligtigen worden beschouwd. Dat recélé wel degelijk als compliciteit wordt aangemerkt, is ook geoordeeld in eene reeks van arresten v. d. Hoogen Raad 14 Nov. 1843, 30 Jan. 1844, 17 Nov. 1846, 26 Junij 1849.

heid deze uitlegging mede (zie arrest van den Hoogen Raad 23 Aug. 1839, 22 Sept. 1840, 14 Dec. 1841.

In art. 63 is de wetgever eenigzins van zijne onmatige gestrengheid teruggekomen van gelijkstelling der begunstigers met de daders. Dáár toch worden de helers van alle toerekening ontslagen voor de hun onbekende verzwarende omstandigheden, welke de doodstraf, den levenslangen dwangarbeid, of de deportatie zouden ten gevolge hebben. De wetgever is hier voor de onmenschelijke toepassing teruggedeinsd op de aanmerking, tijdens de beraadslagingen over dit artikel door den Regtsgeleerde TARGET gemaakt: »un cri s'élève du fond du coeur, et réclame une exception pour certains complices, et pour le recéleur de la chose volée, si les circonstances seules de l'exécution ayant emporté la peine de mort ou les peines perpétuelles, ils ont ignoré ces circonstances. Nous proposons qu'alors la peine soit réglée pour eux au degré immédiatement inférieur; et nous sommes confirmés dans ce sentiment d'humanité et de justice, en voyant qu'il a dicté l'art. 5 de la loi du 13 floréal an 11 sur les con-

trabandiers [1])." Maar is die gestrengheid onregtvaardig waar het zulke zware straffen geldt, zoo is zij het ook bij alle andere, en wenschelijk ware het geweest, dat de wetgever ook dat had ingezien. CHAUVEAU in zijn *Code Pénal progressif*, p. 187, zegt dienaangaande het volgende: L'art. 62 établit sans distinction que tous les recéleurs seront considérés comme complices; vient ensuite l'exception consacreé par l'art. 63. Le législateur a été effrayé de l'application, lorsque la peine principale devait être une peine perpétuelle ou la peine de mort; mais l'injustice est évidente, quelle que soit la peine appliquée. Chacun ne doit répondre que de son fait; on ne peut appliquer à un individu les peines d'un crime qu'il n'a pas commis, en faisant peser sur lui des condamnations, à raison de circonstances qu'il a ignorées."

Ten opzigte van de *begunstigers* blijven nog eenige gewigtige vragen te beantwoorden.

1°. Is het noodig, dat de heler voordeel genoten hebben uit het voorwerp, dat hij heeft ontvangen? Neen zeker niet, want in art. 380 C. P. worden

---

1) Théorie du Code Pénal, Locré, 29, p. 32.

duidelijk gelijkgesteld, *ceux qui ont recélé ou appliqué à leur profit des objets volés*. Echter is er altijd ééne vereischte, namelijk dat men geheeld hebbe om te helen, en niet om b. v. het gestolene aan den eigenaar terug te geven [1]).

2°. Moeten de helers van voorwerpen, verkregen door eene ontvreemding tusschen echtgenooten of ouders en kinderen, ook de verzwaring van straf dragen, welke uit de eene of andere die ontvreemding vergezellende omstandigheid mogt ontstaan [2])? Het is duidelijk, dat zij die verzwaring niet dragen, omdat de wetgever hen teregt niet als medepligtigen beschouwt maar als schuldig aan een *delictum sui generis*, waarop niet van invloed kunnen wezen de omstandigheden, die de ontvreemding, en dus een aan den heler vreemd feit, hebben vergezeld. De wetgever heeft ook niet gezegd, dat de helers van zoodanige voorwerpen zullen worden gestraft als of zij den diefstal hadden gepleegd; evenmin zijn hier door hem dezelfde of gelijksoortige bewoordingen

---

1) V. HOOREBEKE, Traité de la Complicité, p. 250.

2) V. HOOREBEKE, ibid. p. 251.

gebezigd als in art. 59 en 62 van den Code Pénal, maar de wetgever heeft er zich toe bepaald het helen van zulke ontvreemde voorwerpen als diefstal strafbaar te stellen; hieruit volgt, dat, terwijl bij dit art. 380 geen bepaalde straf tegen die ontvreemding is bedreigd, hier alleen van toepassing kan zijn de algemeene bepaling in art. 401 voorkomende. Het zoude tot ongerijmdheid leiden, indien men eene andere uitlegging aan art. 380 wilde opdringen, en de daar genoemde helers als medepligtigen aanmerken; hieruit toch zoude volgen, dat de heler van door vreemden gestolene voorwerpen, niettegenstaande de, den diefstal vergezellende, verzwarende omstandigheden, echter tot geen doodstraf, levenslangen dwangarbeid of deportatie zoude kunnen veroordeeld worden, indien hij van die omstandigheden geen kennis had gedragen; terwijl zij daarentegen van het door kinderen ontvreemde, bij gelijke onbewustheid, die straffen wel zoude moeten ondergaan, daar toch de bepaling in art. 63 slechts geldt ten aanzien van de in het vorige artikel genoemde helers.

In overeenstemming met de zoo even ontwikkelde beginselen wees het Hof van Gelderland den 8sten

Julij 1846 een arrest, te vinden in het Regtsgel. Bijblad VIII, 1846 p. 499. De Hooge Raad heeft de zaak echter anders begrepen, en bij een arrest van 17 Nov. 1846 aangenomen, dat de helers van voorwerpen, verkregen uit de ontvreemding bij art. 380 bedoeld, met medepligtigen aan gewone diefstallen gelijk staan, zoodat de verzwarende omstandigheden, waaronder de daad is gepleegd, even als in gewone gevallen, ten hunnen laste komen.

3°. Is de vrouw medepligtig, die de door haren echtgenoot gestolene voorwerpen heelt? LEGRAVEREND, die deze vraag behandelt, (*Traité de la législation*, I, p. 141) zegt: »Lorsque je considère qu'aux termes de nos lois civiles, la femme doit obéissance à son mari, qu'elle est obligée d'habiter avec lui (art. 213, 214 Code Civil) je me demande, s'il est juste de la punir comme recéleuse, et s'il est moral de l'obliger à dénoncer son mari, sous peine d'être elle même condamnée?....." Deze bedenkingen zijn gewis volgens het Nederl. Burgerl. Wetboek evenzeer van toepassing. Maar hier tegen antwoordt DUVERGIER in zijne aanteekeningen op LEGRAVEREND: »Remarquons cependant, que la femme n'est pas tenue

d'obéir à son mari, lorsqu'il lui commande un crime ou un délit; d'ailleurs c'est aux jurés ou aux juges à apprécier les circonstances, et s'il leur paraît que la femme n'a eu aucune mauvaise intention, qu'elle n'a reçu les objets volés que par l'effet d'une contrainte morale, qu'elle ne les a conservés, que pour ne pas rendre manifeste le délit de son mari, alors, sans s'arrêter au fait matériel, ils la déclareront non coupable de recélé." Deze redenering is juister dan die van LEGRAVEREND; het is waar, de vrouw is gehoorzaamheid schuldig aan haren echtgenoot, zij moet met hem zamenwonen; het is ook waar, dat de vrouw, zelfs die buiten gemeenschap is getrouwd of van goederen gescheiden, niets mag vervreemden zonder toestemming van den man, en dat deze alleen de goederen der gemeenschap beheert; maar dit zijn alle bepalingen, die slechts de burgerlijke gevolgen van het huwelijk regelen; men kan de beginselen van het burgerlijke regt niet overbrengen op het gebied van het strafregt. Eene vrouw is dus wel degelijk schuldig, zoo zij willens en wetens de door haren echtgenoot gestolene voorwerpen heelt.

In het ontwerp van strafwet voor LOUISIANA van

LIVINGSTON komen ook bepalingen voor omtrent de strafbaarheid van eene vrouw, die op last of aandringen van haren echtgenoot een misdrijf pleegt. LIVINGSTON is zeer gematigd in het opleggen van straf in zulk een geval, en schijnt geheel en al het oudere Germaansche en Scandinavische regtsbegrip te deelen, dat de gehoorzaamheid, welke eene vrouw aan haren man verschuldigd is, de toerekenbaarheid vermindert, (zie hiervoren bl. 28); art. 27 toch van het 2de hoofdstuk zegt: »de même, si une femme mariée commet un délit par ordre ou par instigation de son mari, elle ne subira d'autre peine qu'un simple emprisonnement, pour la moitié du temps au quel elle eût été condamnée, si elle eût commis le délit, sans y être engagée par les instigations susdites 1)."

4°. Moet de bediende, die voorwerpen heelt bij zijnen heer gestolen, de verzwaring ondergaan, die voortspruit uit zijne betrekking 2)? Neen, mede-

---

1) TAILLANDIER, Rapport sur le projet d'un Code Pénal par LIVINGSTON. Paris 1826, bl. 142.

2) V. HOOREBEKE, l. l. p. 249. — CHAUVEAU et HELIE, Théorie du Code Pénal I, Ch. XI, § 733.

pligtigheid is wel in het algemeen eene verzwarende omstandigheid, omdat de zamenspanning of afspraak aan het feit een meer misdadig karakter geeft, (zoo wordt daardoor de enkele diefstal een gequalificeerde); maar dan moet het ook eigenlijk gezegde medepligtigheid zijn, niet begunstiging; hieruit toch ontstaat geene verzwaring, dat van twee personen, die van diefstal worden beticht, de een dader zij, de ander heler, want hieruit volgt niet, dat de diefstal door meer dan één' persoon gepleegd zij. De bediende dan, die heelt, neemt geen deel aan een gequalificeerd misdrijf, want de heling, die *na* den diefstal geschiedt, kan dezen niet van aard doen veranderen.

Even als de Code Pénal alle soorten van deelneming en medepligtigheid onderling gelijkstelt, en met éénе en dezelfde straf bedreigt, evenzoo behelst de wet van 12 Dec. 1817 [1]), houdende aanvulling van straffen tegen degenen, die, niet aan den militairen regtsdwang onderworpen, de desertie van het krijgsvolk begunstigen, zonder onderscheid de-

---

[1]) Staatsbl. N°. 33.

zelfde straf tegen alle daar aangeduide personen. Die wet bepaalt:

Art. 1. Iedere persoon, niet aan den militairen regtsdwang onderworpen, die één of meerdere manschappen van het krijgsvolk te water of te lande, op eenigerhande wijze, tot desertie verleidt;

Die hun voorbedachtelijk tot het plegen van desertie behulpzaam is;

Die de desertie, op welke wijze het ook zijn moge, begunstigen, of daartoe met hun voorweten middelen verschaffen;

Die eenen deserteur, hem als zoodanig bekend, verbergt of huisvest;

Die door uiterlijke bedrijven, gevolgd van een begin van uitvoering, eene poging zal hebben aan den dag gelegd, om de desertie op eenigerlei wijze te begunstigen, wanneer alleen door toevallige en van den wil des daders onafhankelijke omstandigheden de uitvoering opgeschort of de poging mislukt is;

Die welke het overgaan van militairen uit het eene korps in het andere, onder vreemde of verdichte namen, of op eene andere bedriegelijke wijze, mogt bevorderen;

Die aan onder-officieren of manschappen, ten einde hunne desertie te begunstigen, kleederen mogt hebben gegeven, geleend, verkocht of op eenige andere wijze verschaft;

Die militaire kleeding- of monteringstukken, wapenen, of iets dat zigtbaar tot de uitrusting of de onderscheiden kenmerken van eenen militair behoorende is, gekocht of ontvangen, of onder welke benaming ook, in bewaring genomen hebben mogt, zonder den persoon, van wien hij gekocht of ontvangen heeft, te kennen of te kunnen aanwijzen, of wanneer mogt blijken, dat hij zulks gedaan hebbe om de desertie te bevorderen, door den militair gelegenheid te verschaffen, om zich van de teekenen van zijnen stand te ontdoen, ten einde niet als zoodanig erkend en als deserteur aangehouden te worden; zal worden gestraft met eene boete van honderd tot vijf honderd gulden, of wel, naar gelang der omstandigheden, met eene gevangenis van ten minste drie en ten hoogste twaalf maanden.

Men ziet, dat dit 1ste artikel der Nederlandsche wet van het stelsel van den Code Pénal niet afwijkt. Het 1ste lid spreekt van hen, die tot desertie ver-

leiden; deze zijn de zoodanigen, die door provocatie tot dezelve aanleiding geven (mededaders), en welke de Code in art. 60, 1ste lid, bedoelt. Het 2de en 6de lid komen overeen met art. 60 3de lid; het 3de en 7de met art. 60 2de lid; het 4de met art. 61; het 8ste met art. 62. Alleen is in deze wet, wanneer er gesproken wordt van verbergen en huisvesten van deserteurs, niet bijgevoegd, dat men er zijn gewoon beroep van moet gemaakt hebben om als medepligtige gestraft te kunnen worden. Maar hierin zie men geene derogatie aan het beginsel; want in de wet worden zij, die herbergen en huisvesten, niet *medepligtigen* genoemd; alle daarin bedoelde personen heeten er *begunstigers*, welk woord men natuurlijk niet moet opvatten in den engeren, wetenschappelijken zin: het is slechts eene algemeene benaming.

In den Franschen tekst echter der wet van 12 Dec. 1817 1) heet men hen »*complices ou provocateurs;*" zoodat zij, die zich schuldig maken aan het verbergen en huisvesten der deserteurs, onder de

---

1) BOSCH, Droit pénal et discipline militaires, 2de partie, p. 275.

complices zouden moeten gerekend worden. Kennelijk evenwel heeft dit woord *complices* hier niet dezelfde beteekenis als in den Code Pénal, en heeft even als dat van *begunstigers* in den Nederlandschen tekst eene algemeene strekking; want zoo er hetzelfde mede bedoeld ware als in den Code, zoude ook dezelfde straf moeten zijn opgelegd, terwijl in deze wet de *complices* wel onderling in strafbaarheid worden gelijkgesteld, maar geenszins met den *dader*.

Art. 403 C. P. bepaalt, dat medepligtigen aan bedriegelijke bankbreuk dezelfde straf zullen ondergaan als de bedriegelijke bankbreukigen zelve, en verwijst naar den Code de Commerce, waar de kenmerken van dit misdrijf zijn aangeduid (a. 593—599).

De Nederlandsche wetgever heeft bij het vervaardigen van het Wetboek van Koophandel die bepalingen achterwege gelaten, om ze in het Wetboek van Strafregt op te nemen. Toen nu tot de invoering van het Wetboek van Koophandel, en de gelijktijdige afschaffing van den Code de Commerce werd besloten, was het, om de voortdurende toepassing van den Code Pénal op bankbreuk mogelijk te maken, volstrekt noodzakelijk

om in de leemte, die door de afschaffing van den Code de Comm. zoude ontstaan, te voorzien. Dit is geschied bij de wet van 10 Mei 1837 (Staatsbl. N°. 21) houdende tijdelijke aanvulling der bepalingen omtrent de enkele en bedriegelijke bankbreuk, welke wet in art. 9 opgeeft wie medepligtigen zijn aan bedriegelijke bankbreuk: »Medepligtig aan bedriegelijke bankbreuk zullen worden verklaard en met dezelfde straf als zoodanige bankbreukigen zelve, zullen gestraft worden, zij, die overtuigd zullen zijn van met den bankbreukige te hebben zamengespannen om zijne roerende goederen geheel of ten deele te verduisteren of aan den boedel te onttrekken, valsche schuldvorderingen te zijnen laste verkregen te hebben, en die bij de verificatie hunner schuldvorderingen en, in geval de beëediging dier schuldvorderingen gelast wordt, ook bij de eedpraestatie volhard zullen hebben om dezelve als opregt en deugdelijk te doen gelden." — Dit artikel is geheel eensluidend met art. 577 Code de Comm. Hetzelve komt in zooverre met de bepalingen in den Code Pénal overeen, dat de compliciteit ook hier met dezelfde straf wordt bedreigd als de hoofddaad, maar wijkt

daarin af, dat er bij bankbreuk geen medepligtigheid bestaat zonder voorafgaande zamenspanning, en dat alle anderen, die volgens den Code medepligtigen zouden zijn, hier zijn uitgesloten.

In deze geheele wet wordt, zoo dikwijls er van medepligtigheid sprake is, enkel genoemd die aan *bedriegelijke* bankbreuk; volgt nu hieruit, dat er geene medepligtigheid bestaat in geval van *enkele* bankbreuk? Men zoude misschien reeds uit het stilzwijgen der wet, naar het *qui dicit de uno negat de altero* de vraag bevestigend kunnen beantwoorden, maar daarenboven de aard van enkele bankbreuk, te weten het gemis van misdadig opzet, maakt medepligtigheid daaraan niet wel denkbaar; bovendien de daden, waardoor men zich aan dat bedrog schuldig maakt, zijn alle schennis van verpligtingen, die den gefailleerde persoonlijk zijn opgelegd: hij alleen is gehouden de bepaalde formaliteiten in acht te nemen, de verschuldigde verklaringen te doen, de regels waaraan hij onderworpen is na te komen; hij alleen is aansprakelijk voor de vervulling van al deze verpligtingen; een ander kan dus door voorbedachtelijke medewerking tot dat verzuim, niet strafbaar zijn. Of een

ander al mogt nalaten een van die voorschriften na te komen, dit zoude niets afdoen; hij zou daardoor niet schuldig worden tegenover de wet, daar de wet ze *hem* niet heeft opgelegd. Maar inzonderheid geldt de bedenking, dat de enkele bankbreuk wel onder de wanbedrijven is opgenomen, edoch alleen omdat er eene correctionele straf op staat; eigenlijk behoort ze onder de *contraventions* te huis, want hetgeen de wanbedrijven van deze onderscheidt is de *dolus*, het misdadige voornemen, en dit opzet toch is niet te vinden in de handelingen, die het begrip van enkele bankbreuk uitmaken; zij bestaan slechts uit verzuim, nalatigheid, onvoorzigtigheid, en sluiten goede trouw en eerlijkheid niet uit [1]). Uit den aard der zaak onderstelt medepligtigheid een gemeenschappelijk voornemen van den dader en mededader, of van hem, die werktuigen verschaft,

---

[1]) Zie arrest van den Hoogen Raad van 21 Dec. 1847, te vinden bij v. d. honert 1847, II, N°. 290, bl. 422, alwaar onder anderen deze woorden voorkomen: „Overwegende, dat de duidelijke en stellige bewoordingen dezer wetsbepaling (a. 3 der wet van 10 Mei 1837) onmiskenbaar aantoonen, dat tot het wanbedrijf van enkele bankbreuk noch kwade trouw, noch presumtie van kwade trouw vereischt wordt."

of op elke andere wijze het feit helpt uitvoeren; en zulk een voornemen is immers niet denkbaar, wanneer het feit bestaat in een bloot verzuim, eene nalatigheid, eene onvoorzigtigheid. Aan zulk een verzuim kunnen velen zich schuldig maken, doch alleen persoonlijk, elk voor zich.

Men moet uit dit alles besluiten, dat er bij enkele bankbreuk geen medepligtigheid kan bestaan.

Nog is eene belangrijke wijziging in sommige bepalingen van den Code Pénal gemaakt door de Nederlandsche wet van 24 April 1836 betrekkelijk valsche munt en muntschennis. (Staatsbl. N°13). Door deze wet is de gestrengheid der artikelen 132, 133 en 134 C. P. verzacht, en de bedreiging der doodstraf beperkt tot slechts één geval, namelijk tegen de muntmeesters of anderen, die eenig bestuur over 'sRijks munt hebben, of ook werklieden bij de munt, wanneer deze zich mogten hebben schuldig gemaakt aan het namaken of doen namaken van gouden of zilveren gangbare nationale muntspeciën. (a. 6.) [1]). In

[1]) Zie mede de wetten van 18 Dec. 1845, Staatsbl. N°. 90, art. 8, en van 17 Sept. 1849, Staatsbl. N°. 46, art. 7, welke beide vrij onvolledig zijn. Er wordt slechts eene zware

deze wet wordt ook gewag gemaakt van het misdadig deelnemen aan het in omloop brengen of invoeren van gealtereerde, vervalschte, verminkte of geschondene muntspeciën (a. 3 en 4), en wordt dit in strafbaarheid gelijkgesteld met de daad zelve van vervalsching. Tot het begrip van zoodanige medepligtigheid wordt vereischt, dat het in omloop brengen hebbe bestaan in de eerste uitgifte van zulke muntspeciën na de verminking of schennis, en dat zulks geschied zij met bewustheid en het doel om die muntspeciën voor het *eerst* als zoodanig in omloop te brengen [1]); niet dat men anders onstrafbaar

straf bedreigd tegen het vervalschen, namaken, of in omloop brengen van muntbilletten, zonder eenige verwijzing naar de wet van 24 April 1836, en zonder eenige bepaling omtrent de verschillende betrekking van hen, die er zich aan schuldig maken. Zoodat deze misdaad gepleegd aan gouden en zilveren munt door eenen ambtenaar der munt met den dood gestraft wordt, terwijl hetzelfde feit gepleegd aan muntbilletten door den directeur van 's lands drukkerij, of wie dan ook belast moge zijn met het maken der muntbilletten, of wel door den minister van financiën zelven, met eene ligtere straf is bedreigd; evenwel is het namaken van papieren geld kennelijk gemakkelijker dan van gouden of zilveren munt.

[1]) Zie arr. v. d. Hoogen Raad van 29 Dec. 1846, bij v. d. Honert 1846, II. N°. 148, bl. 493.

zoude zijn, maar dan is de bepaling van art. 135 P. C. van toepassing, waar gezegd wordt, dat wie zich schuldig maakt aan het *weder* uitgeven van nagemaakte of vervalschte munt, na haar voor deugdelijk te hebben ontvangen, zal gestraft worden met eene geldboete van ten minste het drievoudige, en ten hoogste het zesvoudige van de som, waartoe de de wederuitgegeven stukken gestempeld zijn. Andere vereischten dan die opgenoemd in de Wet van 1836, zijn er niet, om aan die deelneming een misdadig karakter te geven: het is door den Hoogen Raad uitgemaakt, dat de regelen omtrent medepligtigheid, vervat in art. 60 en volgende van den Code Pénal hier niet van toepassing zijn [1]).

---

[1]) Arrest van 4 April 1843, bij v. d. honert, IX, N°. 532, bl. 436.

X.

NEDERLANDSCHE STRAFWETGEVING VAN 1840 EN 1847.

Wij hebben hiervoren [1]) gewag gemaakt van de sedert de vorige eeuw meer en meer levendig geworden zucht tot hervorming der strafwetgeving, wier toestand zoo weinig strookte met de vorderingen der wetenschap, met de behoeften der nieuwere maatschappij. Wij hebben gezien, hoe het ook in Nederland aan voorstanders van zoodanige verbeteringen, aan ontwerpen van zulke codificatie niet had ontbroken. Wij hebben vrij uitvoerig stil ge-

---

[1]) Bl 190 volgg.

staan bij de beschouwing van den arbeid der Staats-commissie in 1804 en van het Wetboek onder Koning LODEWIJK in 1808 voltooid. De invoering van den Franschen Code Pénal was niet gunstig aan de zelfstandige en onbelemmerde studie der wetenschap van het strafregt hier te lande; doch de in 't oog loopende gebreken dier uitheemsche wetgeving, het voorschrift der Grondwet, die de vaststelling van eene nationale strafwetgeving ten pligt maakte, en de wensch om ten slotte ontslagen te worden van het vernederend gedenkteeken der vreemde overheersching, hielden de aandacht gevestigd op hetgeen elders, zelfs in Frankrijk, van jaar tot jaar in het stuk der codificatie verrigt werd. De Fransche wet van 28 April 1832, onder den naam van *Code Pénal progressif* door den Regtsgeleerde CHAUVEAU uitgegeven, bragt een aantal wijzigingen in het Napoleontische Strafregt, vulde sommige leemten aan, of schafte af wat verouderd of ondoeltreffend en onregtvaardig scheen.

Met klimmende belangstelling volgde men bij ons het lofwaardig voorbeeld door vele Duitsche Staten, ja zelfs door het verwijderd Louisiana in Noord-

Amerika gegeven. — In meerdere of mindere mate kunnen aan den invloed van deze precedenten de proeven van Nederlandsch Strafregt worden toegeschreven, die in de wetten van 10 Junij 1840 en van 1847, inhoudende de hoofdbeginselen, op welke de aanstaande wetgeving behoorde te rusten, zijn uitgedrukt; vooral is in het in 1847 aangenomen Eerste Boek* de navolging en toepassing der reeds in andere wetgevingen gehuldigde theorie onmiskenbaar.

Onder de punten, over welke de Criminalisten strijden en de meest uiteenloopende gevoelens bestaan, behoort gewis de leer der deelneming en medepligtigheid in de eerste plaats genoemd te worden. Onder de nieuwere wetgevingen is de Fransche Code de eenige, waarin noch de oude gestrengheid is bewaard, dat alle medepligtigen zonder onderscheid met den dader in strafbaarheid worden gelijkgesteld, terwijl zij in de andere wetboeken, met meer juiste inachtneming der regelen van toerekening, met eene daaraan geëvenredigde straf worden bedreigd. Overigens volgt bijna ieder criminalist zoowel als iedere wet eene eigene theorie in de verdeeling en benaming

der verschillende wijzen van aan eens anders misdrijf deel te nemen.

De Engelsche strafwetgeving, die uit eene verwarde vermenging van onderscheidene in den loop van ettelijke eeuwen uitgevaardigde statuten en andere verordeningen bestaat, neemt twee klassen aan, *principals* en *accessories.* De eerste zijn zij, die zelve het misdrijf plegen of tegenwoordig zijn om hulp te verleenen of de wacht te houden; *accessory* is hij, die vóór of na het feit er aan deelneemt, door aanhitsing, bevel, heling enz. [1]). Bij hoogverraad en moord zijn geen *accessories*, allen worden even schuldig geoordeeld, even als bij de soort van misdrijven, die *misdemeanors* worden genoemd [2]).

De strafwet voor Louisiana, in 1823 door LIVINGSTON

[1]) BLACKSTONE Commentaries on the Laws of England, Chap. III. 1. »A man may be principal in an offence in two degrees. A principal, in the first degree, is he that is the actor, or absolute perpetretor of the crime; and, in the second degree, is he who is present, aiding, and abetting the fact to be done." En Chap. III. 2. »An accessory is he who is not the chief actor in the offence, nor present at its performance, but is someway concerned therein, either before or after the fact committed."

[2]) Zie V. HOORKBEKE, p. 303.

ontworpen, onderscheidt de deelnemers aan een misdrijf in *délinquants principaux*, *complices* en *adhérents* (*accessories*). Tot de eerste behooren allen, die bij de uitvoering des bewust tegenwoordig zijn, of die hetzij de wacht houden, hetzij met wapenen of werktuigen hulp verleenen, of gedurende het plegen van het feit maatregelen nemen voor de veiligheid der daders of van hen, die in de uitvoering zijn behulpzaam geweest [1]). LIVINGSTON heeft voorts twee klassen van medepligtigen, 1°. die zonder bij het feit tegenwoordig te zijn, door aanzetting, verleiding, aanmoediging daarvan de zedelijke oorzaak (mededaders) zijn; die hunne hulp aanbieden, eene belooning belooven of met eene beleediging dreigen; die des bewust wapenen of werktuigen verschaffen; 2°. die, kennis dragende van een gepleegd misdrijf, den dader verbergen of hulp verleenen ter ontkoming [2]). Deze tweede klasse noemt hij *adhérents* (*accessories*); zij worden slechts met boete of gevangenis gestraft, terwijl zij, die tot

1) TAILLANDIER, Rapport sur le projet d'un Code Pénal par LIVINGSTON. Paris 1825, p. 149.

2) TAILLANDIER, bl. 150 en 151.

de eerste klasse behooren (*complices*) gelijke straf ondergaan als de hoofdbeschuldigde [1]).

Het in 1851, na vele ontwerpen van 1843, 1847, 1850, met erkenning en toepassing der daarin ontwikkelde theorie, tot stand gebragte Pruissische Strafwetboek spreekt van *Thäter*, *Theilnehmer*, *Begünstiger* [2]). Wie als *Thäter* moeten worden aangemerkt is niet uitgedrukt, het wordt als genoegzaam bekend ondersteld. Evenmin wordt er eene definitie gevonden van de *Theilnehmer*, maar zijn alleen de voornaamste gevallen opgenoemd, in welke men als zoodanig wordt beschouwd; als twee wel te onderscheiden hoofdklassen worden opgegeven zij; die op eene of andere wijze den dader tot het plegen van het feit verleiden of doen besluiten, en de medepligtigen in engeren zin. Als *Begünstiger* worden aangemerkt en met geldboete of gevangenis gestraft zij, die *na* het feit den dader begunstigen. Is deze hulp echter te voren beloofd, zoo is de straf dezelfde als die van den dader.

1) TAILLANDIER, bl. 152 en 151.

2) BESELER, Kommentar über das Strafgesetzbuch für die Preussischen Staaten. Leipzig 1851. 1tes Heft. bl. 15 volgg.

Het Strafwetboek van het Hertogdom Brunswijk, in 1840 uitgevaardigd, munt uit door de volgende spitsvindige onderscheiding:

1°. *Urheber en Anstifter;*

2°. *Theilnehmer;*

3°. *Beihülfe;*

4°. *Strafbare Begünstigung;*

5°. *Strafbare Mitwissenschaft* [1]).

Urheber is hij, die zelf het misdrijf uitvoert, en *Anstifter,* die door geweld, bedriegerij, bevel, last, belofte, belooning, overreding, verwekken van dwaling of op eenige andere wijze iemand tot het feit aanhitst of noopt; hij is even strafbaar als de dader.

Niet minder misdadig wordt geacht de eerste klasse van deelnemers, namelijk die bij of vóór *en* na de uitvoering van het feit behulpzaam zijn; deze heeten *gleiche Theilnehmer. Ungleiche Theilnehmer* zijn dezulke, die slechts vóór *of* na het feit bijstand hebben verleend, en dezulke, die noch onmiddelijk bij de volbrenging aanwezig zijn, noch regtstreeks vóór

---

1) Zie *das Criminal Gesetzbuch für das Herzogthum Braunschweig*, uitgegeven te Brunswijk in 1840, Titel V.

of na dezelve op eenigerlei wijze werkzaam zijn geweest; beide worden ligter gestraft.

Aan *Beihülfe* maken zich schuldig zij, die, voor den aanvang der uitvoering van een door een ander voorgenomen misdrijf, hunne hulp na het volbrengen der daad toezeggen, of tot de volvoering raad geven of op eene of andere wijze hulp verleenen; zij staan in strafbaarheid gelijk met de *ungleiche Theilnehmer*.

Strafbare begunstiging bestaat in het, zonder voorafspraak des bewust opnemen, verbergen van den misdadiger, of hem behulpzaam te zijn in de vlugt, of het helen of verkoopen aan derden van de voorwerpen van het misdrijf; de begunstigers, die er hun gewoon beroep van maken, worden gestraft als de *ungleiche Theilnehmer*; anderen met dwangarbeid of gevangenis.

Medeweten is strâfbaar wanneer het geldt hoogverraad, landverraad, oproer, valsche munt, doodslag, zware verwonding, menschenroof, verkrachting, roof, brandstichting, diefstal met wapenen of inbraak. Die van het voornemen tot zulk eene misdaad kennis draagt en haar niet openbaart, wordt, wanneer de

uitvoering werkelijk volgt, met gevangenisstraf bedreigd. Zoo ook hij, die des bewust verzwijgt, dat een onschuldige is aangeklaagd of veroordeeld.

Het Wurtembergsche Strafwetboek van 1 Maart 1839 noemt *Urheber, Gehülfe* en *Begünstiger.* Tot de eersten worden gerekend zoowel de eigenlijke daders (*Thäter*) als de *Anstifter* [1]). Nog behooren tot de *Urheber* zij, die, om een door een ander beraamd misdrijf te bevorderen, bij de uitvoering eene zoodanige hulp verleenen, zonder welke het feit in de gegeven omstandigheden niet had kunnen volbragt worden, (*Miturheber*) (art. 75). *Gehülfe* zijn volgens artikel 84 de zoodanigen, die eens anders misdrijf opzettelijk door medewerking vóór of bij de uitvoering, of door belofte van hulp bevor-

[1]) Art. 75. »Als Urheber eines Verbrechens ist mit der auf dasselbe gesetzten strafe nicht nur Der zu belegen, welcher das Verbrechen selbst begangen (der Thäter); sondern auch, wer einen anderen vorsätzlich zu dem Entschlusse, das Verbrechen zu begehen, bewogen hat (der Anstifter). Anstifter ist namentlich Derjenige, welcher absichtlich durch Gewalt, Drohung, Ueberredung, Auftrag, Geben oder Versprechen eines Lohnes und dergleichen, den Thäter zu Begehung des Verbrechens bestimmt hat."

deren; zij worden naar den aard en het gewigt van hunne handeling en in evenredigheid van de straf van den dader, zwaarder of ligter gestraft.

Als *Begünstiger* worden zij aangemerkt, die na het volvoeren van het feit den *Urheber* of *Gehülfe* met opzet begunstigen, zonder echter vooraf die hulp beloofd te hebben (a. 89). Hunne straf bepaalt zich tot geldtboete of gevangenis (a. 90). In art. 78—83 wordt gehandeld over het complot, welks vereischten zijn *de zamenspanning of vereeniging tot gemeenschappelijke uitvoering*, *een vooraf bepaald misdrijf*, en *een onmiddelijk belang bij het te plegen feit* [1].

Als eene soort van deelneming wordt ook beschouwd het niet-verhinderen van een misdrijf, en gestraft met geldboete of gevangenis (art. 93). Volgens art. 94 is men niet verpligt een reeds gepleegd feit aan te geven, tenzij in die gevallen, waarin de wet het uitdrukkelijk gebiedt; alleen wanneer men

---

1) Art. 78 Ein Complott ist vorhanden, wenn Zwei oder Mehrere die gemeinschaftliche Begehung eines bestimmten Verbrechens oder Vergehens aus unmittelbaren Interesse an der That beschliessen.

weet dat een onschuldige aangeklaagd is, moet men den dader bekend maken.

Bijna op gelijke wijze spreken ook de andere nieuwe Duitsche wetboeken (van *Baden*, *Saksen*, *Hessen Darmstadt*, *Hannover*, de *Thuringsche Staten*) van *Urheber*, *Gehülfe* en *Begunstiger* [1]).

Ook de verschillende proeven van strafwetgeving, die in Nederland werden ontworpen, dragen min of meer het kenmerk van den vooruitgang der wetenschap. Maar niettegenstaande het al dadelijk na de herstelde orde van zaken in 1813 niet ontbrak aan bemoeijingen om een nationaal Strafregt te verkrijgen, is het steeds bij ontwerpen gebleven en volgt men nog de sints zoo vele jaren als verouderd en onregtvaardig bestredene voorschriften van den franschen Code Pénal. Het is echter niet te ontkennen, dat er veel aan eene nieuwe Strafwet is gearbeid, en dat men dikwijls de voltooijing zeer nabij was. Den 17de Januarij 1815 werd den Souvereinen Vorst een ontwerp van *Crimineel Wetboek voor de Vereenigde Nederlanden* aangeboden, dat ten gevolge

---

[1]) Verg. MITTERMAIER, Lehrbuch des peinl. Rechts von v. FEUERBACH, bl. 81 not. 2, 14 not. 2, en 98, not. 4.

der vereeniging van België met ons vaderland gewijzigd moest worden, welke veranderingen allerlei vertraging ondervonden, zoodat eerst den 23sten April 1827 door den Koning aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een nieuw ontwerp werd aangeboden. Naar aanleiding der zeer ongunstige beoordeeling van dien arbeid, werd het ontwerp in 1828 door de Regering weder ingetrokken, en kort daarna werd de gewelddadige afscheuring van België met de daarop volgende gebeurtenissen oorzaak, dat niet voor den 23sten October 1839 een geheel nieuw omgewerkt ontwerp bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd overwogen, waarvan eindelijk bij de wetten van 10 Junij 1840 (Staatsbl. N°. 20—26) het Eerste Boek werd goedgekeurd, onder bepaling dat het eerst na de aanneming der overige Boeken in werking zoude komen.

Wat nu ons onderwerp aangaat, in den 4den titel van gemeld Boek, welke ten opschrift heeft »*van deelneming en medepligtigheid aan misdrijf,*" werd daarover op de navolgende wijze gehandeld.

Volgens het 1ste artikel van dien titel waren strafschuldig zij, »die op eenige bij de wet opgenoemde wijs oorzaak zijn van het plegen van een mis-

drijf, daaraan deelnemen, hetzelve bevorderen, den schuldige de vrucht van hetzelve geheel of gedeeltelijk verzekeren, of daaruit voordeel trekken." Déze bepaling komt nagenoeg overeen met artikel 14 van het Eerste Boek van het ontwerp van 1815. In het oorspronkelijk ontwerp der wet van 1830 ging vóór het genoemde artikel nog een ander, waarin omschreven werd het misdrijf *in turba* gepleegd [1]; eene bepaling sedert geschrapt, ten gevolge van den tegenstand, welken het artikel in de meeste afdeelingen der Staten-Generaal ontmoette [2].

---

[1]) Eene zoodanige bepaling vond men ook in art. 18 van van het ontwerp van 1815. »Wanneer door meer dan één' persoon eene misdaad met vereenigde krachten gepleegd is, zal dezelve aan elk der deelgenooten in alle hare omstandigheden toegerekend worden, voor zoo verre het niet blijkt, wie der deelgenooten in het bijzonder aan de misdaad haar volle beslag gegeven heeft: — terwijl in het tegenovergesteld geval elk, naarmate van hetgeen hij tot de misdaad meer of min heeft bijgedragen, en naar gelang der omstandigheden zal gestraft worden." Verg. art. 199, waar hetzelfde bepaald werd voor het speciale geval van doodslag of manslag; en art. 184, waar zamenspanning tot moord aan allen, die tegenwoordig zijn geweest, met den dood werd gestraft.

[2]) Zie VOORDUIN, Geschied. en Begins der Nederl. Wetboeken, dl. XI, p. 305.

Artikel 2 betrof de zoogenaamde *actores intellectuales* (mededaders), die een' ander' door geweld [1]) of bedreiging tot het plegen van een misdrijf dwingen, of iemand, over wien zij te gebieden hebben, bevel daartoe geven, of die door lastgeving, verleiding, omkooping anderen daartoe overhalen, zoodat zij als *oorzaak* moeten worden aangemerkt, en bedreigt hen met de straf op het misdrijf of de poging gesteld [2]). Allen, die zich aan de in art. 2 opgenoemde feiten schuldig maakten, zonder echter *oorzaak* te zijn, en zij, die des bewust door het verschaffen van wapenen, werktuigen, gereedschappen of andere middelen, tot het plegen van een misdrijf hielpen en medewerkten; zij, die door raad en onderrigting, of op eenigerlei andere wijze, het plegen van misdrijf gemakkelijk maakten, of gedurende het misdrijf den dader beveiligden, bedekten of hem op eenige andere wijze behulpzaam wa-

[1]) Art. 15 van het ontwerp van 1815, sprak van *gewelddadige middelen*.

[2]) Reeds het ontwerp van 1815 gewaagde van hen, die *oorzaak* zijn, en stelde hen strafbaar voor al de gevolgen, die zij hadden kunnen en behooren te voorzien. Zie art. 16.

ren, — deze allen werden volgens art. 4 ligter gestraft [1]).

De helers en opkoopers van door misdrijf verkregen voorwerpen werden in art. 6 niet *begunstigers* maar *deelnemers* genoemd, en met de daders in strafbaarheid gelijkgesteld, omdat men hen als zoo nadeelig voor de maatschappij meende te moeten beschouwen, dat ten hunnen aanzien strengere bepalingen dan tegen alle andere deelnemers noodzakelijk werden geacht [2]). In het ontwerp van 1815 was een afzonderlijk hoofdstuk gewijd aan de »*helpers der roovers en dieven, de heelers en koopers der geroofde of gestolene goederen* [3])." Artikel 334 bepaalde dat allen, »die door het aanwijzen der gelegenheden, het staan op schildwacht, het aannemen,

---

1) Hiermede komt nagenoeg overeen art. 19 van het ontwerp van 1815. In art. 273 werden dezelfde medepligtigen bij brandstichting *als de bedrijvers zelve* gestraft.

2) Memorie van toelichting. Zie J. V. D. HONERT, het Wetb. v. Strafr. toegelicht uit de beraadslagingen van de 2[e] Kamer der Staten-Generaal, bl. 96.

3) Zie *Crim. Wetb. voor het Koningr. Holland*, art. 226 volgg., waar het opschrift van het derde Hoofdstuk van den 15[den] Titel gelijkluidend is; verg. ook wat hiervoren van NOORMAN gezegd is., bl. 148 volgg.

bergen of wegvoeren der geroofde of gestolene goederen, of anderzins, de roovers of dieven behulpzaam zijn, wanneer niets meer ten hunnen laste kan worden gebragt, gestraft zullen worden met de straf op enkele dieverijen bepaald." Voorts waren zij voor alle verzwarende omstandigheden aansprakelijk, indien zij daarvan vooraf kennis hadden gedragen (art. 335). Op gelijke wijze werden volgens art. 336 degenen gestraft, die, vooraf geweten hebbende, dat diefstal of roof zoude ondernomen worden, daarna de daders verbergen, hun in de vlugt behulpzaam zijn, de gestolene of geroofde voorwerpen bewaren, opkoopen, verkoopen, of er zelve eenig voordeel uit trekken." Waren zij vooraf niet bekend met het voornemen der daders, zoo werden zij naar de omstandigheden zwaarder of ligter gestraft (art. 338). Het ontwerp hield eene bijzondere bepaling in tegen hen, die hun *gewoon beroep* maakten van begunstiging, en strafte hen met schavotstraf, langdurige gevangenis en bannissement voor altijd uit den geheelen staat. (art. 337). [1]

---

[1] In art. 347 werden de begunstigers van kinderdieven met deze gelijk gestraft; en in art. 356 zij, die hun *werk*

Deze wetten van 10 Junij 1840 ondergingen weldra weder nieuwe wijzigingen. Na de indiening van het 2de en 3de Boek van het Strafwetboek op den 17den Sept. 1842, en van nieuwe voorstellen van wet op den 17den Nov. 1843 en in October 1844, werd eindelijk een nader ontwerp van het 1ste Boek van het Strafwetboek den 6den Febr. 1846 voorgedragen. Doch ook dit werd ingetrokken na de schorsing van de werkzaamheden der Staten Generaal op den 11den Mei 1846. Eindelijk werd in de zitting van 8 Febr. 1847 een ontwerp van een geheel wetboek van strafregt aangeboden, waarvan, na met belangstelling gehouden debatten, het 1ste Boek in de zittingen van 13, 16, 17, 19 Julij en 7 Augustus werd aangenomen [1]).

In dit boek, hetwelk de algemeene beginselen en grondslagen bevat, waarop naar de inzigten der Regering en der toenmalige vertegenwoordiging, het toekomstig Wetboek van Strafregt moest rusten,

---

maken van het herbergen van bedelaars en vagabonden, met gevangenis of bannissement.

1) Zie Mr. VAN DEINSE, Algem. Begins. v. h. Strafr. Middelb. 1852, bl. 61 volgg.

werden de verschillende wijzen van aan een misdrijf deel te nemen zorgvuldig onderscheiden. Er werden vier klassen vastgesteld, gelijk ook het opschrift van den titel luidde: *van daders*, *mededaders*, *medepligtigen en begunstigers.*

Daders zijn zij, die in persoon misdrijf plegen of pogen te plegen [1]).

Als *mededaders* en *medepligtigen* worden bestempeld dezelfde personen, die ook in de wet van 10 Junij 1840 genoemd werden; alleen worden in art. 2 en 4 daarbij gevoegd zij, die door *opzettelijke misleiding* anderen tot het plegen van een misdrijf overhalen; was die misleiding oorzaak geweest van het misdrijf, zoo werden zij *mededaders;* hadden zij echter daardoor slechts de uitvoering bevorderd, zoo werden zij als *medepligtigen* gestraft.

Zij, die in art. 6 van de wet van 1840 *deelnemers* genoemd werden, heeten in de wet van 1847 *begunstigers*, en ondergaan dezelfde straf als de medepligtigen, zoodat hunne straf afhankelijk is gesteld van die der daders [2]).

---

[1]) Wetb. van 1847, art. 5.

[2]) Art. 58. Begunstigers zijn, die voorwerpen, van welke

De questie van de verzwarende omstandigheden heeft de Nederlandsche wetgever in zeer milden zin beslist, met onderscheiding van die, welke het feit vergezellen, en van de persoonlijke. In het 1ste lid toch van art. 57 worden zoowel de mededaders en medepligtigen als de daders zelve niet strafbaar gesteld voor de eerstgenoemde, ten ware zij overtuigd worden die verzwarende omstandigheden te hebben gekend of voorzien, of die te hebben moeten kennen of voorzien [1]). Daarentegen wordt in het 2de lid de straf wel verzwaard wegens de omstandigheden, die het misdrijf ten aanzien van den *persoon* van den mededader of medepligtige qualificeren; geen gewag daarentegen wordt gemaakt van de verzwarende omstandigheden voortvloeijende uit den persoon van den *dader*, zoodat door den wetgever niet is beslist, of eene betrekking of hoedanigheid van

---

zij overtuigd worden geweten of geweten te moeten hebben, dat zij door misdrijf verkregen of daaruit voortgesproten waren, of tot het plegen van misdrijf gediend hadden, of daartoe bestemd waren, helen, bergen, koopen, in ruiling, huur, pand of ten geschenke nemen, verduisteren, vernietigen of ten voordeele der schuldigen verkoopen, verruilen, verhuren of verpanden.

[1]) Zie bl. 232 volgg.

den zoodanigen, die te zijnen aanzien het misdrijf een meer strafbaar karakter geeft (b. v. vadermoord, valschheid in geschrifte door een' ambtenaar gepleegd, diefstal door een' loontrekkenden bediende, enz.) ook invloed hebbe op de straf van den mededader en medepligtigtige [1]). En toch bestond reeds dezelfde onzekerheid in den Franschen Code Pénal, die tot zeer verschillende meeningen aanleiding had gegeven [2]). Men kan echter naar het schijnt, zoowel in de wet

---

[1]) In de wet van 1840 was bepaald, dat, wanneer eenig misdrijf in den hoofddader zwaarder gestraft werd wegens betrekking van huwelijk, bloed- of aanverwantschap, zulks geen invloed zoude hebben op de straf van de deelnemers (a. 6). De regering meende, dat de medepligtigen aan een misdrijf, dat uit hoofde van de *betrekking des persoons* met zwaarder straf werd bedreigd, b. v. diefstal door een' dienstbode, ook weten, dat zij zich aan een zwaarder misdrijf schuldig maken, en dus daarvoor geheel aansprakelijk moeten zijn. Zie VOORDUIN XI, bl. 327.

[2]) Zie BOURGUIGNON, Manuel de l'Instruct. Crim. bl. 53 volgg. (Ed. stér.).

LEGRAVEREND, Traité de la législat. crim. (2[le] uitg.) I, bl. 137, 138, II, bl. 119.

CARNOT, Comment. sur le C. P. a. 147.

GROLMAN, Grundsätze der Crim. rechtswissenschaft. § 33, not. 4.

ROGRON op art. 59, not. 2.

KLEINSCHROD, System. Entw. des peinl. Rechts. I, bl. 370.

ROSSHIRT, Archiv. des Crim. rechts 1851, 4, bl. 498 volgg.

van 1847 als in den Code Pénal, geene andere dan de milde uitlegging aannemen, dat de mededaders en medepligtigen eene zoodanige verzwaring niet dragen. Het is toch niet te denken, dat de wetgever met zijn stilzwijgen zoude hebben bedoeld, dat de verzwarende omstandigheid, gelegen in den persoon of de betrekking van den dader, met het misdrijf zelf zamenhangt; want zij is eene subjectieve en uitsluitende hoedanigheid van den dader, die behalve de vrees voor straf, dezen van het plegen der daad had moeten terughouden [1].

Men zoude nog kunnen aanvoeren, dat de medepligtige hier even als de dader eene grootere verdorvenheid aan den dag legt, dan bij het plegen van een gewoon misdrijf; maar dit is dan toch niet het geval, wanneer hij onkundig was van de verzwarende persoonlijke hoedanigheid; en hij moge al, bij volle bewustheid dier omstandigheid, meer strafwaardig voorkomen, onredelijk is het en onmogelijk hem met den dader geheel gelijk te stellen. Teregt merkt daarom ROSSI aan: »le mandataire d'un parricide

---

[1]) Contra VAN DEINSE, t. a. pl. bl. 311.

ne peut être coupable, que de meurtre ou d'assassinat, lors même qu'il savait que la victime était le père du mandant. Par l'acceptation d'une pareille commission il a sans doute témoigné une plus grande perversité; mais on ne peut cependant lui imputer un parricide; en levant son bras, il n'a pas eu l'obstacle moral de la paternité à vaincre [1]).

Wat aangaat de verzachtende omstandigheden, die ten opzigte van den *dader* mogten bestaan, zoodat hij ligter wordt gestraft, of de daad hem in het geheel niet toerekenbaar is, deze hebben geenen invloed op de straf tegen de mededaders, medepligtigen of begunstigers uit te spreken [2]).

Evenmin echter als de wet van 1846 is die van 1847 dusverre in het leven getreden, zoodat ten gevolge van een' zamenloop van gebeurtenissen het werk nog slechts voor een zeer gering gedeelte is verrigt, en de Grondwet van 1848 het voorschrift tot de invoering van een nieuw strafwetboek in art. 146 moest herhalen.

---

[1]) Traité du droit pénal. Brux. 1850, bl 376.
Verg. Mr. OUDEMAN, t. a. pl. bl. 112 volgg.

[2]) Wet van 1847 art. 61.

BESLUIT.

Bij eene naauwkeurige beschouwing van het vorenstaande, zal men ligtelijk de trapswijze ontwikkeling kunnen ontwaren van ons Vaderlandsch strafregt, ten opzigte van de leer der medepligtigheid en deelneming, sedert den Germaanschen tot op den tegenwoordigen tijd. Het regt der oude Duitschers mogt ten aanzien van het onderwerp, hetwelk wij behandelen, vrij arm en onvolledig zijn, daar slechts hier en daar, en als bij toeval, bepalingen op dit stuk voorkwamen; desniettemin merkten wij daar reeds eene zekere onderscheiding op tusschen de verschillende klassen van deelnemers, zoowel wat aangaat de meerdere of mindere mate van strafwaardige medewerking, als in zooverre de-

ze bestond in eene psychologische of physieke handeling (»*raad* en *daad*"), en of deze had plaats gehad *vóór* of *na* het misdrijf.

Eene vaste benaming voor elk van deze bedrijven of graden van werkzaamheid was nog niet bekend, ook zelfs niet in de stedelijke keuren en landregten Hierin werden verscheidene namen gebruikt tot aanduiding van den dader, en nog veel meer van den medepligtige [1]).

In sommige oorkonden van den Grafelijken tijd zagen wij reeds eenigen vooruitgang in de aanwijzing der meer of min misdadige deelneming, en in het algemeen werd de physieke medepligtigheid ligter gestraft dan het feit zelf, terwijl daarentegen raad, lastgeving, ja zelfs medeweten en begunstiging er mede werden gelijkgesteld.

Groot was de invloed van het Canonische en vooral van het Romeinsche regt in de bepaling en toepassing van het Vaderlandsche strafregt [2]), zonder dien van de Duitsche wetgeving van KAREL V, de *Peinliche Gerichtsordnung*, uit te sluiten.

---

[1]) Zie bl. 48 en 49.

[2]) Zie bl. 107 volgg.

De groote gebeurtenissen echter en staatsberoerten van de 16de eeuw waren niet onmiddelijk geschikt, om hier te lande meer opgeklaarde begrippen van strafregt te verbreiden. De Kerkhervorming en alle daarmede regtstreeks of zijdelings zamenhangende onlusten en woelingen bragten te weeg, dat de placaten al meer en meer onmatig gestreng werden, zoodat in de meeste gevallen de medepligtigen, zonder eenige evenredigheid in de straf in acht te nemen, met de daders werden gelijkgesteld. Men moet de wetgeving van Keizer KAREL en PHILIPS II in dit opzigt allezins gebrekkig noemen; echter was nu en dan van gunstige uitwerking, dat de straf der misdadigers vaak aan het oordeel en de bescheidenheid des regters was overgelaten, zoodat deze het onvolledige van de waardering der misdrijven kon aanvullen, naar aanleiding van de bijkomende verzwarende of verligtende omstandigheden.

Maar de toepassing op ruimer schaal van eene meer reine en min benevelde wijsbegeerte had eerst plaats, gelijk wij opmerkten, nadat de groote regtsgeleerden der 17de eeuw in onvergankelijke geschriften haren vruchtbaren en weldadigen invloed had-

den bevorderd. De wetgeving bleef nog langweifelend en achterlijk; zelfs waren het de treurtooneelen van de lijfstraffelijke regtspleging met hare noodlottige dwalingen, die eindelijk in het laatst der 18de eeuw de luide behoefte aan eene stellige wetgeving openbaarden. In Frankrijk, Duitschland en Italië werden de eerste zaden gestrooid van eene hervorming der strafwetgeving, in de veel gelezen geschriften hiervoren aangeduid [1]).

Ook in ons vaderland vonden de klagten der beroemde vreemdelingen weerklank in het gemoed van vele regtsgeleerden (zooals SCHORER, AMALRIJ, CALKOEN, de Hoogleeraren CRAS en PESTEL,) die door hunne werken krachtdadig den naar verbetering strevenden geest ondersteunden en verbreidden [2]).

Wij bespeurden een' lofwaardigen vooruitgang in de verschillende wetgevingen, welke achtervolgens in ons vaderland werden ontworpen en aangenomen, maar wij zagen tevens hoe gebrekkig in menig opzigt, en vooral op het stuk van Compliciteit, de ons

---

[1]) Zie bl. 190.

[2]) Zie KEMPER, t. a. pl. bl. 9 en 10 en bl. 80 volgg.

van elders opgedrongen Code Pénal tot dit oogenblik is gebleven.

Wat betreft het hoofdvereischte eener goede wetgeving nopens dit onderwerp, de verdeeling namelijk van de onderscheidene klassen van deelneming en medepligtigheid, de wijzigingen, welke zij in elke der Nederlandsche wetten en ontwerpen onderging, leidden ten laatste tot die van de wet van 1847, welke ontegensprekelijk beter is dan die van den Franschen Code Pénal, en meer overeenkomstig de theorien der nieuwe criminalisten. Deze zijn echter dikwijls te ver gegaan in hunne gezochte classificatiën; deze mogen al in de theorie volledig en juist schijnen, in de praktijk nogtans is eene al te spitsvindige verdeeling onbruikbaar; de wetgever toch, die zijne voorschriften onbepaald uitbreidt, en bijna niets aan de wetenschap en het doorzigt des regters overlaat, bemoeijelijkt daardoor de toepassing van de wet, en legt haar aan banden. Vooral de Duitsche regtsgeleerden verdiepen zich gaarne in die bespiegeling; zoo noemt ZIEGLER in zijn werk *die Theilnahme an einem Verbrechen*, niet minder dan vijf verschillende klassen van da-

ders en mededaders [1]). Hij onderscheidt namelijk eenen *Urheber*, *Miturheber*, *Ursacher*, *Anstifter* en *Thäter*.

»Zum Wesen des *Urhebers*, zegt hij, gehören zwei Merkmale: das Daseijn einer bestimmten Verletzung ferner eine Person, in deren selbständigen Thätigkeit die bewegende Kraft der Verletzung beruht [2])." *Miturheber* noemt hij dengene, »der mit Vórsatz und Absicht eine und dieselbe Thathandlung mit anderen beschlossen und unternommen hat [3])." *Ursacher* is volgens ZIEGLER hij, »der das Verbrechen nicht durch eigene, sondern durch eine fremde Kraft will hervorbringen; er trägt daher seinen Willen über auf einen Andern, wodurch er der Beweggrund der aüszeren Thätigkeit desselben wird [4])." Van den *Thäter* geeft ZIEGLER de volgende definitie: »der Thäter ist derjenige, in dem vermöge fremder Einwirkung der Grund oder die Ursache der Handlung liegt, unangesehen, ob er diese mit Bewusztseijn erzeugt

---

1) bl. 17. volgg.
2) bl. 23.
3) bl. 67.
4) bl. 18.

oder nicht [1]). Van den *Urheber*, *Ursacher* en *Thäter* onderscheidt hij nog dengene, die in anderen arglistig den wil opwekt, om een misdrijf te begaan [2]), en vervolgens met die anderen gezamentlijk de daad pleegt. *Urheber* is hij niet, want tot het begrip van dezen behoort niet het voortbrengen van den misdadigen wil in een ander; *Ursacher* evenmin, want deze neemt nooit zelf deel aan het feit; *Thäter* is hij natuurlijk ook niet, omdat hem de wil, tot het plegen der daad niet door een' ander' is gegeven. Maar hij vereenigt in zich de hoedanigheden van *Urheber* en *Ursacher*, ZIEGLER noemt hem *Anstifter*. en geeft tot voorbeeld iemand, die door het aanzetten der burgers tot gewelddadigheden en plundering, de openbare orde stoort [3]).

Verder spreekt hij van *Gehülfe*, die des bewust een door een' ander' voorgenomen misdrijf gemakkelijk maken of ondersteunen [4]). Deze verschillen van den *Urheber* alleen in doel; de laatste handelt

---

1) Bl. 19.
2) Zie hiervoor bl. 10, 53 (*gaderinghe*) bl. 147, 210.
3) Bl 34.
4) Bl. 38.

voor zich, gene voor een' ander'; bij brandstichting b. v. kunnen zij, die op de wacht staan, brandstoffen aangeven enz., zoowel *Miturheber* als *Gehülfe* zijn; dit hangt, zegt ZIEGLER, alleen daarvan af, of zij het doen voor zich, dan wel in het belang van den *Urheber*.

KÖSTLIN spreekt van *Urheberschaft*, *Miturheberschaft*, *Beihilfe*, en *Anstiftung* [1]).

Eene andere verdeeling slaat VON JAGEMANN voor, in het Archiv des Criminalrechts 1851 bl 353 volgg. Hij noemt *Anstifter*, *Hauptheilnehmer* (*physischen Urheber*), *Nebentheilnehmer* (*Gehülfe*, *Nebengehülfe en Begünstiger* [2])).

De Fransche Criminalisten, onder deze vooral ROSSI, hebben over het algemeen eene meer praktische verdeeling gebezigd. Hunne leer komt hierop neder [3]); het misdadig voornemen en het feit zijn de twee be-

---

1) Neue Revision der Grundbegriffe des Criminalrechts, Tübingen, 1851, bl. 450—598.

2) Over de strafbaarheid van *Anstiftung Beihülfe* en *Begünstigung*, handelde nog onlangs de Tübingsche Regtsgeleerde HEPP, in het Archiv des Criminalrechts, 1848, bl. 262 volgg.

3) Verg. het werk van den Belgischen Regtsgeleerde en Staatsman V. HOOREBEKE, t. a. pl. pl. 336 en 337.

standdeelen van een misdrijf; zij, die oorzaak zijn van het bestaan van een derzelve of van beide, nemen op eene onmiddelijke wijze deel aan het misdrijf. Zij zijn *Codélinquants;* zij beslissen, dat het feit zal plaats hebben en volbrengen het of doen het volbrengen. Er zijn dus drie soorten van *Codélinquants*, 1°. de *provocateurs directs* (die alleen den misdadigen wil doen ontstaan, en oorzaak zijn, dat een ander het misdrijf pleegt), 2°. de *exécuteurs volontaires* (die alleen het feit uitvoeren, dat door een ander is beraamd, of daartoe zoodanige hulp verleenen, zonder welke het misdrijf niet zoude zijn gepleegd). 3°. de *auteurs principaux* (die zelve het misdadige voornemen hadden en het feit volbrengen).

Allen, die aan het misdrijf deelnemen, zonder onmiddelijk oorzaak te zijn, zijn *complices*, en worden verdeeld in *complices physiques en complices moraux.* Deze zijn de zoodanige, die enkel het misdadig voornemen van een ander aanprijzen, of daartoe aansporen, raadgeven. Tot de *complices physiques* behooren 1°. zij, die des bewust zoodanige wapenen of werktuigen verschaffen om de uitvoering van het feit te bevorderen, welke de dader streng

genomen had kunnen ontberen of elders verkrijgen; 2°. zij, die eene vergaderplaats aan eene ongeoorloofde vereeniging verschaffen; 3°. zij, die de voorwerpen of werktuigen van het misdrijf helen of de daders huisvesten of verbergen, na eene voorafspraak, welke echter niet oorzaak is geweest van het misdrijf [1]).

De verdeeling in *daders*, *mededaders*, *medepligtigen* en *begunstigers*, in de Nederlandsche wet van 1847 aangenomen, komt met deze leer der Fransche criminalisten vrij wel overeen; of zij in allen deele aan te prijzen zij, is eene vraag, die wij liefst onbeslist willen laten. Geen menschelijk werk is volmaakt, en het is niet te loochenen, dat de theorie ook in de Nederlandsche strafwetten sints den aanvang van deze eeuw uitgedrukt, ofschoon al niet volkomen onberispelijk, nogtans in menig opzigt (met name wat betreft de leer der compliciteit) eene aanmerkelijke schrede is vooruitgegaan. Maar, zoo als wij hiervoren reeds aanmerkten, de codificatie van het strafregt is bij ons nog slechts voor een

---

1) Verg. ROSSI Traité de droit pénal. Bruxelles, 1850, bl. 361 volgg. Hij verdeelt de deelneming in *participation principale* (codélinquants) en *secondaire* (complices).

gering deel ondernomen: de grondslagen zijn eerst gelegd, waarop het gebouw moet worden gevestigd; en het is te wenschen, dat dit eerlang moge geschieden; dat de vastgestelde beginselen, die grootendeels tot leiddraad kunnen verstrekken, nogmaals naar de eischen der wetenschap en der ervaring gewijzigd, weldra bij elk bijzonder misdrijf hunne toepassing vinden, en wij ten laatste, van vreemde instellingen en voorschriften bevrijd, eene eigene strafwet verkrijgen, naar de nationale behoeften ingerigt.

THESES.

I.

Non probanda est conciliatio Cl. VANGEROW inter legem 36 D. de acquir. rer. dom. et legem 18 D. de reb. cred.

II.

Exceptio rei judicatae non obstat vindicationi, si in priori petitione causa erat adjecta vel expressa.

III.

Jure Romano non requiritur ad humanitatem partus *vitalis*, cum vivus natus est.

IV.

Separationis mensae ac thori rogatio a conjugibus communiter facta negari potest a judice, si non satis graves ei esse videantur separationis causae.

V.

Emphyteuta in thesaurum quem in fundo invenit, idem jus habet quod lex domino addicit.

VI.

Ex art. 323 C. C. agere potest Publ. Minist. non tantum instituta lite de alicujus personae statu et aliqua ex causa non ad finem perducta, verum etiam nulla lite pendente.

VII.

Merito verba sub fine art. 20 C. M. sunt adjecta: »zonder dat hij immer tot teruggave van genotene winsten verpligt zij."

VIII.

Mercator propter debita, quae mercaturam non spectant (debita civilia) decoctor a judice pronuntiandus non videtur.

IX.

Receptatoribus rerum a conjuge amotarum non possunt imputari illa, quae facti qualitatem aggravant.

X.

Qui alium rogantem occidit homicidium committit.

XI.

Omnino de duello in C. P. speciatim cavendum est.

XII.

Bene agit legislator, qui nullam in universum secundantibus duelli qua talibus minatur poenam.

XIII.

Non assentior Cl. MALTHUS dicenti: »Il n'est pas du tout vrai, que des produits soient toujours échangés contre d'autres produits. La plus grande partie des produits s'échange contre du travail." (Princ. d'Econ. pol. II, p. 26). Neque Cl. DE SISMONDI statuenti: »La totalité du revenu annuel est destinée à être donnée en échange contre la totalité de la production annuelle." (Nouv. Princ. d'Econ pol. I, p. 106)

DRUKFOUTEN.

Bl. 20 regel 8	voor: *één*	lees: *ééne*
» 36 » 7	» *cornitem*	» *comitem*
» 42 » 2	» *bet*	» *het*
» 49 in de noot	» *auder*	» *ander*
» 58 » » »	» *gemeeute*	» *gemeente*
» 60 » » »	» *Flandrisches*	» *Flandrische*
» 66 regel 1 v. o.	» *alleen*	» *allen*
» 67 » 1	» *verweren*	» *verwezen*
» 68 in de noot	» *Weykerke*	» *Westkerke*
» 77 regel 6 v. o.	» *Pracco*	» *Praeco*
» 78 » 8 v. o.	» *den*	» *de*
» 98 in de noot	» *Uber*	» *Ueber*
» 100 regel 4	» *gelden*	» *golden*
» 110 in de 2de noot	» *recipitet et*	» *recipit*
» » » » » »	» *Quid*	» *Qui*
» 112 regel 1 v. o.	» *consperationibus*	» *conspirationibus*
» 125 in de noot	» 1831	» 1531
» 167 regel 12	» *behandeling*	» *handeling*
» 177 in de noot	» *La Bidart*	» *Le Bidart*
» 189 regel 1	» *velvoeren*	» *volvoeren*
» 198 » 3 v. o.	» *in kunst*	» *in de kunst*
» 202 » 6 v. o.	» *de de*	» *de*
» 230 » 9 en 10 v. o.	» *te worden*	» *te moeten worden*
» 242 in de noot	» *Strafv.*	» *Strafr.*
» 247 regel 7 v. o.	» *zij*	» *hij*